



BOSNA I HERCEGOVINA

MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE

**DEVETI IZVJEŠTAJ BOSNE I HERCEGOVINE
O PRIMJENI EVROPSKE SOCIJALNE POVELJE /REVIDIRANE/**

**GRUPA IV: DJECA, PORODICE I MIGRANTI
„ČL. 7., 8., 16. I 17.“**

**REFERENTNI PERIOD:
Januar 2015 .- Decembar 2017.**

SARAJEVO, OKTOBAR 2018.

S A D R Ź A J

I.	UVOD	3
II.	ADMINISTRATIVNA PODJELA BOSNE I HERCEGOVINE	4
III.	OPŠTI ZAKONODAVNI OKVIR	5
	Bosna i Hercegovina	5
	Federacija Bosne i Hercegovine	5
	Republika Srpska	6
	Brčko distrikt Bosne i Hercegovine	7
IV.	PRIMJENA RATIFIKOVANIH ODREDBI ESP/R/ U BOSNI I HERCEGOVINI	8
	Član 7 – Pravo djece i mladih na zaštitu	8
	Član 7. stav 1. Zabrana zapošljavanja mladih od 15 godina	8
	Član 7. stav 2. Zabrana zapošljavanja osoba mladih od 18 godina na opasnim i nezdravim zanimanjima	11
	Član 7. stav 3. Zabrana zapošljavanja djece koja podliježu obaveznom obrazovanju	13
	Član 7. stav 4. Radno vrijeme za osobe mlađe od 18 godina	15
	Član 7. stav 5. Pravična plata	16
	Član 7. stav 6. Uključivanje vremena provedenog na stručnoj obuci u radno vrijeme	19
	Član 7. stav 7. Plaćeni godišnji odmor	20
	Član 7. stav 8. Zabrana noćnog rada	21
	Član 7. stav 9. Redovni ljekarski pregledi	23
	Član 7. stav 10. Posebna zaštita od fizičkih i moralnih opasnosti	24
	<i>Krivična djela koja se odnose na maloljetnike</i>	25
	<i>Zaštita od zloupotrebe informacijskih tehnologija</i>	26
	Član 8 – Pravo zaposlenih žena na porodijsku zaštitu	30
	Član 8. stav 1. Porodijsko odsustvo	30
	Član 8. stav 2. Nezakonitost otkaza	36
	<i>Zabranjena davanja otkaza</i>	36
	<i>Obeštećenje u slučaju nezakonitog otkaza</i>	41
	Član 8. stav 3. Slobodno vrijeme za dojilje	42
	Član 8. stav 4. Regulisanje noćnog rada	43
	Član 8. stav 5. Zabranjena opasnog, nezdravog ili napornog rada	45
	Član 16 – Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu	48
	<i>Zaštita porodica sa djecom i pravo na dodatak na djecu</i>	48
	<i>Predškolske ustanove</i>	53
	<i>Nasilje u porodici</i>	57
	<i>Nasilje u porodici koje se odnosi na žene</i>	64
	<i>Porodično savjetovanište</i>	72
	<i>Učešće udruženja koja predstavljaju porodice</i>	73
	<i>Službe za posredovanje</i>	73
	<i>Rješavanje stambenog pitanja porodica</i>	76
	<i>Stanovanje za Rome</i>	70
	<i>Jednak tretman stranih državljana i osoba bez državljanstva u pogledu porodičnih beneficija</i>	77
	Član 17 – Pravo djece i mladih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu	78
	Član 17. stav 1. Pomoć, obrazovanje i osposobljavanje	79
	<i>Status djeteta</i>	80
	<i>Zaštita djece od lošeg postupanja i zlostavljanja</i>	82
	<i>Javna briga za djecu</i>	93
	<i>Maloljetni prestupnici</i>	98
	Član 17. stav 2. Besplatno osnovno i srednje obrazovanje – redovno pohađanje škole	104
	<i>Integracija djece sa invaliditetom u redovno obrazovanje</i>	108
	<i>Sticanje srednjoškolskog obrazovanja</i>	115
	<i>Obrazovanje Roma</i>	116
V.	SKRAĆENICE	121
VI.	ZAKLJUČAK	122

I. UVOD

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Evropsku socijalnu povelju /revidiranu/ 7. oktobra 2008. godine, i dostavlja svoj Deveti izvještaj o primjeni Evropske socijalne povelje /revidirane/, u skladu sa članom 21. navedene Povelje.

Ovaj Izvještaj uključuje odredbe Evropske socijalne povelje /revidirane/ koje pripadaju četvrtoj tematskoj grupi /djeca, porodice i migranti/, „čl. 7., 8., 16. i 17.“, za referentni period januar 2015. – decembar 2017. godine.

Izvještaj je pripremljen na osnovu novog sistema izvještavanja, prihvaćenog od Vijeća ministara Vijeća Evrope, koji je stupio na snagu 31. oktobra 2007. godine, i na osnovu Forme Izvještaja koji se podnosi o primjeni prihvaćenih odredaba Evropske socijalne povelje /revidirane/,¹ za sve relevantne informacije o usvojenim mjerama za potrebe njene primjene, a posebno:

- 1) zakonodavni okvir – sve zakone ili propise, kolektivne ugovore ili druge odredbe koje idu u prilog njihovoj primjeni;
- 2) mjere (administrativni aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd.) preduzete u cilju primjene zakonodavnog okvira;
- 3) cifre, statističke podatke ili druge relevantne informacije na osnovu kojih se može ocijeniti do kojeg obima se ove odredbe primjenjuju.

U obzir su uzeta uputstva koja proizilaze iz tumačenja članova Povelje Evropskog komiteta za socijalna prava koja su rezimirana kao Sažetak pravosudne prakse (precedentnog prava) kako bi predmet odredaba bio potpuno jasan.

Deveti izvještaj Bosne i Hercegovine za tematsku grupu /djeca, porodice i migranti/ sadrži ažurirane informacije o zakonodavnom okviru iz prethodnih izvještaja, kao i odgovarajuća objašnjenja, odnosno informacije o razvoju situacije u praksi u toku referentnog perioda.

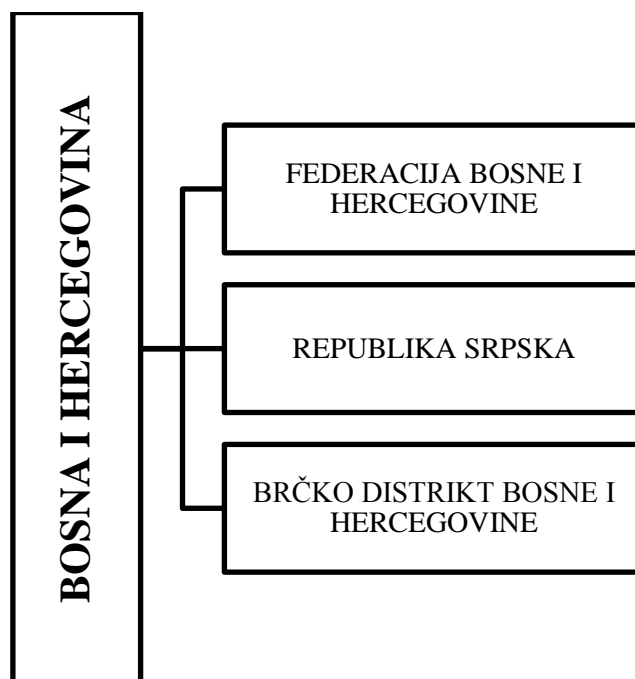
Shodno članu 23. Evropske socijalne povelje /revidirane/, primjerak ovog pripremljenog Izvještaja bit će dostavljen relevantnim organizacijama poslodavaca i sindikata i to:

- Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine,
- Savez sindikata Republike Srpske,
- Sindikat Brčko distrikta BiH,
- Asocijacija poslodavaca Bosne i Hercegovine,
- Udruženje poslodavaca Federacije Bosne i Hercegovine,
- Unija udruženja poslodavaca Republike Srpske
- Udruženje poslodavaca Brčko distrikta BiH.

¹ Usvojena na sjednici Komiteta ministara Vijeća Evrope 26. marta 2008. godine;

II. ADMINISTRATIVNA PODJELA BOSNE I HERCEGOVINE

NAPOMENA: Na 136. zasjedanju Komiteta za socijalna prava Vijeća Evrope, predstavnici Komiteta su zatražili od predstavnika Bosne i Hercegovine da svi naredni izvještaji sadrže shemu administrativne podjele Bosne i Hercegovine, a radi lakšeg razumijevanja na koji način se primjenjuju ratificirane odredbe Evropske socijalne povelje /revidirane/ u Bosni i Hercegovini.



Administrativna podjela Bosne i Hercegovine je ustanovljena Dejtonskim sporazumom, i prema njemu Bosna i Hercegovina je administrativno podijeljena na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine (51% teritorije države), Republiku Srpsku (49% ukupne teritorije Bosne i Hercegovine) i Brčko distrikt koji ne pripada ni jednom od entiteta, nego predstavlja posebnu upravnu jedinicu nad kojim suverenitet imaju institucije Bosne i Hercegovine.

Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska su entiteti koji imaju vlastite ustave, koji moraju biti u saglasnosti sa Ustavom Bosne i Hercegovine, te svoje vlade, zakonodavnu vlast i sudstvo. Teritorij Brčkog koji je bio pod arbitražom nije pripao ni jednom entitetu, već je odlukom Međunarodne arbitražne komisije za Brčko stavljen krajem 2000. godine pod upravu države Bosne i Hercegovine kao zaseban distrikt. Brčko distrikt ima svoju vlastitu multietničku vladu sa izabranom skupštinom, izvršnim odborom, sudstvom i policijskim snagama.

Federacija Bosne i Hercegovine se sastoji od 10 kantona² koji se dalje administrativno dijele na općine, dok se Republika Srpska administrativno dijeli na regije³, a regije se dalje dijele na općine.

² 1. Unsko-sanski; 2. Posavski; 3. Tuzlanski; 4. Zeničko-dobojski; 5. Bosansko-podrinjski; 6. Srednjobosanski; 7. Hercegovačko-neretvanski; 8. Zapadno-hercegovački; 9. Sarajevski i 10. Livanjski (Kanton 10);

³ Banja Luka, Dobojski, Bijeljina, Pale i Trebinje;

III. OPŠTI ZAKONODAVNI OKVIR

Bosna i Hercegovina

- Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH” brojevi 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 32/07, 43/09 i 8/10);
- Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ brojevi 26/04,7/05, 48/05, 60/10 i 32/13);
- Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosne i Hercegovine - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ broj 32/10);
- Zakon o strancima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 88/15);
- Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu Bosne i Hercegovine- prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ broj 36/08 i 87/12);
- Zakon o zaštiti na radu Bosne i Hercegovine („Službeni list SR BiH“ broj 2/90);
- Pravilnik o utvrđivanju posebnih uvjeta rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima („Službeni list SR BiH“ broj 2/90);
- Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 88/07);
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03);
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 63/08);
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 59/07);
- Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 88/07);
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 32/03);
- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ brojevi 3/03, 32/03, 36/03, 26/04,63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13);
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine - prečišćen tekst („Službeni glasnik BiH“ brojevi 12/10, 100/13);
- Odluku o načinu i postupku ostvarivanja prava na naknadu za porodijsko odsustvo u institucijama Bosne i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 95/10);
- Pravilnik o fizičkoj kulturi za maloljetnike na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora ili zavodskih odgojnih mjera u Zavodima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 44/05).

Federacija Bosne i Hercegovine

- Zakon o radu Federacije BiH („Službene novine FBiH“ brojevi 43/99, 32/00 i 29/03, 26/16);
- Zakon o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“ brojevi 29/03, 23/04, 39/04, 54/04, 67/05 i 8/06);
- Porodični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“ brojevi 35/05, 41/05 i 31/14);
- Zakon o nasljeđivanju Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 80/14);
- Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14);
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima Federaciji BiH („Službene novine FBiH” broj 7/14);
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 20/13);
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 88/07);
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rada i zaštite porodice sa djecom („Službene novine Federacije BiH“ brojevi 36/99, 54/04, 39/06, 14/09 i 45/16);
- Zakon o zaštiti na radu Federacije BiH („Službeni list SR BiH“, broj 22/90);

- Zakon o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji BiH („Službene novine FBiH” brojevi 22/06, 43/08, 22/09 i 35/14);
- Zakon o preuzimanju zakona o stambenim odnosima Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 11/98) preuzet je Zakonom o stambenim odnosima SR BiH („Službeni list SRBiH“ brojevi 14/84, 12/87 i 36/89);
- Zakon o obligacionim odnosima Federacije BiH i Republike Srpske - prečišćeni tekst („Službeni list SFRJ” brojevi 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, „Službeni list RBiH” brojevi 2/92, 13/93 i 13/94 i „Službeni glasnik RS” brojevi 17/93 i 3/96);
- Zakon o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji BiH („Službene novine FBiH” brojevi 22/06, 43/08, 22/09 i 35/14);
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o izrečenim zaštitnim mjerama, osobama koje su štice zaštitnom mjerom i o nasilnim osobama kojima su izrečene zaštitne mjere („Službene novine FBiH“ broj 95/13);
- Pravilnik o utvrđivanju posebnih uslova rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima („Službeni list SR BiH“ broj 2/91).

Republika Srpska

- Zakon o radu Republike Srpske - prečišćeni tekst („Službeni glasnik RS” brojevi 1/16 i 66/18);
- Porodični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ brojevi 54/02, 41/08, 63/14);
- Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 1/09);
- Zakon o zaštiti na radu Republike Srpske („Službeni glasnik RS” brojevi 1/08 i 13/10);
- Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 37/12 i 90/16);
- Zakon o dječijoj zaštiti Republike Srpske („Službeni glasnik RS" brojevi 4/02, 17/08, 1/09, 114/17);
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ brojevi 102/12 i 108/13);
- Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju („Službeni glasnik RS“ brojevi 119/08 i 1/12);
- Zakon o ombudsmanu za djecu Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 103/08);
- Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ brojevi 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 67/13);
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 53/12);
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 13/10);
- Zakon o administrativnoj službi u upravi Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ brojevi 62/02, 38/03, 42/04 i 49/06);
- Zakon o posredovanju u zapošljavanju i ostvarivanju prava nezaposlenih lica Republike Srpske („Službeni glasnik RS”, brojevi 30/10 i 102/12);
- Zakon o zapošljavanju stranih državljana i lica bez državljanstva Republike Srpske („Službeni glasnik RS,, brojevi 24/09 i 117/11);
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida Republike Srpske („Službeni glasnik RS” broj 37/12 i 82/15);
- Zakon o stanovanju Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ brojevi 50/92, 76/92, 84/92);
- Zakon o opštem upravnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 13/02);
- Zakon o upravnim sporovima Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 109/05);
- Zakon o inspekcijama u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“ brojevi 113/05, 1/08);
- Pravilnik o poslovima na koje ne može biti raspoređen mlađi radnik („Službeni glasnik RS“ broj 86/16);
- Pravilnik o sadržaju i postupku zdravstvenih pregleda radnika na poslovima sa povećanim rizikom u radu sa otrovima Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 15/08);
- Uputstvo o načinu i postupku isplate novčane naknade majci („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 40/12).

Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

- Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine;
- Zakon o državnoj službi u organima uprave Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik BD“ brojevi 28/06, 29/06, 19/07);
- Zakon o radu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“ broj 19/06, 19/07, 25/08, 20/13, 31/14 i 1/15);
- Zakon o bezbjednosti i zaštiti radnika na radu Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ broj 20/13);
- Porodični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“ broj 23/07);
- Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“ broj 1/03, 4/04, 19/07, 2/08 i 21/18);
- Zakon o dječijoj zaštiti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BD BiH“ broj 51/11, 3/15 i 21/18);
- Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“ broj 44/11);
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ brojevi 13/07, 19/07, 39/08, 21/10);
- Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ broj 10/08, 25/08, 4/13, 26/16, 48/16 i 22/17);
- Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine - prečišćen tekst („Službeni glasnik BD BiH“ broj 33/13, 26/16 i 13/17);
- Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ broj 44/11);
- Zakon o upravnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine – prečišćen tekst („Službeni glasnik BD BiH“ broj 48/11 i 21/18);
- Zakon o upravnim sporovima Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ brojevi 4/00, 1/01);
- Odluka gradonačelnika o uslovima i načinu isplate naknade plate zaposlenicima u toku porodiljskog odsustva broj: 01-014-001435/05 od 21.02.2005.godine („Službeni glasnik BD BiH“ broj 19/05, 3/14 i 49/14);
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ brojevi 10/03, 8/07 i 19/07);
- Zakon o inspekcijama Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ brojevi 24/08, 25/08 i 20/13).

IV. PRIMJENA RATIFIKOVANIH ODREDBI ESP/R/ U BOSNI I HERCEGOVINI

Član 7. Pravo djece i mladih na zaštitu

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da:

1. Predvide da će minimalna starosna dob za stupanje na posao biti 15 godina, uz izuzetke za djecu zaposlenu na propisanim lakim poslovima, koji nemaju štetan uticaj na njihovo zdravlje, moral ili obrazovanje;
2. Predvide da će minimalna starost za stupanje na posao biti 18 godina, kada se radi o propisanim zanimanjima koja se smatraju opasnim i nezdravim;
3. Predvide da lica koja još uvijek podliježu obavezi pohađanja obaveznog obrazovanja ne budu zaposlena na takvom poslu koji bi im uskratio punu korist od obrazovanja;
4. Predvide da će radno vrijeme lica starosti ispod 18 godina biti ograničeno u skladu sa potrebama njihovog razvoja, a posebno njihovim potrebama za stručnim obrazovanjem;
5. Priznaju pravo mladih radnika i šegrta na pravičnu plaću ili druge odgovarajuće naknade;
6. Propišu da se vrijeme koje mlada lica provedu na stručnoj obuci tokom radnog vremena, uz pristanak poslodavca, tretira kao dio radnog dana;
7. Predvide da zaposlena lica starosti ispod 18 godina imaju pravo na minimalno četiri sedmice plaćenog godišnjeg odmora;
8. Predvide da lica ispod 18 godina starosti ne mogu raditi noću, sa izuzetkom određenih zanimanja predviđenih domaćim zakonom ili propisima;
9. Predvide da će lica ispod 18 godina starosti, zaposlena u zanimanjima propisanim domaćim zakonima ili propisima, biti redovno medicinski kontrolisana;
10. Osiguraju posebnu zaštitu protiv fizičkih i mentalnih opasnosti kojima su izložena djeca i mlađa lica, a posebno onih koje proističu direktno ili indirektno iz njihovog rada.

Član 7. stav 1. Zabrana zapošljavanja mladih od 15 godina

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima na znanje informacije sadržane u Izveštaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina, i zapaža da se na državnom nivou i entitetskim nivoima vlasti primjenjuju različite odredbe (FBiH, Republika Srpska i Brčko distrikt BiH).

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, prema odredbama novog Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine iz 2016. godine, sa licem mlađim od 15 godina života ne može se zaključiti ugovor o radu, niti se ono može zaposliti na bilo koju vrstu poslova. Ugovor koji je sklopljen protivno ovoj odredbi smatra se ništavim zbog jednostrane zabrane sklapanja ugovora, pa samim tim ne proizvodi pravne posljedice.

Lice između 15 i 18 godina života (maloljetnik) može zaključiti ugovor o radu, odnosno zaposliti se samo uz saglasnost zakonskog zastupnika i pod uslovom da od ovlaštenog ljekara ili nadležne zdravstvene ustanove pribavi ljekarsko uvjerenje kojim dokazuje da ima opću zdravstvenu sposobnost za rad.

Maloljetnik ne može da radi na naročito teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom, ni na ostalim poslovima koji bi mogli štetno i sa povećanim rizikom da utiču na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, s obzirom na njegove psihofizičke osobine. Federalni ministar posebnim propisima utvrđuje gore navedene poslove, a inspektor rada zabranjuje rad maloljetnika na takvim poslovima.

Ukoliko inspektor utvrdi da je rad naročito težak za maloljetnika, poslodavac mu je dužan ponuditi zaključivanje ugovora o radu za obavljanje drugih odgovarajućih poslova, a ako takvih poslova nema, dužan mu je ponuditi prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju za druge odgovarajuće poslove. Ako nakon prekvalifikacije ili dokvalifikacije ne postoje poslovi koje maloljetni radnik može obavljati, poslodavac mu može otkazati ugovor o radu na način i pod uvjetima propisanim Zakonom o radu Federacije Bosne i Hercegovine.

Prema novom Zakonu o radu Federacije Bosne i Hercegovine, poslodavac – pravno lice kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom od 1.000 do 3.000 KM (500-1.500 EUR), a u ponovljenom prekršaju novčanom kaznom od 5.000 do 10.000 KM (2.500-5.000 EUR) ako:

- zaključi ugovor o radu, odnosno zaposli na bilo koju vrstu poslova maloljetnika;
- maloljetniku naredi prekovremeni rad ili preraspodjelu radnog vremena;
- maloljetniku naredi da radi noću;
- rasporedi maloljetnika da radi na naročito teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom, ili ostalim poslovima koji bi mogli štetno i sa povećanim rizikom da utiču na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, s obzirom na njegove psihofizičke osobine;
- ne osigura ljekarski pregled maloljetnika najmanje jedanput u dvije godine;
- ne postupi po zabrani inspektora rada kojim se zabranjuje prekovremeni rad.

Najniži i najviši iznos zakonski propisanih kazni se uvećava dvostruko kada su u pitanju prekršaji učinjeni prema maloljetnim radnicima.

Maloljetni radnik, u cilju zaštite njegovog zdravlja i psihofizičkog razvoja, ima pravo na ljekarski pregled najmanje jednom u dvije godine. Troškove ljekarskog pregleda snosi poslodavac.

Novi Zakon o radu iz 2016. godine, za razliku od starog, sadrži odredbe o radu izvan prostorija poslodavca, i predviđa da se ugovor o radu može zaključiti radi obavljanja poslova i izvan prostorija poslodavca (kod kuće radnika ili u drugom prostoru koji osigura radnik), u skladu sa kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu.

U Republici Srpskoj je donesen novi Zakon o radu koji je stupio na snagu 2016. godine, a također su donesene izmjene i dopune u 2018. godini kojima su uvedene određene novine. Jedna od najznačajnijih novina je da radni odnos može da se zasnuje sa licem koje ima najmanje 15 godina, odgovarajuću zdravstvenu sposobnost i koje ispunjava druge uslove utvrđene posebnim zakonom, opštim aktom poslodavca, aktom o sistematizaciji ili posebnom odlukom poslodavca.

Utvrđena je i minimalna starosna granica za zaključivanje ugovora o radu. Ta granica je navršenih 15 godina života lica koje zaključuje ugovor o radu kao jedan uslov, a drugi je opšta zdravstvena sposobnost tog lica.

Radni odnos sa licem mlađim od 18 godina može da se zasnuje samo uz pismenu saglasnost roditelja, usvojioca ili staraoca, ako takav rad ne ugrožava njegovo zdravlje, moral i obrazovanje, odnosno ako takav rad nije zabranjen zakonom. Lice mlađe od 18 godina života može da zasnuje radni odnos samo na osnovu nalaza nadležne zdravstvene ustanove kojim se utvrđuje da je sposobno za obavljanje poslova za koje zasniva radni odnos i da takvi poslovi nisu štetni za njegovo zdravlje. Troškove ljekarskog pregleda snosi Zavod za zapošljavanje.

Teret dokazivanja da uslovi za zasnivanje radnog odnosa postoje su na strani radnika. Opšti uslovi se određuju nezavisno od poslova radi kojih se zasniva radni odnos. Starosna dob se dokazuje izvodom iz matične knjige rođenih ili drugom vjerodostojnom ispravom, dok se zdravstvena sposobnost dokazuje uvjerenjem nadležnog doktora medicine. Posebni uslovi se određuju zavisno od poslova radi kojih se zasniva radni odnos.

Imajući u vidu činjenice da Zakon o radu posebne uslove ne utvrđuje, posebni uslovi se nalaze u drugim zakonima (*lex specialis*) koji regulišu pojedina pitanja iz radnog odnosa, zatim kolektivnim ugovorima ili opštim aktima poslodavca.

U budućem periodu u programu rada Vlade Republike Srpske su planirane nove izmjene i dopune Zakona o radu, i u tom pravcu je formirana radna grupa sačinjena od socijalnih partnera. Predmet izmjena i dopuna još uvijek nije poznat, i u fazi je dogovora među socijalnim partnerima.

Zakonom o zaštiti na radu Republike Srpske regulisano je da se posebna zaštita propisuje radi očuvanja nesmetanog psihofizičkog razvoja maloljetnih radnika. Također propisuje da je poslodavac dužan da obezbijedi da radnik mlađi od 18 godina, i pored osposobljavanja za bezbjedan i zdrav rad, bude u pisanoj formi obaviješten o rezultatima procjene rizika na radnom mjestu i o mjerama kojima se rizici otklanjaju radi povećanja zaštite i zdravlja na radu. Ovom odredbom se obezbjeđuje posebna zaštita za radnike mlađe od 18 godina.

Novi Zakon o radu Republike Srpske iz 2016. godine, poput novog Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine, reguliše radni odnos koji može da se zasnjuje za obavljanje poslova van prostorija poslodavca. Takav rad obuhvata rad na daljinu i rad od kuće.

Zakon predviđa kaznene odredbe za nepoštivanje odredbi o radu i predviđa novčane kazne u rasponu od 2.000 do 12.000 KM (1.000-6.000 EUR). Ako se prekršaj učini prema radniku mlađem od 18 godina, novčana kazna za pravno lice ne može biti manja od 3.000 KM (1.500 EUR), a za odgovorno lice od 500 KM i više (250 EUR).

U Brčko distriktu Zakon o radu propisuje da se ugovor o radu ne može se zaključiti sa licem koje nije navršilo petnaest (15) godina života. Maloljetnik se ne smije zaposliti ako prethodno nisu ispunjeni uslovi da je ovlašten liječnik ili nadležna medicinska ustanova izdala potvrdu koja pokazuje da je maloljetnik pregledan i da je fizički i psihički sposoban ostvarivati zadatke koje zahtijeva to radno mjesto, i da su jedan ili oba roditelja ili zakonski staratelj maloljetnika dali svoj pristanak.

Zakonom nisu predviđeni izuzeci i nije dopuštena bilo kakva mogućnost zaključivanja ugovora o radu za lica mlađa od 15 godina života uključujući sve oblike ekonomskih aktivnosti i bez obzira na status radnika.

Zakon propisuje kaznene odredbe za nepoštivanje odredbi o radu, i predviđa novčane kazne u rasponu od 1.000 do 7.000 KM (500-3.500 EUR), odnosno u dvostrukom iznosu ako je prekršaj učinjen prema maloljetnom licu.

Ovaj Zakon propisuje da se ugovor o radu može zaključiti i radi obavljanja poslova van prostorija poslodavca. Poslodavac može ugovoriti poslove van prostorija pod uslovima koji nisu opasni ili štetni po zdravlje zaposlenog i drugih lica, i da ne ugrožavaju radnu sredinu.

Inspektori rada nisu imali evidentiranih inspeksijskih nadzora po pitanju kršenja ove odredbe. U vršenju inspeksijskog nadzora, inspektor djeluje preventivno, a preduzima upravne i druge mjere i radnje kada se preventivnim djelovanjem ne može obezbijediti svrha i cilj nadzora.

Član 7. stav 2. Zabrana zapošljavanja osoba mlađih od 18 godina na opasnim i nezdravim zanimanjima

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) zaključuje da situacija nije usklađena sa članom 7. stav 2. Povelje jer nije sa sigurnošću utvrđeno da su važećim zakonodavstvom propisani oblici opasnih ili nezdravih aktivnosti koji predstavljaju opasnost ili nezdrav uticaj na mlade osobe.

Obavještavamo Komitet da je zaključak djelimično ispoštovan, jer Bosna i Hercegovina ima zakone o zaštiti na radu, ali je potrebno harmoniziranje važećeg zakonodavstva u entitetima i Brčko distriktu u smislu usklađivanja liste opasnih ili nezdravih aktivnosti za radnike mlađe od 18 godina. Obrazloženje je, kako slijedi:

U Federaciji Bosne i Hercegovine Zakon o zaštiti na radu i Pravilnik o utvrđivanju posebnih uslova rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima propisuju opća pravila i mjere zaštite na radu, lica koja imaju pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, te obaveze primjene propisanih mjera zaštite na radu od strane poslodavca. Ovi akti također utvrđuju listu rizika na radnim mjestima sa posebnim uslovima rada i propisani su uslovi za obavljanje tih poslova koji se odnose na životnu dob, spol, zdravstveno stanje i psihofizičke sposobnosti. Najniža dobna granica za obavljanje poslova sa posebnim uslovima rada je 18 godina starosti. Federalni ministar rada je ovlašten da posebnim propisom konkretno utvrdi koji su poslovi na kojima je zabranjen rad maloljetnika.

U Federaciji Bosne i Hercegovine je još uvijek na snazi Zakon o zaštiti na radu („Službeni list SR BiH“ broj 22/90) u kojem su propisane kazne u staroj valuti (dinari). Trenutno je u procesu usvajanja novi Zakon o zaštiti na radu u kojem su propisane adekvatne kazne u KM valuti.

Inspektor rada će zabraniti rad maloljetnika na poslovima koji su propisani kao izrazito teški za maloljetnika. Obaveza je poslodavca da, u slučaju zabrane rada maloljetnika na navedenim poslovima, maloljetniku ponudi zaključivanje ugovora o radu za obavljanje drugih odgovarajućih poslova, a ako takvih poslova nema, dužan mu je ponuditi prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju za druge odgovarajuće poslove.

U dosadašnjim izvještajima Federalne inspekcije rada nije bilo slučajeva o zapošljavanju maloljetnika na radna mjesta sa posebnim uslovima rada.

U Republici Srpskoj, novi Zakon o radu propisuje da radni odnos sa licem mlađim od 18 godina može da se zasnjuje samo uz pismenu saglasnost roditelja, usvojioca ili staraoca, ako takav rad ne ugrožava njegovo zdravlje, moral i obrazovanje, odnosno ako takav rad nije zabranjen zakonom. Zakon ne propisuje kakva ova saglasnost mora biti, odnosno da li se saglasnost daje prije zaključivanja ugovora o radu, istovremeno, ili naknadno, nakon zaključivanja ugovora o radu.

Također, lice mlađe od 18 godina života može da zasnjuje radni odnos samo na osnovu nalaza nadležne zdravstvene ustanove kojim se utvrđuje da je sposobno za obavljanje poslova za koje zasniva radni odnos i da takvi poslovi nisu štetni za njegovo zdravlje. Na taj način se garantuje posebna zaštita licu koje nije navršilo 18 godina života tako što se onemogućava da ta lica zakluče ugovor o radu za obavljanje poslova na kojima postoji povećana opasnost od povreda ili povećan štetni uticaj na zdravlje, jer se ta lica još uvijek nalaze u intenzivnom fizičkom i psihičkom razvoju. Ovi uslovi su postavljeni u cilju potpune zaštite ne samo psihičkog i fizičkog zdravlja mlađih radnika, već i kod ostvarivanja njihovih prava kod poslodavca u slučaju radnog spora.

Javna ustanova „Zavod za zapošljavanje Republike Srpske“, dužna je da snosi troškove ljekarskog pregleda za lica mlađa od 18 godina, samo ako se nalaze na evidenciji nezaposlenih.

Radnik mlađi od 18 godina ne može biti raspoređen da radi na radnim mjestima za koje je utvrđeno da su radna mjesta sa povećanim rizikom, ili na naročito teškim fizičkim poslovima, na radovima koji se obavljaju pod zemljom ili pod vodom, kao ni na drugim poslovima koji bi mogli da predstavljaju povećan rizik po njegov život, zdravlje i psihofizički razvoj. U tom smislu je donesen i Pravilnik o poslovima na koje ne može biti raspoređen mlađi radnik.

Radnicima mlađim od 18 godina je zabranjen noćni rad. Izuzetno, radnici mlađi od 18 godina mogu biti privremeno izuzeti od zabrane noćnog rada u slučaju otklanjanja posljedica više sile, havarija i zaštite interesa Republike Srpske, na osnovu saglasnosti nadležnog inspektora rada.

U Pravilniku o poslovima na koje ne može biti raspoređen mlađi radnik su navedeni poslovi na koje ne može biti raspoređen radnik mlađi od 18 godina. Radno mjesto sa povećanim rizikom koje je utvrđeno aktom o procjeni rizika, odnosno poslovima koji bi mogli da ugroze njegov život, zdravlje, moral, obrazovanje i psihofizički razvoj. Pritom u aktu o procjeni rizika moraju posebno biti naznačeni poslovi koji su potencijalno rizični za mlađe radnike iz aspekta bezbjednosti i zdravlja na radu.

U te poslove spadaju:

- Poslovi koji su objektivno iznad fizičkih ili psiholoških mogućnosti mlađeg radnika;
- Poslovi koji predstavljaju povećani rizik od štetnog izlaganja fizičkim, hemijskim i biološkim štetnostima;
- Poslovi koji mogu imati štetno djelovanje na psihološki razvoj, obrazovanje i moral mlađeg radnika;
- Poslovi, postupci i rad koji obuhvataju:
 - a) Proizvodnju i rukovanje napravama, pirotehničkim sredstvima i drugim predmetima koji sadrže eksplozive;
 - b) Rad sa divljim ili otrovnim životinjama;
 - c) Klanje životinja u industrijskim razmjerama;
 - d) Rukovanje opremom za proizvodnju, skladištenje ili korištenje gasova pod pritiskom komprimovanih, tečnih ili rastvorenih gasova;
 - e) Rad sa bačvama, cisternama, rezervoarima ili staklenkama koje sadrže opasne hemikalije;
 - f) Radne operacije kod kojih postoji opasnost od rušenja građevina;
 - g) Radne operacije kod kojih postoje opasnosti koje se pojavljuju korištenjem električne energije visokog napona;
 - h) Radne operacije čiji je tempo određen radom mašine, a obuhvataju plaćanje prema rezultatu rada;
 - i) Izloženost štetnom uticaju visokih ili niskih temperatura, zračenja, buke ili vibracija;
 - j) Izloženost određenim supstancama i smjesama;
 - k) Opasnosti od povreda na radu za koje se može pretpostaviti da ih mlađi radnik neće moći prepoznati ili izbjeći zbog nedovoljnog iskustva, osposobljenosti ili svijesti o postojećim ili mogućim opasnostima i štetnostima na radu.

Novim Zakonom o radu Republike Srpske je propisano da lice mlađe od 18 godina života može da zasnue radni odnos samo ukoliko poslovi nisu štetni za njegovo zdravlje. Također, Zakon propisuje da radnik mlađi od 18 godina ne može biti raspoređen da radi na naročito teškim fizičkim poslovima, na radovima koji se obavljaju pod zemljom ili pod vodom kao i na drugim poslovima koji bi mogli da predstavljaju povećan rizik po njegov život, zdravlje i psihički razvoj. Poslovi na koje radnik mlađi od 15 godina ne može biti raspoređen utvrđuju se kolektivnim ugovorima i pravilnicima o radu.

Pravilnik o sadržaju i postupku zdravstvenih pregleda radnika na poslovima sa povećanim rizikom u radu sa otrovima Republike Srpske propisuje da na radnim mjestima sa povećanim rizikom rada na kojima se rukuje otrovima ne mogu raditi radnici mlađi od 18 godina, trudnice i majke dojilje. Ostale kontraindikacije za rad utvrđuje specijalista medicine rada prema vrsti posla, vrsti otrova i stepenu izloženosti.

U skladu sa Zakonom o zaštiti na radu Republike Srpske, za obavljanje poslova zaštite zdravlja na radu poslodavac angažuje službu medicine rada. Služba medicine rada je dužna da obavlja sljedeće poslove:

- Vršiti procjenu rizika na radnom mjestu i radnoj sredini;
- Upoznaje radnike sa rizicima po zdravlje koji su povezani sa njihovim radom i obavlja poslove osposobljavanja radnika za pružanje prve pomoći;
- Utvrđuje i ispituje uzroke nastanka profesionalnih oboljenja i bolesti u vezi sa radom;
- Ocjenjuje i utvrđuje posebne zdravstvene sposobnosti koje moraju da ispunjavaju radnici za obavljanje određenih poslova na radnom mjestu sa povećanim rizikom ili za upotrebu, odnosno rukovanje određenom opremom za rad;
- Vršiti prethodne i periodične ljekarske preglede radnika na radnim mjestima sa povećanim rizikom i izdaje izvještaje o ljekarskim pregledima u skladu sa propisima o zaštiti i zdravlju na radu;
- Učestvuje u organizovanju prve pomoći, spasavanju i evakuaciji u slučaju povređivanja radnika ili havarija;
- Daje savjete poslodavcu pri izboru drugog odgovarajućeg posla prema zdravstvenoj sposobnosti zaposlenog;
- Savjetuje poslodavca u izboru i testiranju novih sredstava za rad, opasnih materija i sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu, iz zdravstvenog aspekta;
- Učestvuje u analizi povreda na radu, profesionalnih oboljenja i bolesti u vezi sa radom; i
- Neposredno saraduje sa licem za zaštitu i zdravlje na radu.

U Brčko distriktu, prema Zakonu o radu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine maloljetnik je osoba između 15 i 18 godina života koja može zaključiti ugovor o radu i na taj način zasnovati radni odnos pod uslovom da je ovlašten ljekar ili nadležna medicinska ustanova izdala potvrdu koja pokazuje da je maloljetnik pregledan i da je fizički i psihički sposoban da ostvaruje zadatke koje zahtijeva to radno mjesto, i da su jedan ili oba roditelja ili zakonski staratelj maloljetnika dali svoj pristanak. Zakon također propisuje da maloljetnik ne može da radi na opasnim poslovima ili teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom, niti na drugim poslovima koji bi mogli štetno uticati ili mu znatno ugroziti život, zdravlje, fizički razvoj ili moral.

U Brčko distriktu Bosne i Hercegovine je predviđeno da se oblici rada i vrste rizika koji predstavljaju opasnost ili nezdrav uticaj na mlade osobe regulišu podzakonskim aktima, a u skladu sa Zakonom o bezbjednosti i zaštiti radnika na radu Brčko distrikta.

Inspekcija rada u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine nema zabilježenih slučajeva kršenja gore navedenih odredbi o radu mladih u opasnim uslovima rada, a po službenoj dužnosti je dužna da zabrani rad maloljetnika na gore navedenim opasnim ili teškim fizičkim poslovima.

Član 7. stav 3. Zabrana zapošljavanja djece koja podliježu obaveznom obrazovanju

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije u saglasnosti sa članom 7. stav 3 Povelje s obrazloženjem da nije utvrđeno da je u praksi osigurana učinkovita zaštita od zapošljavanja djece koja podliježu obavezi pohađanja obaveznog obrazovanja.

Obavještavamo Komitet da je zaključak ispoštovan, jer važeće zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini propisuje minimalnu dob za zasnivanje radnog odnosa. Obrazloženje je, kako slijedi:

Prema Zakonu o radu u institucijama Bosne i Hercegovine, kao opći uslov, koji je i obavezan uslov za zasnivanje radnog odnosa u institucijama Bosne i Hercegovine, propisano je da osoba ima navršenih 18 godina života.

Nacrtom Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu, koji je u proceduri utvrđivanja Prijedloga od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, predložena je mogućnost zasnivanja radnog odnosa maloljetnih osoba između 15 i 18 godina života, koje nisu u postupku obaveznog obrazovanja, u udrugama i zakladama, ali samo na poslovima koji ne ugrožavaju njihovu sigurnost, zdravlje, moral ili razvitak, uz saglasnost zdravstvene ustanove pribavi i liječničko uvjerenje kojim se dokazuje opća zdravstvena sposobnost.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, novim Zakonom o radu je propisana najniža starosna dob za zapošljavanje, na način da je utvrđeno kako se sa licem mlađim od 15 godina života ne može zaključiti ugovor o radu, niti se takvo lice može zaposliti na bilo koju vrstu poslova. Dakle propisana je generalna zabrana zapošljavanja lica mlađih od 15 godina na bilo koju vrstu poslova, te nisu predviđeni bilo kakvi izuzeci u smislu kategorija rada gdje djeca mlađa od 15 godina mogu biti zaposlena.

Radno-pravnim propisima nije predviđena zabrana rada djece tokom školskog raspusta. Izvještaji o radu Federalne uprave za inspeksijske poslove ne sadrže podatke o broju i prirodi otkrivenih prekršaja, kao i poduzetim mjerama, odnosno izrečenim kaznama prema poslodavcima koji zapošljavaju maloljetne osobe koje imaju obavezu pohađanja obaveznog školovanja.

Kaznenim odredbama Zakona o radu je predviđena novčana kazna za poslodavca koji zaključi ugovor o radu suprotno navedenoj zakonskoj odredbi.

Prema odredbama istog Zakona, nije dozvoljen prekovremeni rad maloljetnom radniku, i isti će biti zabranjen od strane inspekcije rada.

Ovo je korak naprijed u odnosu na prethodni Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine, koji nije regulisao pitanje rada djece ispod dobi od 15 godina, i koji je imao samo generalnu zabranu zapošljavanja lica mlađih od 15 godina.

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine isključive ovlasti u obrazovanju dodjeljuje kantonima, a Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke ima koordinativnu ulogu i to samo u onoj mjeri koju odrede kantoni.

U Republici Srpskoj, također, novi Zakon o radu iz 2016. godine propisuje da radni odnos može da se zasnjuje sa licem koje ima najmanje 15 godina, odgovarajuću zdravstvenu sposobnost i koje ispunjava druge uslove utvrđene posebnim zakonom, opštim aktom poslodavca, aktom o sistematizaciji ili posebnom odlukom poslodavca.

Propisi iz oblasti rada i zapošljavanja u Republici Srpskoj ne regulišu pitanje rada djece ispod dobi od 15 godina niti njihov rad kod kuće. Zakon o radu ne sadrži odredbu kojom je zabranjen rad djece tokom školskog raspusta upravo zbog generalne zabrane zapošljavanja lica mlađih od 15 godina. Tim propisom se obezbjeđuje zaštita djece od zapošljavanja.

U Republici Srpskoj obavezno obrazovanje podrazumijeva osnovno obrazovanje u trajanju od devet godina i traje do 15-te godine života. Lica mlađa od 15 godina života ne mogu zaključiti ugovor o radu zbog čega takvi slučajevi nisu zabilježeni u praksi.

Pozitivnim zakonskim rješenjima iz oblasti radnih odnosa ne ograničava se mogućnost obavljanja nekog rada van radnog odnosa koja se dešava sporadično ili spontano, bez utvrđenog organizatora, na dobrovoljnoj osnovi i bez novčane naknade, sa ciljem opšte, zajedničke dobrobiti ili dobrobiti drugog lica, kao i dobrovoljne vaspitno-obrazovne aktivnosti djece do 15 godina koje se organizuju u cilju opšte društvene koristi.

S obzirom da lica mlađa od 15 godina života ne mogu zaključiti ugovor o radu, u Republici Srpskoj nema pojave da lica mlađa od 15 godina zaključuju radni odnos.

U Brčko distriktu Zakon o radu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ne predviđa niti jedan izuzetak i ne dopušta bilo kakvu mogućnost zaključivanja ugovora o radu za lica mlađa od 15 godina života, uključujući sve oblike ekonomskih aktivnosti i bez obzira na status radnika.

Nije propisano da je rad djece tokom školskog raspusta izričito zabranjen, a nisu propisane ni vrste rada na koje se mogu zaposliti djeca mlađa od 15 godina, a koja podliježu obavezi pohađanja obaveznog obrazovanja.

Ne postoje zakonske odredbe koje regulišu rad tokom školskog raspusta djece koja podliježu obavezi pohađanja obaveznog obrazovanja.

Inspektorat Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u svojim izvještajima o radu nije uočio slučajeve kršenja navedenih odredbi Zakona u praksi, kao niti o mjerama i sankcijama koje su po tom pitanju preuzete.

Član 7. stav 4. Radno vrijeme za osobe mlađe od 18 godina

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) zapaža da je ograničenje od 40 sati sedmično za mlade radnike ispod 16 godina starosti prekomjerno.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, novi Zakon o radu je napravio pomak u odnosu na stari Zakon, i propisuje da puno vrijeme za maloljetnike ne smije biti duže od 35 sati sedmično. Puno radno vrijeme se može rasporediti na pet, odnosno šest radnih dana u skladu sa kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu.

Kaznenim odredbama Zakona o radu predviđena je novčana kazna za poslodavca koji zaključi ugovor o radu u kojem je puno ili nepuno radno vrijeme ugovoreno suprotno Zakonu.

Pored toga, za sve povrede prava iz radnog odnosa koje su utvrđene Zakonom o radu kao prekršaji, u kaznenim odredbama je predviđeno da ako su učinjene prema maloljetnom zaposleniku, najniži i najviši iznos novčane kazne se dvostruko uvećava.

U Republici Srpskoj novim Zakonom o radu je propisano ograničenje radnog vremena lica mlađih od 18 godina starosti. Puno radno vrijeme radnika mlađeg od 18 godina ne može da se utvrdi u trajanju dužem od 35 sati sedmično, niti dužem od osam sati dnevno. Iz toga proizilazi da radno vrijeme maloljetnog radnika traje kraće od punog radnog vremena radnika, koje iznosi 40 sati sedmično. Nema zakonskih smetnji da se radno vrijeme za maloljetnike utvrdi u kraćem trajanju od 35 sati sedmično.

Poslodavac je dužan da radnike mlađe od 18 godina najmanje jednom u toku kalendarske godine, o svom trošku, uputi kod nadležne medicinske ustanove na ocjenu radne sposobnosti.

Prekovremeni rad, kao i noćni rad su zabranjeni radnicima mlađim od 18 godina života. Nisu zabilježeni slučajevi u praksi rada inspektorata o kršenju ovih odredbi Zakona.

U Brčko distriktu, Zakonu o radu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine predviđena je dužina radnog vremena od 40 sati sedmično, i nije predviđen izuzetak za lica mlađa od 18 godina.

Maloljetni zaposlenici ne mogu raditi noću, a za maloljetne zaposlenike koji rade u industriji, rad između

19.00 naveče i 7.00 ujutro narednog dana smatra se noćnim radom. Za sve druge maloljetne zaposlenike, rad između 20.00 naveče i 6.00 ujutro narednog dana smatra se noćnim radom.

Maloljetni zaposlenici privremeno mogu biti izuzeti od zabrane noćnog rada u slučaju havarija, više sile, vanrednih okolnosti ili zbog zaštite zdravlja i sigurnosti Distrikta, ukoliko je dobijena pismena saglasnost inspektora za rad.

Član 7. stav 5. Pravična plata

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) traži informacije o utvrđivanju plata za radnike, uključujući pravične plate za mlade radnike.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

U **Federaciji Bosne i Hercegovine**, prema novom Zakonu o radu plata radnika se utvrđuje kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu. Plata za obavljene rad i vrijeme provedeno na radu sastoji se od osnovne plate, dijela plate za radni učinak i uvećane plate za otežane uvjete rada, prekovremeni rad i noćni rad, te za rad na dan sedmičnog odmora, praznika ili nekog drugog dana za koji je zakonom određeno da se ne radi, u skladu sa kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu. Zakon ne pravi razliku u visini plate u odnosu na starosnu dob radnika. Poslodavac je radnicima dužan isplatiti jednake plate za rad jednake vrijednosti bez obzira na bilo koji diskriminatorni osnov koji je propisan Zakonom. Pod radom jednake vrijednosti se podrazumijeva rad koji zahtijeva isti stepen stručne spreme, istu radnu sposobnost, odgovornost, fizički i intelektualni rad, vještine, uslove rada i rezultate rada.

Zakon predviđa i da, za vrijeme obavljanja pripravničkog staža, pripravnik ima pravo na 70% plate utvrđene za poslove za koje se osposobljava. Pored toga, Zakon predviđa da se poslodavac i pripravnik mogu dogovoriti i o većem iznosu plate od navedenog.

Maloljetnicima se plata obračunava na isti način kao i ostalim radnicima, ovisno od radnog mjesta za koje su sklopili ugovor o radu i koeficijenta koji se primjenjuje na to radno mjesto ovisno od složenosti poslova i stepena stručne spreme i određenih vještina koje se traže za to radno mjesto. Plata se ne može isplatiti u iznosu manjem od iznosa utvrđenog kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu.

Opći kolektivni ugovor za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“ brojevi 48/16 i 62/16) nije više na snazi, a imajući u vidu da je Udruženje poslodavaca FBiH donijelo Odluku o raskidu Općeg kolektivnog ugovora za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine koja je objavljena 14.03.2018. godine u Službenim novinama Federacije BiH broj 19/18. Najniža bruto i neto satnica nisu propisane Zakonom o radu.

Zakon o radu koristi termin „najniža plaća“, u smislu da član 78. Propisuje da se najniža plaća određuje na osnovu najniže cijene rada utvrđene kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu. Zakonom je određeno da poslodavac ne može radniku obračunati i isplatiti plaću manju od plaće utvrđene kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu.

Izmijenjenim članom 78. Ovog zakona predviđeno je da Vlada Federacije utvrđuje najnižu plaću nakon konsultacija sa Ekonomsko-socijalnim vijećem, kao i da će Vlada Federacije na prijedlog Federalnog ministarstva finansija u saradnji sa Federalnim zavodom za programiranje razvoja, a uz prethodne konsultacije sa Ekonomsko-socijalnim vijećem, donijeti propis kojim će propisati metodologiju izračuna i

usklađivanja najniže plaće iz ovog člana.

Prema broju sati za puni mjesec, najniža plaća po broju sati u mjesecu i propisanoj najnižoj satnici može biti:

Broj sati u mjesecu	Najniža neto plaća za redovan rad prije oporezivanja	Najniža bruto plaća za redovan rad
160 radnih sati	369,60 KM	535,65 KM
168 radnih sati	388,08 KM	562,44 KM
176 radnih sati	406,56 KM	589,22 KM
184 radnih sati	425,04 KM	616,00 KM

Broj sati za mjesec se računa na osnovu 40 satne sedmice bez subota i nedjelja, tj. 5 radnih dana u sedmici.

Podaci o isplaćenim prosječnim neto platama u Federaciji BiH po godinama za referentni period

Godina	Prosječna neto plata u KM
2015	825
2016	835
2017	875

U Republici Srpskoj, prema novom Zakonu o radu radnik ostvaruje pravo na platu u skladu sa opštim aktom i ugovorom o radu. Radnicima se garantuje jednaka plata za isti rad ili rad iste vrijednosti koji ostvaruju kod poslodavca, a pod radom iste vrijednosti se podrazumijeva rad za koji se zahtijeva isti stepen stručne spreme, odnosno obrazovanja, znanja i sposobnosti, u kome je ostvaren jednak radni doprinos uz jednaku odgovornost.

Plata se sastoji od dijela plate za obavljeni rad i vremena provedenog na radu, uvećanja plate popisanih Zakonom o radu, opštim aktom i ugovorom o radu i drugih primanja po osnovu radnog odnosa, u skladu sa Zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu.

Prema tome, licima mlađim od 18 godina je zagantovana jednaka plata kao i radnicima starijim od 18 godina za ostvareno puno radno vrijeme i obavljeni rad kod poslodavca.

Poslodavac može da zasnjuje radni odnos sa licem koje prvi put zasniva radni odnos, u svojstvu pripravnika, za zanimanje za koje je to lice steklo određenu vrstu i stepen stručne spreme, ako je to kao uslov za rad na određenim poslovima utvrđeno zakonom ili pravilnikom. Ova odredba se odnosi i na lice koje je radilo kraće od vremena utvrđenog za pripravnički staž u stepenu stručne spreme koja je uslov za rad na tim poslovima. Za vrijeme pripravničkog staža, pripravnik ima pravo na platu i sva druga prava iz radnog odnosa, u skladu sa zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu.

Poslodavac može da zaključi ugovor o stručnom usavršavanju sa licem koje želi da se stručno usavrši i stekne posebna znanja i sposobnosti za rad u svojoj struci, odnosno da obavi specijalizaciju, za vrijeme utvrđeno programom usavršavanja, odnosno specijalizacije. Poslodavac tim licima može da obezbijedi novčanu naknadu i druga prava, u skladu sa zakonom, opštim aktom ili ugovorom o stručnom osposobljavanju i usavršavanju. Novčana naknada u tom smislu ne smatra se platom. Ugovori se zaključuju u pisanom obliku.

Dakle, prema važećim zakonskim normama razlikuje se zasnivanje radnog odnosa u svojstvu pripravnika i zaključivanje ugovora van radnog odnosa o stručnom osposobljavanju sa licem radi obavljanja pripravničkog staža. Zasnivanjem radnog odnosa stiče se pravo na platu u skladu sa Zakonom i opštim

aktima, dok je novčana naknada i njena visina predmet ugovora van radnog odnosa i ne smatra se platom u smislu Zakona o radu.

Najniža plata se isplaćuje za puno radno vrijeme i prosječno ostvarene rezultate radnika u skladu sa aktima poslodavca, a utvrđuje je Vlada Republike Srpske na prijedlog Ekonomsko-socijalnog savjeta u posljednjem kvartalu tekuće za narednu godinu. Ako Ekonomsko-socijalni savjet ne utvrdi prijedlog, odluku o najnižoj plati donosi Vlada Republike Srpske, imajući u vidu kretanje plaća, rast proizvodnje i životnog standarda u Republici Srpskoj. Pozitivni zakonski propisi u Republici Srpskoj ne poznaju pojam „minimalna plata“.

Odlukom o najnižoj plati Republike Srpske⁴ propisana je najniža plata u Republici Srpskoj za 2018. godinu, i utvrđena u neto iznosu u visini od 410,00 KM, a od avgusta 2018. godine je 440,00 KM. Prema informacijama Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske prosječna neto plata isplaćena u junu 2018. godine iznosila je 849 KM i nominalno je veća za 0,3%, a realno za 0,5% u odnosu na prethodni mjesec.

Podaci o isplaćenim prosječnim neto platama u Republici Srpskoj po godinama za referentni period

Godina	Prosječna neto plata u KM
2015	831
2016	836
2017	831

U **Brčko distriktu**, Zakonom o radu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine propisano je da se plate zaposlenika utvrđuju kolektivnim ugovorom, pravilnikom ili ugovorom o radu. Kolektivnim ugovorom ili pravilnikom utvrđuje se najniža plata, te uslovi i način njenog usklađivanja s prosječnom platom. Najniža plata znači isto što i minimalna.

Zakon također uređuje prava pripravnika i volontera. Za vrijeme pripravničkog staža, pripravnik ima pravo na 80% minimalne zarade prije polaganja stručnog ispita, a što plata poslodavac.

Poslodavac može zaključiti ugovor o radu s pripravnikom na onoliko vremena koliko traje pripravnički staž propisan za zanimanje na koje se odnosi. Ugovor se zaključuje u pisanoj formi i jedna kopija se podnosi nadležnom zavodu za zapošljavanje u roku od 5 dana od njegovog zaključivanja radi evidencije i kontrole.

Prosječna neto plata Brčko distrikt BiH	2015. godina	2016. godina	2017. godina
	820,52 KM	829,70 KM	838,45 KM

Ako uzmemo u obzir teritorij cijele države, prosječna neto plaća u periodu 2015.-2018 godine je, kako slijedi:

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	KM (prosjek)
2015.	828	820	832	833	830	834	838	826	828	826	826	842	830
2016.	829	829	843	830	838	837	832	843	837	837	847	853	838
2017.	846	838	854	839	860	851	849	858	844	853	857	862	851
2018.*	870	849	869	863	881	872	878	888	-	-	-	-	-

*Nedostaju podaci za septembar, oktobar, novembar i decembar 2018. godine.

⁴ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 02/18;

Član 7. stav 6. Uključivanje vremena provedenog na stručnoj obuci u radno vrijeme

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) traži informacije o tome da li je vrijeme provedeno na obuci uz pristanak poslodavca uključeno u normalno radno vrijeme i da li je plaćeno kao takvo.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, u novom Zakonu o radu predviđeno je da poslodavac može u skladu sa potrebama rada omogućiti radniku obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje za rad. Također, poslodavac je obavezan prilikom promjena ili uvođenja novog načina ili organiziranja rada, omogućiti radniku obrazovanje, osposobljavanje ili usavršavanje za rad. Obuke su uključene u normalno radno vrijeme radnika za koje je plaćen. Ne pravi se razlika u odnosu na starosnu dob radnika kada se radi o pravu na obrazovanje i stručno osposobljavanje.

Radnik je obavezan, u skladu sa svojim sposobnostima i potrebama rada, obrazovati se, osposobljavati i usavršavati za rad. Uslovi i način obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja za rad se uređuju kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu.

Zbog stručnog osposobljavanja za samostalni rad, poslodavac može zaključiti ugovor o radu sa pripravnikom. Pripravnikom se smatra lice sa završenom srednjom ili višom školom, odnosno fakultetom koje prvi put zasniva radni odnos u tom zanimanju, a koje je prema zakonu, obavezno položiti stručni ispit ili mu je za rad u zanimanju potrebno prethodno radno iskustvo.

Za vrijeme obavljanja pripravničkog staža, pripravnik ima pravo na 70% plaće utvrđene za poslove za koje se osposobljava. Poslodavac i pripravnik se mogu dogovoriti i o većem iznosu plaće.

Ako je stručni ispit ili radno iskustvo utvrđeno zakonom ili pravilnikom o radu uslov za obavljanje poslova određenog zanimanja, poslodavac može lice koje je završilo školovanje za takvo zanimanje primiti na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa. Vrijeme stručnog osposobljavanja se računa u pripravnički staž i radno iskustvo utvrđeno kao uslov za rad u određenom zanimanju i može trajati najduže onoliko vremena koliko traje pripravnički staž.

Ugovor o stručnom osposobljavanju zaključuje se u pisanoj formi. Poslodavac dostavlja kopiju ugovora u roku od osam dana nadležnoj službi za zapošljavanje, radi evidencije i nadzora. Lice na stručnom osposobljavanju ima pravo na zdravstveno osiguranje kako je to utvrđeno propisima za nezaposlena lica, a prava po osnovu osiguranja za slučaj povrede na radu i profesionalnog oboljenja osigurava poslodavac u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Licu za vrijeme stručnog osposobljavanja osigurava se odmor u toku rada, dnevni odmor između dva uzastopna radna dana i sedmični odmor. S obzirom da se, prema Zakonu o radu, vrijeme plaćenog odsustva u pogledu sticanja prava iz radnog odnosa ili u vezi sa radnim odnosom, smatra vremenom provedenim na radu, odsustvo radnika radi obrazovanja ili stručnog usavršavanja se tretira kao dio radnog dana.

U Republici Srpskoj, novi Zakon o radu predviđa obrazovanje, stručno osposobljavanje i usavršavanje tokom radnog odnosa, kada poslodavac upućuje na dopunsko osposobljavanje za rukovanje sredstvima rada i sredstvima zaštite na radu ako je to neophodno za bezbjedno rukovanje sredstvima rada i sredstvima zaštite na radu. Zakon utvrđuje da se troškovi obrazovanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja obezbjeđuju iz sredstava poslodavca i drugih izvora, u skladu sa zakonom i opštim aktom. U

slučaju da radnik prekine obrazovanje, stručno osposobljavanje ili usavršavanje, dužan je da poslodavcu nadoknadi troškove, osim ako je do prekida došlo iz opravdanih razloga.

Vrijeme provedeno na dopunskom osposobljavanju za rukovanje sredstvima rada i sredstvima zaštite na radu ako je to neophodno za bezbjedno rukovanje tim sredstvima i za njihovo namjensko korištenje se smatra kao vrijeme provedeno na radu. Za vrijeme trajanja stručnog osposobljavanja i usavršavanja radnik ima pravo na naknadu plate u visini pune plate koju bi ostvario da je bio na radu.

U Brčko distriktu, prema Zakonu o radu Brčko distrikta, u skladu sa potrebama rada, poslodavac može omogućiti zaposleniku obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje. U skladu sa svojim sposobnostima i potrebama koje proističu iz ugovora o radu, zaposlenik je obavezan sticati obrazovanje, osposobljavanje i/ili usavršavanje koje poslodavac smatra potrebnim, i to na trošak poslodavca.

Ako poslodavac uvede jedan ili više novih načina rada, obavezan je da obezbijedi svojim zaposlenicima neophodno obrazovanje, osposobljavanje ili usavršavanje.

Uslovi i način obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja se uređuju kolektivnim ugovorom ili pravilnikom.

Član 7. stav 7. Plaćeni godišnji odmor

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prihvata informacije sadržane u prethodnom Izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, novim Zakonom o radu je propisano da radnik, za svaku kalendarsku godinu, ima pravo na plaćeni godišnji odmor u trajanju od najmanje 20 radnih dana, a najduže 30 radnih dana. Maloljetni radnik ima pravo na godišnji odmor u trajanju od najmanje 24 radna dana.

U trajanje godišnjeg odmora se ne računa vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog bolesti ili povrede, vrijeme praznika u koje se ne radi, kao i drugo vrijeme odsustvovanja sa rada koje se radniku priznaje u staž osiguranja. Po prestanku tih okolnosti se omogućava nastavak korištenja preostalog dijela godišnjeg odmora.

Na maloljetnike se, u pogledu ostvarivanja prava na godišnji odmor, odnose sve zakonske odredbe kojima se zabranjuje poslodavcu uskraćivanje ili odricanje prava na godišnji odmor, kao i isplata naknade umjesto korištenja godišnjeg odmora. Maloljetni radnik se, kao i ostali radnici, ne može odreći prava na godišnji odmor. Također, radniku se ne može uskratiti pravo na godišnji odmor, niti mu se izvršiti isplata naknade umjesto korištenja godišnjeg odmora osim u slučaju prestanka ugovora o radu u kojem slučaju je poslodavac dužan radniku koji nije iskoristio cijeli ili dio godišnjeg odmora isplatiti naknadu umjesto korištenja godišnjeg odmora u iznosu koji bi primio da je koristio cijeli, odnosno preostali dio godišnjeg odmora, ako godišnji odmor ili njegov dio nije iskoristio krivicom poslodavca.

U Republici Srpskoj, prema novom Zakonu o radu utvrđeno je da radnik ne može da se odrekne prava na godišnji odmor, niti mu se to pravo može uskratiti.

Zakon u kontekstu korištenja godišnjeg odmora ne pravi razliku po osnovu godina starosti radnika, nego uvodi opštu zabranu na uskraćivanje prava na godišnji odmor i zabranu odricanja od prava na godišnji odmor.

Prema novom Zakonu o radu u Republici Srpskoj, u svakoj kalendarskoj godini radnik ima pravo na godišnji odmor u trajanju utvrđenim opštim aktom i ugovorom o radu, najmanje četiri radne sedmice, odnosno najmanje 20 radnih dana. Godišnji odmor se uvećava po osnovu radnog staža i drugim osnovama u skladu sa kolektivnim ugovorom.

Radnik koji radi na poslovima sa posebnim uslovima rada ima pravo na godišnji odmor najmanje u trajanju od 30 radnih dana, koji se uvećava u skladu sa radnim stažom.

Zakon utvrđuje da se u godišnji odmor ne uračunavaju periodi korištenja odsustvovanja s rada po drugim osnovama, pa se za to vrijeme korištenje godišnjeg odmora prekida. U slučaju prekida korištenja godišnjeg odmora u tom smislu, radnik koristi preostali dio godišnjeg odmora u sporazumu sa poslodavcem.

S obzirom na navedeno, a imajući u vidu zabranu na uskraćivanje prava na godišnji odmor i zabranu odricanja od prava na godišnji odmor, a nakon odsustvovanja sa rada po drugim osnovama u toku godišnjeg odmora, radnik u dogovoru sa poslodavcem ima pravo i obavezu da iskoristi preostali dio godišnjeg odmora.

Radnik koji prvi put zasniva radni odnos ili ima prekid radnog odnosa duži od 30 radnih dana, stiče pravo na korištenje godišnjeg odmora poslije šest mjeseci neprekidnog rada kod poslodavca, pod čim se smatra i vrijeme privremene spriječenosti za rad u smislu propisa o zdravstvenom osiguranju i odsustva sa rada uz naknadu plate.

Na maloljetne radnike se primjenjuju naprijed navedene zakonske odredbe.

U Brčko distriktu, prema Zakonu o radu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine za svaku kalendarsku godinu zaposlenik ima pravo na plaćeni godišnji odmor u trajanju od najmanje osamnaest radnih dana. Maloljetni zaposlenik ima pravo na godišnji odmor u trajanju od najmanje dvadeset četiri radna dana. Zaposlenici koji rade na poslovima na kojima su izloženi štetnim uticajima, imaju pravo na godišnji odmor od minimalno 30 radnih dana.

U trajanje godišnjeg odmora ne uračunava se vrijeme privremene nesposobnosti za rad, vrijeme praznika u koje se ne radi, kao i drugo vrijeme odsustvovanja s rada koje se zaposleniku priznaje u radni staž. Odsustvo s rada zbog bolesti, povrede, porođiljskog odsustva ili sličnog odsustva koje nije uslovljeno voljom zaposlenika, ne smatra se prekidom rada. Zaposleniku se ne može uskratiti pravo na godišnji odmor, niti mu se može isplatiti naknada umjesto korištenja godišnjeg odmora.

U slučaju prestanka ugovora o radu, poslodavac može zaposlenom isplatiti naknadu za dane neiskorištenog godišnjeg odmora, ako se poslodavac i zaposlenik o tome sporazume.

Član 7. stav 8. Zabrana noćnog rada

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije u saglasnosti sa članom 7. stav 8. Povelje zbog toga što nije utvrđeno da se propisi u vezi sa zabranom noćnog rada omladine ispod 18 godina starosti sprovode u praksi.

Obavještavamo Komitet da je zaključak ispoštovan, jer novi entitetski zakoni o radu sadrže odredbe kojim se zabranjuje noćni rad maloljetnika, a nadležni inspektorati rada vrše inspekcijski nadzor i sprovođenje ovih odredbi u praksi. Obrazloženje je, kako slijedi:

Kada je u pitanju rad u institucijama Bosne i Hercegovine, prema Zakonu o radu u institucijama Bosne i Hercegovine nema specificirane odredbe u pogledu zabrane noćnog rada maloljetnika, iz razloga što je opći uslov za zasnivanje radnog odnosa u institucijama Bosne i Hercegovine navršenih 18 godina života. Samim tim, maloljetnici se uopće ne uzimaju u razmatranje za zasnivanje radnog odnosa.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, novim Zakonom o radu je zabranjen noćni rad maloljetnih radnika, s tim da se za maloljetne radnike u industriji rad u vremenu od 19 sati navečer i 7 sati ujutro idućeg dana smatra noćnim radom. Za maloljetne radnike koji nisu zaposleni u industriji, rad u vremenu između 20 sati navečer i 6 sati ujutro idućeg dana, smatra se noćnim radom. Izuzetno, maloljetni radnici privremeno mogu biti izuzeti od zabrane noćnog rada u slučaju havarija, više sile i zaštite interesa Federacije Bosne i Hercegovine, na osnovu saglasnosti inspekcije rada kantona.

Federalni inspektor rada obavlja neposredni inspeksijski nadzor u privrednim društvima, preduzećima i drugim ustanovama. Radnik, sidnikat, poslodavac i vijeće zaposlenika mogu podnijeti zahtjev inspektoru rada za provođenje inspeksijskog nadzora. Također, u provođenju nadzora inspektor rada ima ovlaštenja utvrđena zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona.

Izveštaji o radu Federalne uprave za inspeksijske poslove ne sadrže podatke o broju i prirodi otkrivenih prekršaja, kao i poduzetim mjerama, odnosno izrečenim kaznama prema poslodavcima kada je u pitanju zabrana noćnog rada maloljetnih radnika.

Kaznenim odredbama Zakona o radu predviđena je novčana kazna za poslodavca koji maloljetnom radniku naredi da radi noću suprotno naprijed navedenoj odredbi člana 42. ovog Zakona, s tim da je posebno predviđeno da ako je propisani prekršaj učinjen prema maloljetnom radniku, najniži i najviši iznos novčane kazne se uvećava dvostruko. Članom 171. Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da će se poslodavac – pravno lice kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 1.000,00 KM (konvertibilnih maraka) do 3.000,00 KM, a u ponovljenom prekršaju novčanom kaznom od 5.000,00 KM, ako:

- a) naredi prekovremeni rad maloljetnom radniku u skladu sa članom 38. stav 3,
- b) ako trudnici, majci, odnosno usvojiocu djeteta do tri godine života, kao i samohranom roditelju, samohranom usvojiocu i licu kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj, do šest godina života djeteta, bez njihovog pisanog pristanka, naredi prekovremeni rad (član 38. stav 4.);
- c) ako ne postupi po zabrani inspektora rada kojim se zabranjuje prekovremeni rad (član 38. stav 5.);
- d) maloljetnom radniku, trudnici, majci, odnosno usvojiocu djeteta do tri godine života, kao i samohranom roditelju, samohranom usvojiocu i licu kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj, do šest godina života djeteta, bez njihovog pisanog pristanka, naredi rad u preraspodjeli radnog vremena (član 39. stav 5.);
- e) trudnici počev od šestog mjeseca trudnoće, majci i usvojitelju kao i licu kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj i to do navršene dvije godine života djeteta, naredi noćni rad (član 41. stav 5.); te
- f) maloljetnom radniku naredi da radi noću suprotno članu 42. ovog Zakona.

U Republici Srpskoj nema podataka o kršenju mjere zabrane noćnog rada.

Pod noćnim radom smatra se rad između 22.00 časa naveče i 06.00 časova narednog dana, dok se za radnike mlađe od 18 godina pod noćnim radom smatra rad između 19.00 časova uveče i 06.00 časova narednog dana. Zaposleni radi noću zbog potreba procesa rada, zbog vrste zanimanja kojim se bavi ili zbog toga što je obuhvaćen režimom rada u smjenama. Radnici koji rade noću imaju pravo na uvećanje plate po tom osnovu.

Prema novom Zakonu o radu zabranjen je noćni rad radnicima mlađim od 18 godina. Izuzetno, radnici mlađi od 18 godina mogu biti privremeno izuzeti od zabrane noćnog rada u slučaju otklanjanja posljedica više sile, havarija i zaštite interesa Republike Srpske, na osnovu saglasnosti nadležnog inspektora rada. Ovu saglasnost nadležnog inspektora rada treba posmatrati u pravcu obezbjeđivanja posebnim mjerama zaštite na radu i zdravlja lica mlađih od 18 godina.

U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine Zakon o radu propisuje zabranu noćnog rada maloljetnik lica, te definiše da se za maloljetne zaposlenike koji rade u industriji, rad između 19.00 sati naveče i 7.00 sati ujutro narednog dana smatra noćnim radom. Za sve druge maloljetne zaposlenike, rad između 20.00 naveče i 6.00 ujutro narednog dana smatra se noćnim radom. Propisuju se privremeni izuzeci od zabrane noćnog rada u slučaju havarija, više sile, vanrednih okolnosti ili zbog zaštite zdravlja i sigurnosti Distrikta, ukoliko je dobijena pismena saglasnost inspektora za rad.

Inspekcija rada nije imala zabilježene slučajeve kršenja gore navedenih odredbi, te ih stoga nema ni u izvještajima Bosne i Hercegovine o primjeni Evropske socijalne povelje /revidirane/.

Član 7. stav 9. Redovni ljekarski pregledi

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) traži informacije o tome da li važeće zakonodavstvo propisuje obavezne ljekarske preglede za mlade radnike ispod 18 godina starosti, a koji su zaposleni na poslovima koje propisuje državni zakon i regulativa.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, prema novom Zakonu o radu u Federaciji Bosne i Hercegovine maloljetni radnik, u cilju zaštite njegovog zdravlja i psihofizičkog razvoja, ima pravo na ljekarski pregled najmanje jednom u dvije godine. Troškove ljekarskog pregleda snosi poslodavac.

Ukoliko poslodavac ne omogući maloljetnom radniku pravo na ljekarski pregled najmanje jednom u dvije godine, može biti kažnjen za prekršaj novčanom kaznom od 1.000,00 KM do 3.000,00 KM, a u ponovljenom prekršaju novčanom kaznom od 5.000,00 KM do 10.000,00 KM.

U Republici Srpskoj, novim Zakonom o radu Republike Srpske propisana je obaveza redovne ocjene radne sposobnosti radnika mlađih od 18 godina starosti.

Puno radno vrijeme radnika mlađeg od 18 godina ne može da se utvrdi u trajanju dužem od 35 časova sedmično, niti dužem od 8 časova dnevno.

Poslodavac je dužan da radnike mlađe od 18 godina najmanje jednom u toku kalendarske godine o svom trošku uputi kod nadležne medicinske ustanove na ocjenu radne sposobnosti. Ljekarskim pregledom nadležne medicinske ustanove vrši se ocjena radne sposobnosti, tj. procjenjuje se uticaj poslova koje radnik izvršava na njegov život, zdravlje i psihofizički razvoj. U slučaju da poslodavac maloljetnom radniku ne obezbijedi ljekarski pregled kod nadležne medicinske ustanove, Zakon predviđa mogućnost izricanja novčane kazne za prekršaj u iznosu od 2.000 KM do 12.000 KM.

U Brčko distriktu, prema Zakonu o radu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine maloljetnik se ne smije zaposliti ako nije ispunjen uslov da je ovlaštenu liječniku ili nadležna medicinska ustanova izdala potvrdu koja pokazuje da je maloljetnik pregledan i da je fizički i psihički sposoban ostvarivati zadatke koje

zahtijeva to radno mjesto. Uz to, jedan ili oba roditelja ili zakonski staratelj maloljetnika moraju dati svoj pristanak da se maloljetnik zaposli.

Kada je u pitanju praksa, u Javnoj zdravstvenoj ustanovi „Zdravstveni centar Brčko“ nemaju zabilježenih upućenih zahtjeva za redovne ljekarske preglede maloljetnih radnika.

Član 7. stav 10. Posebna zaštita od fizičkih i moralnih opasnosti

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima na znanje informacije iz prethodnog Izvještaja Bosne i Hercegovine i zaključuje da je situacija u Bosni i Hercegovini usklađena sa članom 7. stav 10. Povelje.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

Bosna i Hercegovina je 2012. godine ratifikovala, sljedeće konvencije Vijeća Evrope koje se odnose na zaštitu djece⁵:

- Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnezloupotrebe (Lanzarote);
- Konvencije Vijeća Evrope o kontaktu koji se tiče djece;
- Haška konvencija o međunarodnom ostvarivanju prava za izdržavanje djeteta i drugim oblicima izdržavanja porodice.

Obaveza je Bosne i Hercegovine da redovno izvještava Vijeće Evrope o primjeni navedenih konvencija u Bosni i Hercegovini.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 31.08.2016. godine usvojilo Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine za period 2015.-2018. godina. Osim toga, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na godišnjem nivou usvaja Izvještaj o stanju trgovine ljudima i ilegalne imigracije u Bosni i Hercegovini. Izvještaj sadrži detaljne informacije o pokazateljima o trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini; aktivnostima nadležnih organa, organizacija civilnog društva i međunarodnih partnera; o međunarodnoj saradnji; dnevni centrima za djecu koja rade na ulici, te o projektnim aktivnostima u saradnji sa organizacijama civilnog društva i drugim partnerima.

Opšti pregled situacije i statistički pokazatelji o stanju trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini

2015. godina	
Ukupan broj potencijalnih žrtava trgovine ljudima: 35	
Punoljetni	18
Maloljetni	17
Ženske osobe	27
Muške osobe	8
Seksualno iskorišteni	6
Navođenje na prostituciju	1
Iskorišteni za prosjačenje	24
Prodaja zbog prisilnog sklapanja braka	4
Strani državljani	0

⁵ „Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“ broj 11/12;

2016. godina	
Ukupan broj potencijalnih žrtava trgovine ljudima: 48	
Punoljetni	38
Maloljetni	10
Ženske osobe	30
Muške osobe	18
Seksualno iskorišteni	7
Radno iskorišteni	12
Iskorišteni za prosjačenje	22
Prodaja zbog prisilnog sklapanja braka	1
Radno iskorištavanje u kombinaciji sa seksualnim iskorištavanjem	1
Iskorištavanje za prosjačenje u kombinaciji sa seksualnim iskorištavanjem	5
Strani državljani (Srbija, Gambija, Ukrajina i Kuba)	5 (3 ženske i 2 muške osobe)

2017. godina	
Ukupan broj potencijalnih žrtava trgovine ljudima: 83	
Punoljetni	36
Maloljetni	47
Ženske osobe	58
Muške osobe	25
Seksualno iskorišteni	10
Radno iskorišteni	7
Iskorišteni za prosjačenje	52
Prodaja zbog prisilnog sklapanja braka	5
Bludne radnje	4
Spolni odnos sa djetetom	1
Izvanbračna zajednica sa maloljetnim djetetom	2
Maloljetna osoba zatečena na graničnom prelazu bez dokumenata	1
Strani državljani (Holandija i Libija)	2

Krivična djela koja se odnose na maloljetnike

U smislu važećih krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini, dijete je osoba koja nije navršila 14 godina života, a maloljetnik je osoba koja nije navršila 18 godina života.

Krivično-procesno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini ne definiše pojam djeteta, ali određuje dobnu granicu za krivičnu odgovornost. U tom smislu, krivična odgovornost maloljetnika postoji ako je isti u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršio 14 godina.

Zakoni o krivičnom postupku oba entiteta i Brčko distrikta propisuju da će se krivični postupak obustaviti i o tome obavijestiti organ starateljstva, ako se u toku postupka utvrdi da maloljetnik u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršio 14 godina.

Važeći krivični zakoni u Bosni i Hercegovini također propisuju osnovni oblik zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja.

Konkretno, Krivični zakon BiH, u grupi krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, propisuje određena krivična djela koja sadrže seksualnu zloupotrebu djece,

odnosno u kojima se kao oštećeni pojavljuju osobe mlađe od 18 godina starosti, i to zasnivanje ropskog odnosa i prevoza lica u ropskom odnosu, trgovina ljudima i međunarodno vrbovanje zbog prostitucije.

U entitetskim krivičnim zakonima i krivičnom zakonu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, u poglavljima „krivična djela protiv spolnog integriteta i morala“ i „krivična djela protiv braka i porodice“, pojavljuje se čitav niz krivičnih djela koja sadrže elemente seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece (osobe do navršanih 14 godina starosti) odnosno maloljetnika (osobe do navršanih 18 godina starosti), i to:

- Silovanje;
- Spolni odnošaj s nemoćnom osobom;
- Spolni odnos sa djetetom;
- Spolni odnošaj zloupotrebom položaja;
- Bludne radnje;
- Zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnikom;
- Navođenje na prostituciju;
- Trgovina maloljetnim licima;
- Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije;
- Proizvodnja, posjedovanje i prikazivanje dječije pornografije;
- Upoznavanje djeteta s pornografijom;
- Rodoskrvnuće.

Krivična djela koja se najčešće pojavljuju u sticaju sa navedenim djelima su:

- Vanbračna zajednica sa maloljetnim licem
- Zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica

Zaštita od zloupotrebe informacijskih tehnologija

Krivična djela koja se direktno odnose na „dječiju pornografiju“ uređena su entitetskim krivičnim zakonima i Krivičnim zakonom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije uspostavljen održivi sistem prikupljanja podataka o stanju dječijih prava. U okviru Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH postoji baza podataka o podnesenim i procesuiranim krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola u oba entiteta i u Brčko Distriktu BiH.

Krivičnim zakonima u BiH (KZBiH, krivični zakoni entiteta i Brčko Distrikta BiH) propisana su krivična djela kojim se sankcionira svaki vid trgovine djecom, dječja prostitucija i dječija pornografija.

U BiH su jasno definirane i podijeljene nadležnosti i odgovornosti institucija na svim nivoima koje pripremaju izmjene i dopune krivičnog zakonodavstva, te je jasno utvrđena nadležnost (stvarna i mjesna) pravosudnih institucija u BiH, a usaglašavanje krivičnog zakonodavstva s međunarodnim standardima je kontinuiran proces.

Vijeće ministara BiH je 2. juna 2015. usvojilo Akcioni plan za djecu BiH 2015. – 2018. u koji su ugrađene i posebno utvrđene preporuke Komiteta za prava djeteta, kao i nosioci posla, rokovi, indikatori i budžet. Akcioni plan je usklađen sa ranijim Akcionim planovima za zaštitu djece i sprečavanje nasilja nad djecom putem informaciono-komunikacionih tehnologija koji su se provodili u periodu od 2010. do 2015. godine sa ciljem poboljšanja sistema zaštite od dječije pornografije i pedofilije, te sprečavanja zloupotrebe djece putem informaciono-komunikacijskih tehnologija.

U Federaciji Bosne i Hercegovine predmetna oblast je uređena sljedećim materijalnim propisima i to:

- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine; i
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima Federacije Bosne i Hercegovine.

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuje krivično djelo „Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije“. U smislu odredbe, ko dijete ili maloljetnika snimi radi izradbe fotografija, audiovizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili rasparčava ili prikazuje takav materijal, ili te osobe navede na učestvovanje u pornografskoj predstavi, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje navedenog krivičnog djela će se oduzeti, a predmeti koji su nastali učinjenjem krivičnog djela će se oduzeti i uništiti.

U proteklom periodu nije bilo izmjena zakonodavnog okvira u odnosu na dječiju pornografiju, ali će u narednom periodu biti razmotrena potreba eventualnih izmjena zakonodavnog okvira.

Odredbe Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, u odnosu na ovaj član Povelje, sadrži i krivična djela „Navođenje na prostituciju“ i „Upoznavanje djeteta sa pornografijom“.

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku propisuje krivična djela na štetu djece i maloljetnika, kako slijedi: ubistvo; čedomorstvo; učestvovanje u samoubistvu; teška tjelesna povreda; protupravno lišenje slobode; otmica; silovanje; spolni odnos sa nemoćnom osobom; spolni odnos zloupotrebom položaja; spolni odnos sa djetetom; bludne radnje; zadovoljavanje pohote pred djetetom ili maloljetnikom; navođenje na prostituciju; iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije; upoznavanje djeteta sa pornografijom; rodoskrnuće; vanbračna zajednica sa mlađim maloljetnikom; oduzimanje djeteta ili maloljetnika; promjena porodičnog stanja; zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika; napuštanje djeteta; nasilje u porodici; izbjegavanje izdržavanja; sprečavanje i neizvršavanje mjera za zaštitu maloljetnika; omogućavanje uživanja opojnih droga; razbojnička krađa i razbojništvo.

Mjere za provođenje navedenog zakonskog okvira ostvaruju se u okviru rada pravosudnih i drugih institucija nadležnih za provođenje zakona.

Ministarstvo za rad i socijalnu politiku Federacije Bosne i Hercegovine koje je nadležno za ova pitanja, zajedno sa Institucijom Ombudsmena Bosne i Hercegovine zagovara uspostavu dnevnih centara za djecu koja su zatečena u prosjačenju u svim općinama u Bosni i Hercegovini, sa posebnim naglaskom na zaštiti djece. Trenutno na području Federacije Bosne i Hercegovine djeluje 6 takvih centara u šest gradova (Sarajevo, Tešanj, Tuzla, Mostar, Zenica i Bihać).

U većini općina potpisani su Protokoli o saradnji, shodno kojim nadležne institucije koje vrše sklanjanje djece koja borave i rade na ulici, postupaju, koordiniraju i rade sa roditeljima i drugim institucijama na suzbijanju društveno negativnih pojava. Ovakav rad doprinosi smanjenu djece koja borave i rade na ulici, njihovom uključivanju u redovan obrazovni sistem, te napredak u kulturi, komunikaciji sa okruženjem i higijenskim navikama.

Korisnici ovih centara su djeca uzrasta od 5 do 18 godina iz socijalno ugroženih porodica, sklona prosjačenju, skitnji, problemima sa disciplinom, djeca pod rizikom od zlostavljanja, trgovine ljudima, prostitucije, prosjačenja, te svih negativnih efekata ulice.

Dnevni centri nude usluge fizičke brige (kupanje, ishrana, odjeća), psihosocijalnog tretmana, savjetovanje djece i porodica, edukativni rad, razvijanje kreativnih sposobnosti i talenata), ostvarivanje prava

(povezivanje sa službama socijalne zaštite i drugim institucijama) kroz: savjetodavni rad koji podrazumijeva administrativno-statistički rad /evidencija, obrada korisnika, vođenje baze podataka/ i rad koji se organizuje u formi individualnih i grupnih sesija, unutar centra i na terenu i ima za cilj prevenciju alkoholizma, nasilja u porodici, vršnjačkog nasilja i sl.; preventivni rad; pružanje savjetodavne i psihološke podrške djeci i porodicama; reagovanja u kriznim situacijama – urgentna pomoć; kreativne, društvene i edukativne aktivnosti s ciljem ispoljavanja kreativnih sposobnosti kod djece, sticanja posebnih vještina, razvijanja psihomotoričkih sposobnosti i sl.; opismenjavanje i podrška u savladavanju školskog gradiva; topli obrok; kao i kupanje i pranje veša, dobijanje čiste odjeće.

U okviru savjetovaništa korisnicima se nudi i pravna pomoć – asistencija u vađenju ličnih dokumenata, obezbjeđenja pristupa obrazovnom, zdravstvenom i sistemu socijalne zaštite.

U gradovima i općinama u kojim ne postoje dnevni centri, centri za socijalni rad u saradnji sa policijskim stanicama rade na sprječavanju pojave boravka i rada djece na ulici, vraćanjem djece u porodicu, upoznavanjem roditelja sa njihovim obavezama prema djeci, pružanjem psihosocijalnog tretmana djeci i članovima njihove porodice, kao i pružanjem drugih oblika pomoći. U slučajevima kad je to neophodno centri za socijalni rad poduzimaju i druge zakonom propisane aktivnosti na zaštitu djece.

U Republici Srpskoj, Krivični zakon Republike Srpske propisuje krivična djela protiv polnog integriteta, a to su: silovanje, polna ucjena, obljava nad nemoćnim licem, obljava zloupotrebom položaja, navođenje na prostituciju, polno uznemiravanje i bludne radnje. Posebna pažnja je poklonjena zaštiti djece propisivanjem krivičnih djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, te zbog toga i izdvajanje u posevno poglavlje u kojem su propisana krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, a to su: obljava sa djetetom mlađim od 15 godina, polna zloupotreba djeteta starijeg od 15 godina, navođenje djeteta na prisustvovanje polnim radnjama, iskorištavanje djece za pornografiju, iskorištavanje djece za pornografske predstave, upoznavanje djece sa pornografijom, iskorištavanje kompjuterske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djeteta.

Djela koja se odnose na dječiju pornografiju, uključujući i nabavku, proizvodnju i distribuciju, stavljanje na raspolaganje i samo posjedovanje propisano je Krivičnim zakonom Republike Srpske kao krivično djelo „Iskorištavanje djece za pornografiju“.

U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine predmetna oblast je uređena sa sljedećim materijalnim propisima

i to:

- Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Krivičnim zakonom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine je predviđeno krivično gonjenje sljedećih krivičnih djela nad maloljetnicima: silovanje; spolni odnos zloupotrebom položaja; spolni odnos s djetetom; bludne radnje; zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnikom; navođenje na prostituciju; trgovina ljudima; iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije; upoznavanje djeteta sa pornografijom; te zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika.

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku u Brčko Distriktu BiH predviđa sljedeća krivična djela na štetu djece i maloljetnika: teška tjelesna povreda; zlostavljanje; silovanje; obljava nad nemoćnim licem; spolno nasilje nad djetetom; obljava zloupotrebom položaja; zadovoljavanje spolnih strasti pred drugim; trgovina ljudima radi vršenja prostitucije; iskorištavanje djece

ili maloljetnih lica za pornografiju; proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije; rodoskrvljenje; vanbračna zajednica sa maloljetnim licem; oduzimanje maloljetnog lica; zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica; nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici; kršenje porodičnih obaveza; izbjegavanje davanja izdržavanja; omogućavanje uživanja opojnih droga.

Krivični postupak protiv učinilaca navedenih krivičnih djela se vodi prema odredbama Zakona o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, s tim da se ne primjenjuju odredbe koje se odnose na kazneni nalog.

Istragu vodi tužilac koji je stekao posebna znanja iz oblasti prava djeteta i krivičnopravne zaštite maloljetnih lica. U istražnim radnjama postupaju specijalizovana ovlaštena službena lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta i krivičnopravne zaštite maloljetnih lica.

Kod postupanja u krivičnim predmetima protiv učinilaca krivičnih djela na štetu djece i maloljetnika, pri provođenju procesnih radnji posebno obazrivo se odnosi prema djetetu ili maloljetniku na čiju štetu je učinjeno krivično djelo, imajući u vidu njegov uzrast, osobine njegove ličnosti, obrazovanje i prilike u kojima živi, kako bi se izbjegle moguće štetne posljedice na njegov budući život, vaspitanje i razvoj. Saslušanje djeteta ili maloljetnika se u pravilu obavlja uz pomoć pedagoga, psihologa ili drugog stručnog lica.

Ako se kao svjedok saslušava dijete ili mlađi maloljetnik oštećen jednim od navedenih krivičnih djela, saslušanje se može provesti najviše dva puta. Tužilac ili ovlašteno službeno lice saslušava svjedoka putem tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka, a bez prisustva tužioca ili ovlaštenog službenog lica u prostoriji gdje se svjedok nalazi.

Ako se kao svjedok saslušava dijete ili maloljetnik koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine posebno osjetljivim, zabranjeno je vršiti njegovo suočenje sa osumnjičenim, odnosno optuženim.

U periodu od 2015 -2017.godine nije bilo presuda za krivična djela iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije i upoznavanja djeteta sa pornografijom.

Podaci o predmetima po godinama u kojima su žrtve djeca ili maloljetnici za referentni period 2015.-2017. godina

2015. godina

Rb.	Krivično djelo	Spol		Dob	
		Ž	M	Ž	M
1.	Trgovina ljudima	1	1	0	1
2.	Silovanje	1	0	0	1
		2	1	0	1
	Ukupno	3		3	

2016. godina

Rb.	Krivično djelo	Spol		Dob	
		Ž	M	Ž	M
1.	Oduzimanje djeteta ili maloljetnika	0	2	0	2
	Ukupno	2		2	

2017. godina

Rb.	Krivično djelo	Spol		Dob	
		Ž	M	Ž	M

1.	Nasilje u porodici	1	0	0	1
2.	Ugrožavanje javnog saobraćaja	1	0	0	1
3.	Bludne radnje	1	0		
		3	0	0	1
	Ukupno	3		3	

Član 8. Pravo zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da:

1. Predvide, bilo preko plaćenog odsustva ili preko adekvatnih naknada socijalne zaštite iz javnih fondova da zaposlene žene mogu uzeti dopust prije i nakon poroda, u ukupnom trajanju od najmanje četrnaest sedmica;
2. Smatra nezakonitim da poslodavac da ženi otkaz tokom vremena od kada obavijesti poslodavca da je trudna, do kraja porodiljskog odsustva ili da joj da otkaz tako da otkazni rok ističe tokom tog razdoblja;
3. Osigura da majke koje doje svoju djecu imaju dovoljno slobodnog vremena u ove svrhe;
4. Reguliše rad noću trudnih žena, žena koje su nedavno rodile, i žena koje doje djecu;
5. Zabrani zapošljavanje trudnica, žena koje su nedavno rodile ili koje doje djecu u rudarskim poslovima pod zemljom, i svim drugim poslovima koji su nepogodni zbog svoje opasne, nezdrave ili naporne prirode, i poduzeti odgovarajuće mjere da zaštite prava ovim žena na zapošljavanje.

Član 8. stav 1. Porodiljsko odsustvo

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) uzima u obzir informacije sadržane u prethodnom izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina u vezi sa porodiljskim odsustvom, ali zaključuje da situacija nije usklađena sa članom 8. stav 1. Povelje na osnovu činjenice da porodiljske naknade nisu adekvatne niti su propisane u nekim dijelovima zemlje.

Obavještavamo Komitet da zaključak nije ispoštovan, jer postojeća zakonska regulativa još uvijek nije usaglašena kada su u pitanju naknade za porodilje u Federaciji Bosne i Hercegovine. Obrazloženje je, kako slijedi:

Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine reguliše zaštitu žene i materinstva, i to za državne službenike zaposlene u institucijama Bosne i Hercegovine, zaposlenika u javnim preduzećima Bosne i Hercegovine, udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine, međuentitetskim korporacijama i drugim institucijama za obavljanje dodatnih nadležnosti u Bosni i Hercegovini.

Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine također upućuje na primjenu Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine kada su u pitanju oblasti materinstva i porodiljskog odsustva, te na Odluku o načinu i postupku ostvarivanja prava na naknadu za porodiljsko odsustvo u institucijama Bosne i Hercegovine.

U Federaciji Bosne i Hercegovine pitanje porodiljskog odsustva je regulisano Zakonom o radu Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o državnoj službi Federacije Bosne i Hercegovine; u

Republici Srpskoj Zakonom o radu Republike Srpske, a u Brčko distriktu Zakonom o radu i Zakonom o državnoj službi u organima javne uprave Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Navedeni zakoni propisuju da poslodavac ne može odbiti zaposliti ženu zbog njene trudnoće ili joj zbog stanja otkazati ugovor o radu, ili je rasporediti na druge poslove, osim u izuzetnim slučajevima. Žena za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, ne može biti raspoređena na druge poslove ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlaštenu ljekar. Ako poslodavac nije u mogućnosti da osigura raspoređivanje žene, onda ona ima pravo na odsustvo sa rada uz naknadu plate. Privremeni raspored ne može imati za posljedicu smanjenje njene plate. Ženu poslodavac može premjestiti u drugo mjesto rada samo uz njen pismeni pristanak.

Za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta, žena ima pravo na porođajno odsustvo u trajanju od jedne godine neprekidno. Na osnovu nalaza ovlaštenog ljekara žena može da otpočne porođajno odsustvo 28 dana prije očekivanog datuma porođaja. Žena može koristiti i kraće porođajno odsustvo, ali ne kraće od 42 dana poslije porođaja. Nakon 42 dana poslije porođaja, pravo na porođajno odsustvo može koristiti i radnik – otac djeteta, ako se roditelji tako sporazumiju. Radnik – otac djeteta, može koristiti ovo pravo i u slučaju smrti majke, ako majka napusti dijete ili ako iz drugih opravdanih razloga ne može da koristi porođajno odsustvo.

Nakon isteka porođajnog odsustva žena sa djetetom do jedne godine života ima pravo da radi polovinu punog radnog vremena ukoliko dijete, prema nalazima ovlaštene zdravstvene institucije zahtijeva intenzivnu njegu. Za blizance, treće i svako sljedeće dijete ima pravo da radi polovinu punog radnog vremena do navršene dvije godine života djeteta. U Federaciji Bosne i Hercegovin propisom pojedinog kantona može biti predviđena drugačija dužina trajanja ovog prava.

Ovo pravo može koristiti i zaposlenik – otac djeteta, ako žena za to vrijeme radi u punom radnom vremenu ili lice koje se brine o djetetu u slučaju smrti oba roditelja, ukoliko roditelj napusti dijete ili ako nisu u stanju da se brinu o djetetu.

Žena koja nakon korištenja porođajnog odsustva radi puno radno vrijeme, ima pravo da odsustvuje s posla jednom dnevno u trajanju po sat vremena radi dojenja djeteta, na osnovu nalaza ovlaštenog ljekara. Žena ovo pravo može koristiti do navršene jedne godine života djeteta, a vrijeme odsustva se računa u puno radno vrijeme.

Ako žena rodi mrtvo dijete ili ako dijete umre prije isteka porođajnog odsustva, ima pravo da produži porođajno odsustvo za onoliko vremena koliko je, prema nalazu ovlaštenog ljekara, potrebno da se oporavi od porođaja, odnosno od smrti djeteta, za koje vrijeme joj pripadaju sva prava po osnovu porođajnog odsustva, najmanje 45 dana od porođaja odnosno smrti djeteta.

Po isteku porođajnog dopusta, jedan od roditelja može da odsustvuje s rada do tri godine života djeteta, ako je to predviđeno aktom poslodavca. Za vrijeme odsustvovanja s rada, prava i obaveze iz radnog odnosa zaposlenika miruju.

Za vrijeme korištenja porođajnog odsustva zaposlenik ima pravo na naknadu na ime porodiljskog odsustva u skladu sa važećim zakonom. Za vrijeme rada s polovinom punog radnog vremena, zaposlenik ima pravo primiti naknadu plate za polovinu punog radnog vremena za koje ne radi, saglasno zakonu.

Jedan od roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju (teže hendikepiranog djeteta), ima pravo da radi polovinu punog radnog vremena, u slučaju ako se radi o samohranom roditelju, pod uslovom da dijete nije smješteno u instituciju socijalno-zdravstvenog zbrinjavanja, na osnovu nalaza nadležne zdravstvene institucije.

Roditelju koji koristi navedeno pravo pripada pravo na naknadu plate, saglasno zakonu. Roditelju se ne može narediti da radi noću, prekovremeno i ne može mu se promijeniti mjesto rada, ako za to nije dao svoj pismeni pristanak.

Sva navedena prava može koristiti i jedan od usvojlaca djeteta ili lice kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj.

U Federaciji Bosne i Hercegovine porodiljske beneficije su regulisane Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rada i zaštite porodice sa djecom, koji je okvirni zakon iz oblasti socijalne zaštite, kojim se utvrđuje politika socijalne zaštite u Federaciji BiH. Ovim Zakonom su utvrđene sljedeće porodiljske beneficije:

- Naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta;
- Novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene-majke koja nije u radnom odnosu;
- Jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta i pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke-dojilje.

Prema odredbama Ustava Federacije Bosne i Hercegovine u ovoj oblasti federalna vlast zajednički ostvaruje nadležnost u koordinaciji sa kantonima.

Propisima na nivou kantona o socijalnoj zaštiti, doneseni na osnovu naprijed navedenog Zakona, a kojima se bliže uređuju uslovi, način, postupak i finansiranje prava iz socijalne zaštite.

Naknada umjesto plate ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, utvrđuje se u procentu od ostvarene plaće u periodu od šest mjeseci prije porođaja, valorizirane po osnovu rasta plaća na području kantona u tom periodu. Navedeni procenat utvrđuje se propisom kantona.

Međutim, u nekim kantonima se kao osnovica uzima prosječna plaća žene-majke ostvarene u periodu od prethodnih šest mjeseci, dok se u drugim kantonima kao osnovica uzima prosječna plaća kantona. Pored toga, različite su visine procenata koji se obračunavaju u odnosu na utvrđenu osnovicu.

Pregled naknada ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta za 2015. godinu				
Kanton	Vrsta osnovice	Procenat osnovice	Mjesečni iznos	
			Najniži	Najviši
Unsko-sanski	Prosječna plaća porodilje u zadnjih 6 mjeseci koji prethode porodu	50%	385,00	975,00
Posavski	Prosječna plaća porodilje u zadnjih 6 mjeseci	-	499,00	725,00
Tuzlanski	Prosječna plaća uposlenice u periodu od 6 mjeseci prije porođaja, odnosno prosječna plaća Tuzlanskog kantona ako je za porodilju povoljnije	90%, odnosno 55%	403,00	734,00
Zeničko-dobojski	Prosječna plaća porodilje koju je ostvarila u periodu od 6 mjeseci prije	80%	200,00	714,00

	početka korištenja odsustva zbog porođaja			
Bosansko-podrinjski	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja i ne može biti manja od 60% prosječne plaće u kantonu ostvarene u prethodnoj godini	80%	359,00	1.551,04
Srednjobosanski	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja	50%	110,00	1.009,00
Hercegovačko-neretvanski	Prosječna plaća porodilje ostvarena u razdoblju od 6 mjeseci prije početka korištenja porodiljnog odsustva	-	-	-
Zapadno-hercegovački	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja	70%	253,00	Prosječna plaća u FBiH
Kanton Sarajevo	Prosječna plaća Kantona koju utvrđuje Vlada Kantona Sarajevo	60%	360	Ne može biti manji od najniže plaće u Federaciji BiH
Kanton 10	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja	100%	133,00	1.521,67

Pregled naknada ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta za 2016. godinu				
Kanton	Vrsta osnovice	Procenat osnovice	Mjesečni iznos	
			Najniži	Najviši
Unsko-sanski	Prosječna plaća porodilje u zadnjih 6 mjeseci koji prethode porodu	50%	387,00	1.231,38
Posavski	Prosječna plaća porodilje u zadnjih 6 mjeseci	-	582,52	724,64
Tuzlanski	Prosječna plaća uposlenice u periodu od 6 mjeseci prije porođaja, odnosno prosječna plaća Tuzlanskog kantona ako je za porodilju povoljnije	55-90%	406,00	739,00
	Prosječna plaća porodilje koju je			

Zeničko-dobojski	ostvarila u periodu od 6 mjeseci prije početka korištenja odsustva zbog porođaja	80%	264,35	668,41
Bosansko-podrinjski	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja i ne može biti manja od 60% prosječne plaće u kantonu ostvarene u prethodnoj godini	80%	359,00	807,36
Srednjobosanski	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja	50%	126,61	1.256,00
Hercegovačko-neretvanski	Prosječna plaća porodilje ostvarene u razdoblju od 6 mjeseci prije početka korištenja porodiljskog odsustva	-	-	-
Zapadno-hercegovački	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja	70%	234,71	845,00
Kanton Sarajevo	Prosječna plaća Kantona koju utvrđuje Vlada Kantona Sarajevo	60%	360,00	Ne može biti manji od najniže plaće u Federaciji BiH
Kanton 10	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci od porođaja	100%	303,23	846,00

Pregled naknada ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta za 2017. godinu				
Kanton	Vrsta osnovice	Procenat osnovice	Mjesečni iznos	
			Najniži	Najviši
Unsko-sanski	Prosječna plaća porodilje u zadnjih 6 mjeseci koji prethode porodu	50%	227,69	1.402,61
Posavski	Prosječna plaća porodilje u zadnjih 6 mjeseci	80%	402,80	671,20
Tuzlanski	Prosječna plaća uposlenice u periodu od 6 mjeseci prije porođaja, odnosno prosječna plaća Tuzlanskog kantona ako je za porodilju povoljnije	55-90%	409,20	744,00

Zeničko-dobojski	Prosječna plaća porodilje koju je ostvarila u periodu od 6 mjeseci prije početka korištenja odsustva zbog porođaja	80%	200,00	736,00
Bosansko-podrinjski	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja i ne može biti manja od 60% prosječne plaće u kantonu ostvarene u prethodnoj godini	80%	359,00	2.116,60
Srednjobosanski	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja	50%	150,00	1.750,00
Hercegovačko-neretvanski	Prosječna plaća porodilje ostvarene u razdoblju od 6 mjeseci prije početka korištenja porodiljskog odsustva	40%	81,00	827,16
Zapadno-hercegovački	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja	70%	130,62	875,00
Kanton Sarajevo	Prosječna plaća Kantona koju utvrđuje Vlada Kantona Sarajevo	60%	360,00	Ne može biti manji od najniže plaće u Federaciji BiH
Kanton 10	Prosječna plaća porodilje ostvarene u periodu od 6 mjeseci od porođaja	100%	400,00	875,00

U Republici Srpskoj pravo zaposlenih žena na porodiljsko odsustvo je regulisano Zakonom o radu. Za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta, žena ima pravo na porodiljsko odsustvo u trajanju od godinu dana neprekidno, a za blizance i svako treće i naredno dijete, u trajanju od 18 mjeseci neprekidno.

Na osnovu zahtjeva žene i preporuke ovlaštenog doktora medicine, žena može početi sa korištenjem porodiljskog odsustva 28 dana prije dana porođaja. Ako žena započne sa porodiljskim odsustvom 28 dana prije porođaja, onda porodiljsko odsustvo može trajati još samo 11 mjeseci (za prvo i drugo dijete), odnosno 17 mjeseci (za blizance i treće i svako naredno dijete) nakon porođaja žene.

Zakon o radu Republike Srpske predviđa i druge beneficije kada su u pitanju žene. Poslodavac ne može ženi otkazati ugovor o radu zato što koristi porodiljsko odsustvo, što je bitan segment zaštite porodilja, jer se nakon završetka porodiljskog odsustva žena vraća na radno mjesto na kojem je radila prije početka korištenja porodiljskog odsustva.

Za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva žena ima pravo na naknadu plate u visini prosječne plate koju je ostvarila u toku posljednjih 12 mjeseci prije počinjanja porodiljskog odsustva. Ako žena nije ostvarila platu za svih posljednjih 12 mjeseci, naknada plate će biti visini plate koju bi ostvarila da je bila na radu. Dakle, žene koje koriste porodiljsko odsustvo u maksimalnom trajanju (12 mjeseci, odnosno 18 mjeseci neprekidno) ostvariće isti iznos prihoda kao da su u istom periodu provele na radnom mjestu, s tim da se naknada mjesečno usklađuje sa rastom prosječnih plata u Republici Srpskoj. Navedena sredstva se porodiljama isplaćuju iz sredstava Javnog fonda za dječiju zaštitu Republike Srpske.

Također, žena – majka stiče pravo na penziju za jednu godinu manje staža osiguranja za svako rođeno dijete u odnosu na uslove za sticanje prava na penziju uređene Zakonom o penzijsko invalidskom osiguranju.

U Brčko distriktu naknada plate za vrijeme porodiljskog odsustva ostvaruje se na teret budžeta Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, pod uslovom da su uplaćivani doprinosi za penzijsko i zdravstveno osiguranje.

Za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva zaposlenici pripada naknada plate u visini prosječne mjesečne neto plate koju je zaposlenica primila u posljednjih šest mjeseci prije korištenja porodiljskog odsustva. Obračun plate, uplatu doprinosa i isplatu naknade zaposlenici vrši poslodavac.

Zakon o dječijoj zaštiti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, u oblasti dječije zaštite, propisuje pravo na naknadu plate za vrijeme porodiljskog ili produženog porodiljskog odsustva i odsustva sa rada zaposlenog roditelja i usvojioca radi njege djeteta, kao i naknadu plate ženi-majci, odnosno ocu, usvojiocu ili staraocu djeteta u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja, odnosno njege djeteta.

Član 8. stav 2. Nezakonitost otkaza

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa članom 8. stav 2. Povelje, na osnovu činjenica da: 1. u Federaciji Bosne i Hercegovine ne postoji adekvatna zaštita od otkaza uposlenice tokom trudnoće ili porodiljskog odsustva; 2. u Republici Srpskoj nije uspostavljeno zakonodavstvo koje propisuje adekvatnu naknadu u slučaju nelegalnog otkaza tokom trudnoće ili porodiljskog odsustva; i 3. u Brčko distriktu nije obezbijedena adekvatna naknada za slučajeve nelegalnog otkaza tokom trudnoće ili porodiljskog odsustva.

Obavještavamo Komitet da je zaključak ispoštovan, jer važeći zakoni u BiH, a naročito novi entitetski zakoni o radu izričito propisuju zabranu poslodavcu da odbije da zaposli ženu zbog trudnoće, kao i da zabrani zaposlenici-porodilji da koristi porođajno odsustvo i pravo na rad sa polovinom radnog vremena nakon isteka porođajnog odsustva, a do tri godine života djeteta, i da koristi dnevno odsustvo sa rada zbog dojenja djeteta. Obrazloženje je, kako slijedi:

Zabrana davanja otkaza

Zakonom o radu u institucijama Bosne i Hercegovine je propisano da poslodavac ne može odbiti zaposliti ženu zbog njene trudnoće ili joj zbog toga stanja otkazati ugovor o radu, a rasporediti je na druge poslove za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, može samo ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlašteni liječnik.

Ovaj zakon nema posebne odredbe koje se odnose na podnošenje zahtjeva za obeštećenje u slučaju nezakonitog otkaza tokom trudnoće ili porodiljnog odsustva, osim opće odredbe kojom se reguliše

apsolutna zastara potraživanja iz radnog odnosa, a iznosi tri godine od dana nastanka potraživanja, uz napomenu da je propisano da se na sva pitanja u vezi sa Ugovorom o radu, a koja nisu uređena ovim ili drugim zakonom, primjenjuju opći propisi obligacijskog prava, u vezi sa kojim odredbama je svakoj zaposlenici omogućeno da podnese zahtjev za obeštećenje.

Ako zakonom nije drugačije propisano, poslodavac će se kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 800 KM do 3.000 KM ako ne poštuje utvrđena prava žene za vrijeme trudnoće i porođiljskog dopusta.

Generalna odredba ovog Zakona je da ako zaposlenik, na zahtjev poslodavca, prestane sa radom prije isteka propisanog otkaznog roka, poslodavac je obavezan da mu isplati naknadu plate i prizna sva ostala prava kao da je radio do isteka otkaznog roka.

Ako Sud Bosne i Hercegovine utvrdi da je otkaz nezakonit, može poslodavca obavezati da:

- Vрати zaposlenika na posao, na njegov zahtjev, na poslove na kojima je radio ili druge odgovarajuće poslove i isplati mu naknadu plate u visini plate koju bi zaposlenik ostvario da je radio i nadoknadi mu štetu, ili;
- Isplati zaposleniku:
 - a) Naknadu plate u visini plate koju bi zaposlenik ostvario da je radio;
 - b) Naknadu na ime pretrpljene štete;
 - c) Otpremninu na koju zaposlenik ima pravo u skladu a aktom poslodavca ili ugovorom o radu;
 - d) Druge naknade na koje zaposlenik ima pravo u skladu sa aktom poslodavca ili ugovorom o radu.

Zaposlenik koji osporava otkazivanje ugovora o radu može tražiti da Sud Bosne i Hercegovine donese privremenu mjeru o njegovom vraćanju na rad, do okončanja sudskog spora.

Zaposlenik koji smatra da mu je poslodavac povrijedio neko pravo iz radnog odnosa može zahtijevati od poslodavca ostvarivanje tog prava. Poslodavac je obavezan riješiti zahtjev pismeno u roku od 30 dana od kada je zahtjev podnesen. Podnošenje zahtjeva ne sprečava zaposlenika da traži zaštitu povrijeđenog prava pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Zaposlenik može podnijeti tužbu pred Sudom Bosne i Hercegovine zbog povrede prava iz radnog odnosa, kao i u slučaju da poslodavac nije riješio zahtjev u roku.

Zastarjelost nastupa u roku od jedne godine od dana dostave odluke kojom je povrijeđeno njegovo pravo, odnosno od dana saznanja za povredu prava iz radnog odnosa.

Rješavanje nastalog radnog spora stranke u sporu mogu sporazumno povjeriti arbitraži. Zakonom, aktom poslodavca, odnosno sporazumom uređuje se sastav, postupak i druga pitanja značajna za rad arbitraže.

U slučaju promjene poslodavca ili njegovog pravnog položaja, ugovori o radu se prenose na novog poslodavca, uz saglasnost zaposlenika. Novi poslodavac i zaposlenik mogu otkazati ugovor na način i u rokovima utvrđenim Zakonom.

Apsolutna zastara potraživanja iz radnog odnosa je tri godine od dana nastanka potraživanja.

U Federaciji Bosne i Hercegovine novi Zakon o radu izričito propisuje da poslodavac ne može odbiti da zaposli ženu zbog njene trudnoće niti može za vrijeme trudnoće, korištenja porođajnog odsustva, te za vrijeme korištenja prava na rad sa polovinom punog radnog vremena nakon isteka porođajnog odsustva prava na rad sa polovinom punog radnog vremena do tri godine života djeteta i pravo žene na odsustvo radi dojenja, otkazati ugovor o radu ženi, odnosno radniku koji se koristi nekim od pomenutih prava. Prestanak ugovora o radu na određeno vrijeme ne smatra se otkazom ugovora o radu u navedenom smislu. Poslodavac ne smije tražiti bilo kakve podatke o trudnoći, osim ako radnica zahtjeva određeno pravo predviđeno zakonom ili drugim propisom radi zaštite trudnica.

U pogledu nezakonitosti otkaza za vrijeme trudnoće i porođajnog odsustva, na zaposlene u privatnom i javnom sektoru se primjenjuje isti pravni okvir.

Zakon također predviđa dodatnu zaštitu žene za vrijeme trudnoće, prema kojem je poslodavac dužan ženu za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, rasporediti na druge poslove ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja, koje je utvrdio ovlašteni ljekar. Ako poslodavac nije u mogućnosti da osigura raspoređivanje žene u navedenom smislu, žena ima pravo na odsustvo sa rada uz naknadu plaće, u skladu sa kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu. Ovaj privremeni raspored ne može imati za posljedicu smanjenje plaće žene, te ženu, u ovom slučaju, poslodavac može premjestiti u drugo mjesto rada samo uz njen pisani pristanak.

Na navedeni način, novom formulacijom zakonske odredbe, predviđena je zaštita žene u svim slučajevima otkaza koji su zakonom predviđeni.

Kaznenim odredbama Zakona o radu predviđena je novčana kazna za poslodavca koji odbije zaposliti ženu zbog trudnoće ili za vrijeme trudnoće, korištenja porođajnog odsustva, te za vrijeme korištenja gore navedenih prava, te otkáže ugovor o radu ženi ili radniku koji se koristi nekim od spomenutih prava.

Pored prava radnika/radnice da zaštitu prava iz radnog odnosa zatraže tužbom pred nadležnim sudom u skladu sa Zakonom o radu, posebna zaštita je predviđena u slučajevima diskriminacije (između ostalog i po osnovu trudnoće). Odlučivanje suda ne mora biti u jedinstvenom postupku niti pred istim sudom, također nema zakonskog ograničenja naknade koju sud može odrediti po osnovu utvrđene materijalne i nematerijalne štete. Dakle, visina naknade štete u slučaju nezakonitog otkaza se utvrđuje u postupku pred sudom prema općim pravilima za naknadu štete kojima nije utvrđen maksimalni iznos te naknade. Postupak za naknadu materijalne, kao i nematerijalne štete se vodi pred istim sudom, a od svakog pojedinačnog tužbenog zahtjeva zavisi da li će se utvrđivati obje vrste štete.

Ne raspoložemo podacima o prosječnoj dužini trajanja takvih postupaka, ali su sudovi dužni o tužbenim zahtjevima odlučivati u razumnim rokovima. Sud odlučuje u svakom pojedinom slučaju prema svojoj slobodnoj ocjeni, što znači da može ali i ne mora vratiti radnicu na rad, te joj umjesto toga može odrediti naknadu plaće u visini plaće koju bi radnik ostvario da je radio, naknadu štete za pretrpljenu štetu, otpremninu i druge naknade, pri čemu nema zakonskog ograničenja maksimalnog gornjeg iznosa te naknade.

U Republici Srpskoj odredbama Zakona o radu Republike Srpske detaljno su propisane mogućnosti radnika ukoliko smatra da su mu povrijeđena prava iz radnog odnosa, što se između ostalog odnosi i na nezakonitost otkaza ugovora o radu. Zakon propisuje da radnik koji smatra da mu je poslodavac povrijedio pravo iz radnog odnosa može podnijeti pisani zahtjev poslodavcu da mu obezbijedi ostvarivanje tog prava. Zahtjev se podnosi u roku od 30 dana od dana saznanja za povredu prava, a najdalje u roku od tri mjeseca od dana učinjenje povrede. Podnošenje zahtjeva za zaštitu prava ne odlaže izvršenje rješenja ili radnje protiv kojih je radnik podnio zahtjev za zaštitu prava, osim ako se radi o odbijanju radnika da radi na poslovima pri čijem obavljanju postoji neposredna opasnost po život ili teže narušavanje zdravlja radnika ili trećih lica.

Poslodavac je dužan da odluči o zahtjevu radnika u roku od 30 dana od dana dostavljanja zahtjeva, a ako u tom roku ne odluči, smatraće se da je zahtjev prihvaćen.

Radnik koji smatra da mu je poslodavac povrijedio pravo iz radnog odnosa može, mimo obraćanja poslodavcu, pokrenuti postupak pred Agencijom za mirno rješavanje radnih sporova ili postupak kod nadležnog suda. Pravo na podnošenje prijedloga i tužbe nije uslovljeno prethodnim obraćanjem radnika poslodavcu za zaštitu prava. Prijedlog za mirno rješavanje radnog spora radnik može da podnese u roku od 30 dana od dana saznanja za povredu prava, a najkasnije u roku od tri mjeseca od dana učinjene povrede. Tužbu za zaštitu prava radnik može da podnese najkasnije u roku od šest mjeseci od dana saznanja za povredu prava ili dana učinjene povrede. Tužbu radnik može da podnese ukoliko prethodno predmet spora nije riješen u postupku mirnog rješavanja spora kod nadležnog organa. Pokretanjem navedenih postupaka prekidaju se rokovi zastare.

U slučaju spora pred nadležnim organom poslodavac je dužan dokazati postojanje razloga za otkaz ugovora o radu, dakle teret dokazivanja je na poslodavcu.

Pored navedenih mogućnosti, radnik se u cilju zaštite prava iz radnog odnosa može obratiti i inspekciji rada zbog zaštite prava u roku od mjesec dana od dana saznanja za povredu prava, a najdalje u roku od tri mjeseca od dana učinjene povrede.

Ako nadležni sud utvrdi da je otkaz ugovora o radu nezakonit ili bez pravnog osnova, naložiće poslodavcu da radnika vrati na rad i rasporedi na poslove koje j obavljao prije otkaza ugovora o radu ili na druge poslove koji odgovaraju stručnim i radnim sposobnostima radnika, kao i da mu isplati naknadu na ime stručnim i radnim sposobnostima radnika, kao i da mu isplati naknadu na ime izgubljene plate i drugih primanja na koje radnik ima pravo prema opštem aktu i ugovoru o radu.

Radnik se radi zaštite prava iz radnog odnosa, nezavisno od činjenice da li je pokrenuo jedan od već navedenih postupaka, može obratiti i inspektoru rada.

Radnici u radnom sporu mogu potraživati naknadu materijalne i nematerijalne štete. Iznos nanade materijalne štete se može na pouzdan način utvrditi putem vještačenja po sudskom vještaku finansijske struke, gdje sudski vještak vrši obračun plata, kao i svih ostalih pripadajućih naknada, poreza i doprinosa, za period od dana nezakonitog prestanka ugovora o radu pa do dana zaključenja ročišta za glavnu raspravu.

S druge strane, naknada nematerijalne štete je osjetljivo pitanje u svim vrstama sporova. Predviđena je zakonska mogućnost da radnik u slučajevima diskriminacije pokrene postupak za naknadu štete pred nadležnim sudom. Za razliku od naknade materijalne štete koja se može tačno matematički izračunati, visina naknade nematerijalne štete se razlikuje od slučaja do slučaja, i zavisi od više faktora. Sud prilikom odlučivanja o naknadi nematerijalne štete odlučuje u granicama postavljenog tužbenog zahtjeva, dakle ne može dosuditi veći iznos od onog koji je radnik potraživao tužbom. Sud može dosuditi manji iznos od potraživanog, ukoliko nađe da je to u konkretnom slučaju opravdano.

Za odlučivanje o navedenim tužbenim zahtjevima u Republici Srpskoj su stvarno nadležni osnovni sudovi, dok se mjesna nadležnost u svakom konkretnom sporu određuje prema pravilima Zakona o parničnom postupku. Osnovni sudovi su stvarno nadležni da sude u svim radnim sporovima u Republici Srpskoj.

Do pravosnažnog okončanja radnog spora u prosjeku je potrebno oko 18 mjeseci. Većina radnih sporova ne završi u prvom stepenu, dakle nakon izjavljene žalbe na prvostepenu presudu čeka se odluka drugostepenog (Okružnog suda), što produžava trajanje postupka. Sudski postupak smatra se pravosnažno okončanim tek nakon donošenja drugostepene presude.

Ista pravila se primjenjuju bez obzira da li je u konkretnom slučaju tužilac radnik koji je zaposlen u privatnom ili u javnom sektoru.

Opšti zakonodavni okvir koji se tiče nezakonitosti otkaza ugovora o radu i vraćanja na posao primjenjuje se i kod nezakonitog otkaza žena. Zakonom o radu je propisana zabrana diskriminacije po osnovu spola, dakle odredbe Zakona se generalno primjenjuju i na radnike muškog i ženskog spola. Pri tome, poseban akcenat se stavlja na zaštitu materinstva, gdje poslodavac ženi ne može otkazati ugovor o radu zbog trudnoće ili zbog korištenja porodiljskog odsustva.

Svi nadležni organi tokom vođenja postupka za zaštitu prava iz radnih odnosa postupak vode nepristrasno u skladu sa zakonskim propisima, bez obzira da li radnik radi u privatnom ili javnom sektoru.

Ne postoje podaci o broju otpuštenih radnica zbog trudnoće.

Prema odredbama istog Zakona, na osnovu nalaza i preporuke nadležnog doktora medicine, žena za vrijeme trudnoće i dok doji dijete može biti privremeno raspoređena na druge poslove ako je to u interesu očuvanja njenog zdravlja ili zdravlja djeteta. Ako poslodavac nije u mogućnosti da ženi obezbijedi

raspored na drugi posao, žena ima pravo na odsustvo sa rada, uz naknadu plate, u skladu sa opštim aktom. Naknada ne može biti manja od naknade koju bi žena ostvarivala da je ostala da radi na svom radnom mjestu. Ženu za vrijeme trudnoće i majku djeteta do tri godine života poslodavac može rasporediti na rad u drugo mjesto rada samo uz njen pristanak.

Zakon o radu također zabranjuje otkaz ugovora o radu ženi za vrijeme trudnoće, porodijskog odsustva i skraćenog radnog vremena radi njege djeteta. Poslodavac radniku-ženi koja me ostvaruje rezultate rada ili nema potrebna znanja i sposobnosti za obavljanje poslova na kojima radi, ili ako je usljed tehnoloških, ekonomskih ili organizacionih promjena prestala potreba za obavljanjem određenog posla ili dođe do smanjenja obima posla, a poslodavac ne može radniku obezbijediti drugi posao, kao i u situaciji kada radnik odbije zaključenje aneksa ugovora, ne može otkazati ugovor za vrijeme trudnoće, porodijskog odsustva, roditeljskog odsustva i skraćenog rada zbog njege djeteta.

Zakon propisuje i da, ako nadležni sud u toku postupka utvrdi da je radniku prestao radni odnos bez pravnog osnova, a radnik ne zahtijeva da se vrati na rad, sud će, na zahtjev radnika, obavezati poslodavca da radniku isplati naknadu štete u iznosu od najviše 12 plata radnika, u zavisnosti od vremena provedenog u radnom odnosu kod poslodavca, godina života radnika i broja izdržavanih članova porodice, a što se detaljnije uređuje kolektivnim ugovorom. Ovo pravo ostvaruju i žene u slučaju nezakonitog otkaza ugovora o radu.

Također, ova oblast je regulisana i odredbama Krivičnog zakona Republike Srpske u smislu da će se poslodavac kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 2.000 KM do 12.000 KM ako prema trudnoj zaposlenoj ženi ili porodilji postupi suprotno gore navedenim zakonskim odredbama.

U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, shodno Zakonu o radu, poslodavac ne može odbiti da zaposli ženu zato što je u drugom stanju, niti joj može otkazati ugovor o radu zato što je u drugom stanju ili na porodijskom bolovanju.

Zakon propisuje i da će se poslodavac kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 1.000 do 7.000 KM, ukoliko odbije da zaposli trudnicu ili joj otkáže ugovor o radu.

Komitet je dobro razumio navod iz prethodnog izvještaja Bosne i Hercegovine da su žene u privatnom i javnom sektoru jednako zaštićene. Za žene koje rade u privatnom sektoru i žene koje rade u javnom sektoru (javne ustanove i javna poduzeća) primjenjuje se Zakon o radu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – pročišćeni tekst, dok se na žene koje rade u javnom sektoru (u organima javne uprave i institucijama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine) primjenjuje Zakon o državnoj službi u organima javne uprave Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Dakle, važećim zakonodavstvom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je izričito propisana zabrana raskida ugovora o zaposlenju zaposlenice koja je trudna ili na porodijskom bolovanju, ali ne precizira pod kojim okolnostima je zakonski moguće dati otkaz zaposlenici tokom trudnoće ili na porodijskom bolovanju.

U praksi inspekcije rada u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine ovakvi slučajevi su vrlo rijetki. Jedini slučaj u praksi koji se desio je da je trudnica, odnosno porodilja mogla dobiti otkaz u slučaju da određena firma, odnosno pravni subjekt prestaje potpuno sa radom i brše se iz sudskog registra.

Obeštećenje u slučaju nezakonitog otkaza

Prema Zakonu o radu u institucijama Bosne i Hercegovine, od žene koja se prijavila na raspisani javni oglas poslodavca ili koja je već zaposlena kod poslodavca, zabranjeno je tražiti da uradi test za utvrđivanje trudnoće. Isti Zakon propisuje da poslodavac ne može odbiti zaposliti ženu zbog njene trudnoće ili joj zbog toga stanja otkazati ugovor o radu, ili je rasporediti na druge poslove, i to u zakonom predviđenim slučajevima.

Poslodavac će se kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 600 do 1500 KM ako ne poštuje utvrđena prava žene za vrijeme trudnoće i porodijskog dopusta.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, u skladu sa novim Zakonom o radu, radnik koji smatra da mu je poslodavac povrijedio neko pravo iz radnog odnosa dužan je u roku od 30 dana od dana dostavljanja odluke kojom je povrijeđeno njegovo pravo, odnosno od dana saznanja za povredu zahtijevati od poslodavca ostvarivanje tog prava. Ako poslodavac u roku od 30 dana od dana podnošenja zahtjeva za zaštitu prava ili postizanja dogovora o mirnom rješavanju spora, ne udovolji tom zahtjevu, radnik može u daljem roku od 90 dana podnijeti tužbu pred nadležnim sudom. Zaštitu povrijeđenog prava pred nadležnim sudom ne može zahtijevati radnik koji prethodno poslodavcu nije podnio zahtjev za ostvarivanje tog prava, osim u slučaju otkaza.

Ako sud presudi u korist tužioca, može naložiti poslodavcu da uposlenicu vrati na radno mjesto i da joj isplati naknadu plaće za period u kojem nije radila, kao i naknadu za pretrpljenu štetu, optremninu i druga primanja na koja ima pravo po zakonu, kolektivnom ugovoru i ugovoru o radu.

Prema odredbama istog Zakona, u slučaju spora zbog otkaza ugovora o radu, na poslodavcu je teret dokazivanja postojanja opravdanog razloga za otkaz ugovora o radu.

Žrtva nezakonitog otkaza pred sudom može zahtijevati naknadu materijalne i nematerijalne štete, bez obzira da li se radi o uposlenicima u privatnom ili javnom sektoru. Dužina trajanja postupka i visina štete koja se nadoknađuje presudom zavisi od svakog slučaja pojedinačno, dakle ne postoji tačno utvrđeno vrijeme koliko ova vrsta sporova traje i visina naknade se utvrđuje u zavisnosti od konkretnih okolnosti spora.

U Republici Srpskoj, Zakon o radu predviđa da, ako nadležni sud u toku postupka utvrdi da je radniku prestao radni odnos bez pravnog osnova, može naložiti vraćanje radnika na radno mjesto, i obavezati poslodavca da radniku isplati naknadu štete, čija visina zavisi od vremena za koje je radnik bio udaljen sa radnog mjesta, od vremena provedenog u radnom odnosu kod poslodavca, godina života radnika i broja izdržanih članova porodice, a što se detaljnije uređuje kolektivnim ugovorom. Dakle, visina naknade i ovdje zavisi od svakog slučaja pojedinačno. Također, i u Republici Srpskoj, u slučaju spora pred nadležnim organom, poslodavac je dužan da dokaže postojanje razloga za otkaz ugovora o radu.

U Brčko distriktu žrtva nezakonitog otkaza može tražiti naknadu štete zbog nezakonitog otkaza (isplata plata i drugih primanja koja bi ostvario da je radio u tom periodu), a pored toga može tražiti naknadu materijalne i nematerijalne ako je imao takvu štetu povodom nezakonitog otkaza, ali mora dokazati postojanje, vrstu i obim nastale štete.

Naknada obje vrste štete se može ostvariti pred istim sudom, ali ne mora, zavisno od toga gdje je nastala šteta. Sporovi iz radnih odnosa su po zakonu hitne prirode, kao i sporovi zbog naknade štete zbog klevete, ako je proizašla iz radnog spora. Ista pravila se primjenjuju na uposlenike u javnom i privatnom sektoru.

Zaposlenica može tražiti od poslodavca da osigura ostvarivanje svojih prava, ali takav zahtjev ne sprečava zaposlenicu da podnese i zahtjev pred sudom (u roku od tri godine od kršenja prava). Ukoliko sud utvrdi da je otkaz nezakonit, naložit će poslodavcu da ponovo postavi zaposlenicu na radno mjesto i da joj plati

naknadu štete koju je pretrpila zbog gubitka plaće i doprinosa. Ako zaposlenica ne želi biti vraćena na radno mjesto, može potraživati odštetu u iznosu do 18 plaća koje bi ona primila da je radila, te otpremninu i druge naknade u skladu sa zakonom, kolektivnim ugovorom ili ugovorom o radu. Iznos naknade ovisi o vremenu provedenom na poslu, o starosti uposlenika i broju izdržavanih osoba.

Ako poslodavac ne želi vratiti zaposlenicu na posao, uprkos sudskoj presudi, zaposlenica ima pravo na dvostruku naknadu. Žene su jednako zaposlene u privatnom i javnom sektoru.

Kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji, a u skladu sa Zakonom, može se predvidjeti postupak mirnog rješavanja radnog spora, u kom slučaju rok za podnošenje zahtjeva nadležnom sudu teče od dana okončanja ovog postupka. Ukoliko se postupak ne okonča u razumnom roku, ništa ne sprečava zaposlenika da podnese tužbu nadležnom sudu.

U nadležnosti Zavoda za zapošljavanje Brčko distrikta je samo novčana naknada za slučaj nezaposlenosti koja je regulisana Zakonom o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti. Da bi nezaposleni imao navedena prava, neophodno je da je poslodavac za vrijeme propisanog minimuma staža osiguranja uplaćivao doprinose za nezaposlene za sve zaposlene radnike.

Dužina trajanja prava zavisi od dužine staža osiguranja nezaposlenog. Za staž osiguranja do 5 godina nezaposleni ima pravo na novčanu naknadu i pripadajuća prava u trajanju od 3 mjeseca. Za staž osiguranja od 5 do 15 godina-6 mjeseci, 15 do 25-9 mjeseci i za staž osiguranja preko 25 godina nezaposleni ima pravo na 12 mjeseci novčane naknade.

Prema Zakonu o zapošljavanju iznos novčane naknade iznosi: 1. Za nezaposleno lice koje ima do 10 godina staža osiguranja - 35% od prosječne plate koje je to lice ostvarilo u poslednja 3 mjeseca; 2. Za nezaposleno lice koje ima više od 10 godina staža osiguranja - 40% od prosječne plate koje je to lice ostvarilo u poslednja 3 mjeseca.

Zakon predviđa i jedno ograničenje u tom smislu, što iznos novčane naknade ne može biti niži od 20% prosječne isplaćene neto plate u Distriktu, niti viši od iznosa jedne prosječne neto plate u Distriktu, utvrđen prema poslednjem podatku koji je objavila nadležna institucija za poslove statistike u Distriktu.

Prema zakonima o radu entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, rješavanje nastalog radnog spora stranke u sporu mogu sporazumno povjeriti arbitraži. Kolektivnim ugovorom, odnosno međusobnim sporazumom uređuje se sastav, postupak i druga pitanja značajna za rad arbitraže.

Član 8. stav 3. Slobodno vrijeme za dojilje

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima na znanje informacije sadržane u Izveštaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina, i zaključuje da je situacija u Bosni i Hercegovini usklađena sa ovim članom Povelje.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

Prema Zakonu o radu u institucijama Bosne i Hercegovine, žena za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, može biti raspoređena na druge poslove ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlaštenu ljekar.

Ako poslodavac nije u mogućnosti da obezbijedi raspoređivanje žene, žena ima pravo na odsustvo sa rada uz naknadu plate. Privremeni raspored ne može imati za posljedicu smanjenje plate žene. Ženu poslodavac može da premjesti u drugo mjesto rada, samo uz njen pismeni pristanak.

Poslodavac je dužan da omogući zaposleniku da se upozna sa propisima o radnim odnosima i propisima iz oblasti zaštite na radu u roku od 30 dana od dana stupanja zaposlenika na rad. Poslodavac je dužan da osposobi zaposlenika za rad na način koji obezbjeđuje zaštitu života i zdravlja zaposlenika, te sprečava nastanak nesreće. Poslodavac je dužan da obezbijedi potrebne uslove za zaštitu na radu kojima se

obezbjeduje zaštita života i zdravlje zaposlenika, kao i svakog drugog lica sa kojim dođe u dodir u toku trajanja ugovora, saglasno zakonu.

Poslodavac može obezbijediti zaposleniku kolektivno osiguranje u skladu sa opštim uslovima za osiguranje lica od posljedica nesretnog slučaja. Visinu premije utvrđuje Vijeće ministara Bosne i Hercegovine za zaposlenike u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno poslodavac za ostale zaposlenike.

Zaposlenik ima pravo da odbije da radi na svom radnom mjestu ili obavlja svoje uobičajene dužnosti ako mu neposredno prijeti opasnost po život i zdravlje zbog toga što nisu sprovedene propisane mjere zaštite na radu i o tome je dužan odmah obavijestiti Upravni inspektorat i poslodavca. U tom slučaju, poslodavac može zaposlenika da rasporedi na druge poslove, dok se ne potvrdi da su mjere zaštite na radu na zadovoljavajućem standardu.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, prema novom Zakonu o radu Federacije Bosne i Hercegovine, žena koja doji dijete, a koja nakon korištenja porođajnog odsustva radi puno radno vrijeme, ima pravo da odsustvuje s posla dva puta dnevno u trajanju od po sat vremena radi dojenja, do navršene jedne godine života djeteta. Navedeno vrijeme odsustva se računa u puno radno vrijeme, i koristi se do navršene jedne godine života djeteta.

Ukoliko poslodavac-pravno lice onemogućiti ženi navedeno pravo, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom od 1.000,00 KM do 3.000,00 KM, a u ponovljenom prekršaju novčanom kaznom od 5.000,00 KM do 10.000,00 KM. Poslodavac također za vrijeme korištenja ovog prava ženi ne može otkazati ugovor o radu.

U Republici Srpskoj, prema novom Zakonu o radu Republike Srpske, ako žena počne da radi prije isteka vremena porodiljskog odsustva, a kako je prethodno navedeno, ima pravo da za vrijeme radnog dana, pored dnevnog odmora, koristi još i 60 minuta odsustva s rada zbog dojenja djeteta. Ovo pravo joj pripada do isteka porodiljskog odsustva od 12 mjeseci koje podrazumijeva i starost djeteta do 12 mjeseci, ukoliko nije počela sa korištenjem porodiljskog odsustva 28 dana prije porođaja. Navedeno vrijeme se smatra vremenom provedenim na radu u punom radnom vremenu.

Ukoliko poslodavac-pravno lice onemogućiti ženi navedeno pravo, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom od 2.000 KM do 12.000 KM.

U Brčko Distriktu određeno je da žena koja nakon korištenja porodiljskog odsustva radi puno radno vrijeme ima pravo na dopust s posla dva puta dnevno u trajanju od 60 minuta radi dojenja djeteta. Navedeno pravo žena može koristiti do navršene jedne godine života djeteta. Vrijeme odsustva radi dojenja djeteta se računa u puno radno vrijeme.

Član 8. stav 4. Regulisanje noćnog rada

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa članom 8. stav 4. Povelje na osnovu činjenica da: 1. nije dokazano da je noćni rad za trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene dojilje adekvatno regulisan u Federaciji Bosne i Hercegovine; i 2. Noćni rad za trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene dojilje nije adekvatno regulisan u Brčko distriktu.

Obavještavamo Komitet da je zaključak ispoštovan, jer važeći zakoni u BiH, a naročito novi entitetski zakoni o radu izričito propisuju zabranu noćnog rada trudnica (od 6. mjeseca trudnoće), kao i majki i usvojitelja. Obrazloženje je, kako slijedi:

U Bosni i Hercegovini, zaposlenice u privatnom i javnom sektoru su jednako zaštićene kada je riječ o noćnom radu. Konkretno, zaposlenica koja je trudna ili koja doji dijete može biti preraspodijeljena na drugo radno mjesto, zbog zdravstvenog razloga a uz odgovarajuću medicinsku dokumentaciju i uz njen pristanak. Ako takva preraspodjela nije moguća, zaposlenica ima pravo na plaćeno odsustvo sa posla.

Zakonom o radu u institucijama Bosne i Hercegovine je definisano da se rad u vremenu od 22.00 do 6.00 sati idućeg dana smatra noćnim radom. Nacrtom Zakona koji je trenutno u proceduri usvojenja, predložena je dopuna navedenog člana na način da se trudnicama, počevši od šestog mjeseca trudnoće i majkama sa djetetom do dvije godine života zabranjuje noćni rad.

Zakonom je također propisano da do donošenja zakona Bosne i Hercegovine, kojim se reguliše zdravstvena zaštita zaposlenika, mirovinsko i invalidsko osiguranje i druge vrste socijalne zaštite zaposlenika, primjenjivat će se zakoni i drugi propisi entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine prema mjestu prebivališta zaposlenika.

U Federaciji Bosne i Hercegovine novi Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine izričito propisuje zabranu noćnog rada trudnica počev od šestog mjeseca trudnoće, majki i usvojitelja, kao i lica kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj, i to do navršene dvije godine života djeteta.

Zakon također predviđa dodatnu zaštitu žene za vrijeme trudnoće odredbama Zakona o radu koji propisuje da je poslodavac dužan ženu za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, rasporediti na druge poslove ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja, koje je utvrdio ovlašteni ljekar. Ako poslodavac nije u mogućnosti da osigura raspoređivanje žene u navedenom smislu, žena ima pravo na odsustvo sa rada uz naknadu plaće, u skladu sa kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu. Ovaj privremeni raspored ne može imati za posljedicu smanjenje plaće žene, te ženu, u ovom slučaju, poslodavac može premjestiti u drugo mjesto rada samo uz njen pisani pristanak.

Roditelju djeteta sa težim smetnjama u razvoju (teže hendikepiranog djeteta) ako nije smješteno u ustanovu socijalno-zdravstvenog zbrinjavanja, u skladu sa zakonom ne može se narediti da radi noću, prekovremeno i ne može mu se promijeniti mjesto rada, ako za to nije dao svoj pisani pristanak.

Kaznenim odredbama Zakona o radu predviđena je novčana kazna za poslodavca koji trudnici počev od šestog mjeseca trudnoće, majci i usvojitelju, kao i licu kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj i to do navršene dvije godine života djeteta, naredi noćni rad.

U Republici Srpskoj, odredbe Zakona o radu zabranjuju noćni rad zaposlenica od 6. mjeseca trudnoće majkama sa djetetom do dvije godine života. Isti se režim primjenjuje i na zaposlenice u javnom sektoru. Zaštita se povećava u nekim granskim kolektivnim ugovorima, uključujući i Specijalni kolektivni ugovor za zaposlenice u sektoru unutrašnjih poslova gdje je noćni rad zabranjen tri godine nakon porođaja.

Na pitanje Komiteta u odnosu na informacije date u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine da li su zaposlenice zainteresovane da budu preraspodijeljene na posao sa dnevnim smjenama i koja se pravila primjenjuju ukoliko to nije moguće, odgovor je da Zakon o radu Republike Srpske propisuje opću odredbu o preraspodjeli radnog vremena. Ako priroda i potreba posla zahtijeva, puno radno vrijeme na pojedinim radnim mjestima se može preraspodijeliti, tako da u jednom dijelu godine bude duže, a u drugom dijelu godine srazmjerno kraće, s tim da u toku kalendarske godine ne može iznositi više od 40

časova prosječno sedmično. Preraspodjelom punog radnog vremena može se u jednom dijelu godine uvesti radno vrijeme najduže do 52 časa sedmično, a na sezonskim poslovima najduže do 60 časova sedmično. Preraspodjela noćnog rada na posao sa dnevnim smjenama se sprovodi u dogovoru sa poslodavcem, odnosno takva pitanja se bliže uređuju opštim aktom i ugovornom o radu, a u skladu sa Zakonom o radu.

U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine zabrana noćnog rada za žene je propisana kada se radi o samohranom roditelju ili kad su oba roditelja zaposlena ili ukoliko je dijete smješteno u ustanovu socijalno-zdravstvenog zbrinjavanja, u kojem slučaju je propisano da se roditelju ne može narediti da radi noću i prekovremeno, ako za to nije dao svoj pisani pristanak.

Trenutno je u fazi pripreme novi Zakon o radu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, a koji sadrži odredbu zabrane noćnog rada trudnih žena od 6 mjeseci trudnoće i majkama djece do tri godine.

Zakon o državnoj službi u organima javne uprave Brčko Distrikta BiH na identičan način reguliše ovo pitanje kao Zakon o radu.

Član 8. stav 5. Zabrana opasnog, nezdravog ili napornog rada

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) traži dodatne informacije o adekvatnim propisima koji se odnose na rad trudnica, žena koje su nedavno rodile ili koje doje svoje novorođenčad, a u pogledu opasnog, nezdravog i napornog rada.

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

Zakonom o radu u institucijama Bosne i Hercegovine je regulisano da žena za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, može biti raspoređena na druge poslove ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlašteni ljekar.

Ako poslodavac nije u mogućnosti da osigura raspoređivanje žene, ona ima pravo na odsustvo s rada uz naknadu plaće. Privremeni raspored ne može imati za posljedicu smanjenje plaće žene. Ženu poslodavac može premjestiti u drugo mjesto rada samo uz njen pismeni pristanak.

U Federaciji Bosne i Hercegovine novim Zakonom o radu je propisano da je poslodavac dužan ženu za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, rasporediti na druge poslove ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlašteni ljekar. Ako poslodavac nije u mogućnosti da osigura raspoređivanje žene u navedenom smislu, žena ima pravo na odsustvo sa rada uz naknadu plate, u skladu sa kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu. Ovaj privremeni raspored ne može imati za posljedicu smanjenje plate žene, te ženu, u ovom slučaju, poslodavac može premjestiti u drugo mjesto rada samo uz njen pisani pristanak.

Predviđena je i generalna zaštita žene u smislu zabrane da žena ne može biti zaposlena na poslovima pod zemljom (u rudnicima), osim u slučaju ako je zaposlena na rukovodećem mjestu koje ne zahtijeva fizički rad ili u službama zdravstvene i socijalne zaštite, odnosno ako žena mora provesti izvjesno vrijeme na obuci pod zemljom ili mora povremeno ulaziti u podzemni dio rudnika u cilju obavljanja zanimanja koje ne uključuje fizički rad.

Propisima donesenim na osnovu Zakona o zaštiti na radu, odnosno Pravilnikom o utvrđivanju posebnih uvjeta rada i lječarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima, utvrđene su vrste rizika na radnim mjestima sa posebnim uslovima rada i propisani su uslovi za obavljanje tih poslova koji se odnose na

životnu dob, spol, zdravstveno stanje i psihofizičke sposobnosti. Propisana je najniža dobna granica od 18 godina, kao uslov za obavljanje navedenih poslova.

U Pravilniku su izričito navedeni poslovi koje ne može raditi žena za vrijeme trudnoće, odnosno trudnoće i dojenja, kako slijedi:

1. poslovi koji zahtijevaju teško fizičko naprezanje ili se obavljaju u prisilnom položaju tijela;
2. poslovi koji se izvode na visini većoj od tri metra, odnosno spuštanjem u dubinu veću od tri metra;
3. poslovi pri kojima je radnica izložena vibracijama i potresanju koje se prenosi na organizam;
4. poslovi u uslovima povišenog i sniženog atmosferskog pritiska;
5. poslovi pri kojima je radnica izložena fluoru i jedinjenjima fluora;
6. poslovi na izradi i rukovanju eksplozivima, barutima i pirotehničkim smjesama;
7. poslovi na kojima je radnica izložena prašini i dimu olova i njegovih organskih jedinjenja;
8. poslovi na kojima je radnica izložena tetraetil olovu;
9. poslovi na kojima je radnica izložena parama žive i prašini živinih jedinjenja;
10. poslovi na kojima je radnica izložena hromu i jedinjenjima hroma;
11. poslovi na kojima je radnica izložena ugljendisulfidu;
12. poslovi na kojima je radnica izložena derivatima benzena;
13. poslovi u proizvodnji i manipulaciji pri kojima je radnik izložen organofornim i karbamatnim i drugim pesticidima.

Zakonom o zaštiti na radu utvrđena je prekršajna kazna za poslodavca koji ne utvrdi radna mjesta sa posebnim uvjetima rada u skladu sa zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona.

U cilju pojačane zaštite materinstva, kao i daljeg usklađivanja odredaba Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine sa Evropskom socijalnom poveljom, novim zakonskim rješenjima je utvrđeno da je poslodavac dužan rasporediti ženu za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, na druge poslove ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja koje je utvrdio nadležni liječnik. Ostale odredbe vezane za plaću, te pravo na odsustvo sa rada uz naknadu plaće u slučaju da poslodavac nije u mogućnosti da osigura raspoređivanje na druge poslove su nepromijenjene.

Zakonom o sigurnosti i zdravlju na radu, u dijelu koji regulira posebnu zaštitu određenih kategorija zaposlenika, osigurava se još veći stupanj zaštite od opasnosti za zdravlje i sigurnost žena na radu.

U Republici Srpskoj odredbama Zakona o radu i odredbama Zakona o zaštiti na radu propisana je zaštita radnika od opasnog, nezdravog ili napornog rada.

Odredbama Zakona o zaštiti na radu propisano je da je poslodavac dužan da obezbijedi da zaposlena žena za vrijeme trudnoće, radnik mlađi od 18 godina i radnik sa smanjenom radnom sposobnošću, i pored osposobljavanja za bezbjedan i zdrav rad budu u pisanoj formi obaviješteni o rezultatima procjene rizika na radnom mjestu i o mjerama kojima se rizici otklanjaju radi povećanja zaštite i zdravlja na radu.

Ovaj Zakon propisuje i da je poslodavac dužan da obezbijedi radniku rad na radnom mjestu i radnoj sredini u kojima su sprovedene mjere zaštite i zdravlja na radu i odgovaranje za neprimjenjivanje tih mjera, kao i da je poslodavac dužan da obezbijedi da radni proces bude prilagođen tjelesnim i psihičkim mogućnostima radnika, a radna sredina, sredstva za rad i oprema za ličnu zaštitu na radu budu uređeni, odnosno proizvedeni i obezbijeđeni da ne ugrožavaju zaštitu i zdravlje radnika i drugih lica.

Poslodavac je dužan i da organizuje poslove za zaštitu i zdravlje na radu. Ako radnik pri radu treba da rukuje sredstvima rada čije korišćenje može ugroziti život ili zdravlje ljudi i okolinu, poslodavac je dužan da prije otpočinjanja rada radnika provjeri da li je radnik osposobljen za rukovanje tim sredstvima i njihovim korišćenjem. Radnik može da odbije da radi ako mu zbog neispravnosti na objektima i na sredstvima rada, kao i zbog nepostojanja odgovarajućih mjera zaštite na radu, neposredno prijete opasnost po život ili zdravlje ili ako takva opasnost prijete drugim licima. Radnik je dužan da se pri radu koristi odgovarajućim sredstvima i opremom za ličnu zaštitu na radu i da sredstvima rada rukuje u

skladu sa njihovom namjenom i osobinama. Poslodavac može radnika uputiti i na dopunu znanja iz određene oblasti zaštite na radu.

Zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu se bliže uređuju mjere i sredstva zaštite na radu. Dakle, odredbama Zakona o radu propisana je zaštita radnika od opasnog, nezdravog i napornog rada, s tim da se predmetna pitanja mogu bliže urediti posebnim zakonom, opštim aktom ili ugovorom o radu, zavisno od toga u kojoj od djelatnosti je radnik zaposlen.

Zakon o radu propisuje da, na osnovu nalaza i preporuke nadležnog doktora medicine, žena za vrijeme trudnoće i dok doji dijete može biti privremeno raspoređena na druge poslove ako je to u interesu očuvanja njenog zdravlja ili zdravlja djeteta. Dakle, ukoliko postoji bilo kakva opasnost za zdravlje trudnica, porodilja ili majki koje doje, Zakon o radu predviđa mogućnost da te kategorije žena, na osnovu nalaza i preporuke nadležnog doktora medicine, budu raspoređene na druge poslove.

U prethodnom članu je dato detaljno objašnjenje o zakonskim odredbama koje zabranjuju noćni rad trudnicama i majkama sa djecom mlađom od 2 godine. Zakonom o zaštiti na radu propisano je da je poslodavac dužan da obezbijedi da zaposlena žena za vrijeme trudnoće, i pored osposobljavanja za bezbjedan i zdrav rad bude u pisanoj formi obaviještena o rezultatima procjene rizika na radnom mjestu i o mjerama kojima se rizici otklanjaju radi povećanja zaštite i zdravlja na radu.

U Brčko distriktu, u skladu sa odredbama Zakona o radu Brčko distrikta, žena za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta mora biti raspoređena na druge poslove ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlašteni ljekar.

Ako poslodavac nije u mogućnosti da osigura raspoređivanje žene, žena ima pravo na plaćeno odsustvo s posla, u skladu s kolektivnim ugovorom ili pravilnikom. Privremeno raspoređivanje ne može imati za posljedicu smanjenje plaće zaposlene žene. Ženu koja je raspoređena na drugo radno mjesto poslodavac može premjestiti na drugo radno mjesto koje bi odgovaralo njenom zdravstvenom stanju ali samo uz njen pismeni pristanak.

Žena ne može biti zaposlena na poslovima pod zemljom u rudnicima, osim u slučaju ako je zaposlena na rukovodećem mjestu koje ne zahtijeva fizički rad ili u službama zdravstvene i socijalne zaštite, odnosno ako žena mora provesti izvjesno vrijeme na obuci pod zemljom ili mora povremeno ulaziti u podzemni dio rudnika radi obavljanja zanimanja koje ne uključuje fizički rad.

Član 16.

Sa ciljem osiguranja potrebnih uslova za puni razvitak porodice, koja je osnovna jedinica društva, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da promovišu ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu porodičnog života sredstvima kao što su socijalne i porodične naknade, fiskalni aranžmani, pružanje stanovanja za porodicu, beneficije za mlade bračne parove i druga odgovarajuća sredstva.

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) zaključuje da situacija u Bosni i Hercegovini nije usklađena sa članom 16. Povelje iz razloga što: 1. socijalna pomoć ne pokriva značajan broj porodica u Federaciji Bosne i Hercegovine; 2. nije dokazano da dječiji dodatak u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj predstavlja adekvatan dodatak prihodu; 3. jednak tretman prema stranim državljanima drugih država potpisnica koji su zakoniti građani ili redovno rade u pogledu porodičnih dodataka nije osiguran.

Obavještavamo Komitet da zaključa nije ispoštovan jer postojeća zakonska regulativa zahtijeva izmjene i dopune u cilju: 1. regulisanja visine dječijeg dodatka kako bi predstavljao adekvatan dodatak prihodima porodica i bolje pokrivenosti porodica kada je u pitanju socijalna pomoć; te 3. boljeg regulisanja tretmana stranih državljana drugih država potpisnica Povelje koji su zakoniti građani ili redovno rade, a u pogledu porodičnih dodataka. Obrazloženje je, kako slijedi:

Zaštita porodica sa djecom i pravo na dodatak na djecu

U Federaciji Bosne i Hercegovine Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom utvrđena su sljedeća osnovna prava porodice sa djecom:

- dodatak na djecu;
- naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta;
- novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene-majke koja nije u radnom odnosu;
- jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta;
- pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke-dojilje;
- posebni tretman bračnih drugova koji žele djecu i trudnica;
- smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanova predškolskog odgoja;
- osiguranje jednog obroka u vrijeme nastave u školama osnovnog obrazovanja.

Bez obzira na Ustavom utvrđenu zajedničku nadležnost federalne i kantonalnih vlasti po pitanju socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine, pojedini kantoni nisu u mogućnosti da u svojim budžetima osiguraju potrebna sredstva za finansiranje prava iz oblasti zaštite porodice s djecom, te u većini kantona nisu usklađeni kantonalni propisi sa federalnim propisima po pitanjima osiguravanja propisanih minimalnih osnovnih prava.

Iz navedenog razloga izrađena je Javna politika o zaštiti porodice sa djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine i Prednacrt zakona o podršci porodicama s djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine koji na jedinstven način reguliše prava porodice sa djecom. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine utvrdila je Nacrt predmetnog Zakona, te isti uputila u parlamentarnu proceduru. Ovim Zakonom se uređuju osnove materijalne podrške porodicama s djecom, utvrđuju se materijalna prava za podršku porodicama s djecom (dječiji dodatak i novčana pomoć porodilji koja nije u radnom odnosu), postupak ostvarivanja prava,

uslovi i način za ostvarivanje prava, finansiranje materijalne podrške porodicama sa djecom, nadzor i druga pitanja od značaja za ostvarivanje podrške porodicama s djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, u skladu sa pomenutim Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, pravo na dodatak na djecu pripada porodicama čiji je ukupni mjesečni prihod ostvaren po svim osnovama, izuzev primanja ostvarenih iz socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, i po članu domaćinstva ne prelaze iznos koji je utvrđen propisom kantona kao najniži iznos prihoda dovoljan za izdržavanje.

Stranim državljanima i licima bez državljanstva koji stalno žive na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine pripada pravo na dodatak na djecu u skladu sa međunarodnim ugovorima.

U tabeli je dat pregled osnovica za obračun i visine procenta osnovice za obračun dodatka na djecu u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u svakom kantonu zasebno.

DODATAK NA DJECU			
Naziv kantona	Prag prihoda	Osnovice za obračun naknada	Procenti od osnovice za obračun naknada
Unsko-sanski	Ako ukupan prihod domaćinstva po članu ne prelazi 20% od osnovice	Prosječna plaća Kantona	5% prosječne plaće Kantona
Posavski	Dječiji doplatok se daje svoj djeci do 15 godina starosti	Iznos određuje Vlada Kantona	Iznos određuje Vlada Kantona
Tuzlanski	Ako ukupan prihod domaćinstva po članu ne prelazi 15% od osnovice. Prioritet u ostvarivanju imaju djeca iz porodica u kojima mjesečni prihod po članu domaćinstva ne prelazi 7% prosječne plate	Prosječna plaća Kantona	2,5% za jedno i dvoje djece, a preko dvoje djece 5% prosječne plaće Kantona
Zeničko-dobojski	Ako ukupan prihod domaćinstva po članu ne prelazi 15% od osnovice	Prosječna plaća Kantona	2% i 3% prosječne plaće Kantona
Bosansko-podrinjski	Ako ukupan prihod domaćinstva po članu ne prelazi 15% od osnovice	Prosječna plaća Kantona pomnožena koeficijentom kojeg utvrdi Vlada Kantona	5% prosječne plaće Kantona
Srednjobosanski	Ako ukupan prihod domaćinstva po članu ne prelazi 22% od osnovice i ako dijete spada u jednu od šest utvrđenih kategorija	Prosječna plaća Kantona	4,5% prosječne mjesečne neto plaće Kantona
Hercegovačko-neretvanski	Ako ukupan prihod domaćinstva po članu ne prelazi 15% od osnovice	Prosječna plaća Federacije BiH	15% prosječne plaće Federacije BiH. Odlukom Vlade Kantona utvrđuje se i uvećani dječiji dodatak najviše do 50% iznosa osnovnog dodatka
Zapadno-hercegovački	Ako ukupan prihod domaćinstva po članu ne prelazi 20% od osnovice	Utvrđuje se odlukom Vlade	Utvrđuje se odlukom Vlade, ali ta odluka nikada nije donesena zbog nedostatka sredstava u Budžetu
Kanton Sarajevo	Ako ukupan prihod domaćinstva po članu ne prelazi 20% od osnovice	Prosječna plaća Kantona pomnožena koeficijentom kojeg	5,5% prosječne plaće Kantona

		utvrdi Vlada Kantona	
Kanton 10	Dječiji doplatok se daje svoj djeci do 15 godina starosti	Odlukom određuje Skupština Kantona	Odlukom određuje Skupština Kantona

U tabelama koje slijede su podaci o mjesečnim iznosima i broju korisnika dodatka na djecu u Federaciji Bosne i Hercegovine za referentni period.

PREGLED BROJA KORISNIKA DODATKA NA DJECU					
/STANJE SA 21.12.2015. GODINE/					
R.br.	Kanton	Broj korisnika porodica	Broj djece	Iznos po djetetu u KM	
				Sa cenzusom	Uvećani
1.	Unsko-sanski	-	-	-	-
2.	Posavski	-	-	-	-
3.	Tuzlanski	11331	18553	20/40	50,00
4.	Zeničko-dobojski	11769	21454	14,50	21,75
5.	Bosansko-podrinjski	636	1287	29,00	43,50
6.	Srednjobosanski	696	3043	31,51	31,50
7.	Hercegovačko-neretvanski	-	-	-	-
8.	Zapadno-hercegovački	-	-	-	-
9.	Kanton Sarajevo	10180	17811	33,00	49,50
10.	Kanton 10	-	-	-	-
Ukupno u Federaciji BiH		34612	62148	-	-

PREGLED BROJA KORISNIKA DODATKA NA DJECU					
/STANJE SA 21.12.2016. GODINE/					
R.br.	Kanton	Broj korisnika porodica	Broj djece	Iznos po djetetu u KM	
				Sa cenzusom	Uvećani
1.	Unsko-sanski	-	-	-	-
2.	Posavski	-	-	-	-
3.	Tuzlanski	9940	16420	20/40	50,00
4.	Zeničko-dobojski	11789	21357	14,35	21,55
5.	Bosansko-podrinjski	621	1016	29,00	43,50
6.	Srednjobosanski	Nema podataka	1532	30,28	30,30
7.	Hercegovačko-neretvanski	-	-	-	-
8.	Zapadno-hercegovački	-	-	-	-
9.	Kanton Sarajevo	10180	17811	33,00	49,50
10.	Kanton 10	-	-	-	-
Ukupno u Federaciji BiH		32530	58136	-	-

PREGLED BROJA KORISNIKA DODATKA NA DJECU						
/STANJE SA 21.12.2017. GODINE/						
R.br.	Kanton	Broj korisnika porodica	Broj djece		Iznos po djetetu u KM	
					Sa cenzusom	Uvećani
1.	Unsko-sanski	-	-	-	-	-
2.	Posavski	1857	2924	-	35,00	-
3.	Tuzlanski	13130	-	-	20,00 – 40,00	50,00
4.	Zeničko-dobojski	-	-	-	-	-
5.	Bosansko-podrinjski	559	924		29,00	43,50
6.	Srednjobosanski	-	-	-	-	-
7.	Hercegovačko-neretvanski	1275	2589		25,00	35,00
8.	Zapadno-hercegovački	-	-	-	-	-
9.	Kanton Sarajevo	8323	11443	3608	33,00/42,00	49,50/63,00
10.	Kanton 10	-	-	-	-	-
Ukupno u Federaciji BiH		25.144	21.388		20,00-42,00	35,00-50,00

Napomena:

- Kanton Sarajevo: Ukupan prihod po članu domaćinstva za ostvarivanje prava na dodatak na djecu iznosi maksimalno 120,00 KM. Dječiji dodatak 33,00 KM do 31.10.2017. godine, a od 01.11.2017. godine 42,00 KM. Uvećani dječiji dodatak 49,50 KM do 31.10.2017. godine, a od 01.11.2017. godine 63,00 KM;
- Posavski kanton: Isplata dodatka na djecu u ovom Kantonu počela je 01.06.2017. godine;
- Kanton 10 – Dodatak na djecu nije propisan Zakonom, ali Skupština Kantona 10 na osnovu Odluke o visini dječijeg dodatka počela je sa isplatom od marta 2018. godine. Univerzalna naknada (bez obzira na imovinski i prihodovni cenzus). Na dodatak na djecu imaju pravo sva djeca do 15 godina starosti, a iznos određuje Vlada kantona/30,00 KM/;
- Unsko-sanski i Zapadno-hercegovački kanton – Ovo pravo je regulisano zakonom, ali se isto ne isplaćuje;
- Zeničko-dobojski i Srednjobosanski kanton – Nisu dostavili podatke.

U Republici Srpskoj, u vezi sa socijalno ugroženim porodicama (romske porodice i druge ugrožene porodice kao što su porodice sa samohranim roditeljima i sl), u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti ostvaruju se prava i usluge za navedene, i to:

- prava iz oblasti socijalne zaštite realizuju se novčanim davanjima, pružanjem socijalnih usluga i drugim mjerama koje imaju za cilj zadovoljavanje socijalnih potreba, te sprečavanje i rješavanje socijalnih problema. Prava koja se realizuju pružanjem usluga mogu se ostvarivati i u partnerstvu javnog, nevladinog i privatnog sektora;
- prava prema Zakonu o socijalnoj zaštiti koje korisnik sistema može ostvariti su: novčana pomoć, dodatak za pomoć i njegu drugog lica, podrška u izjednačavanju mogućnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju, smještaj u ustanovu, zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu, pomoć i njega u kući, dnevno zbrinjavanje, jednokratna novčana pomoć i savjetovanje.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske je raspodjelom dijela prihoda od igara na sreću, u 2015. godini finansiralo realizaciju projekata usmjerenih na podršku domaćinstvima u stanju socijalne potrebe, a u 2017. godini realizaciju projekata usmjerenih na podršku samohranim roditeljima djece i mladih sa smetnjama u razvoju i drugim socijalno ugroženim porodicama čiji su članovi djeca i mladi sa smetnjama u razvoju, a u skladu sa ciljevima Strategije unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj (2017-2026).

Također, novim Zakonom o dječjoj zaštiti koji je donesen krajem 2017. godine, a koji je stupio na snagu 01.01.2018. godine, uvećan je iznos prava na materinski dodatak tako da iznosi 405,00 KM i priznaje se u trajanju od 12 mjeseci svakoj majci koja je nezaposlena najmanje šest mjeseci prije rođenja djeteta, bez obzira na imovinski cenzus. Istim zakonom je kao jedno od prava iz dječje zaštite (pored ostalih prava koja su bila propisana i prethodnim Zakonom o dječjoj zaštiti) propisana i pronatalitetna naknada za trećerođeno i četvrtođeno dijete, koja se do donošenja Zakona isplaćivala na osnovu podzakonskog akta.

Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske omogućava svakoj jedinici lokalne samouprave da svojom odlukom definiše dodatna prava koja odgovaraju specifičnim potrebama korisnika koji žive na teritoriji te lokalne zajednice, a u skladu je sa finansijskim mogućnostima lokalnih budžeta. Proširena prava i usluge su: personalna asistencija za lica sa invaliditetom, stanovanje uz podršku, zaštićeno stanovanje, pomoć u zbrinjavanju punoljetnih lica nakon napuštanja ustanova ili hraniteljskih porodica, jednokratne pomoći u naturi, usluge javne kuhinje, pomoć za školovanje djece iz socijalno ugroženih porodica, pomoć u vaspitanju i obrazovanju djece sa smetnjama u razvoju, subvencionisanje komunalnih troškova siromašnim porodicama, pomoć u stambenom zbrinjavanju siromašnih porodica, troškovi sahrane korisnika prava iz ovog Zakona, usluge SOS telefona, kao i druga prava i usluge prema potrebama jedinica lokalne samouprave.

Pravo na novčanu pomoć je namijenjeno zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, a korisnici mogu biti pojedinac ili porodica u cjelini.

Pravo na dodatak za pomoć i njegu drugog lica mogu ostvariti lica koja su potpuno ili djelimično zavisna od pomoći i njege drugog lica u zadovoljavanju osnovnih životnih i fizioloških potreba.

Pravo na podršku u izjednačavanju mogućnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju imaju djeca i omladina sa fizičkim, mentalnim, čulnim ili kombinovanim smetnjama kod kojih je izvršena procjena potreba i usmjeravanje djece i omladine, a koja su poslije navršene osnovne škole, a najkasnije do 30. godine života uključena u proces obrazovanja, a to pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu.

Smještaj u ustanovu podrazumijeva zbrinjavanje u ustanovu socijalne zaštite i u drugu ustanovu koja se nalazi van sistema socijalne zaštite, a primjerena je i ispunjava uslove za zbrinjavanje korisnika socijalne zaštite.

JU Javni fond za dječiju zaštitu Republike Srpske osigurava dječiji dodatak porodicama za drugo, treće i četvrto dijete u zavisnosti od materijalnog položaja u porodici.

Pravo na dodatak na djecu ostvaruje se za drugo, treće i četvrto dijete u porodici u zavisnosti od materijalnog položaja u porodici, rasporeda reda rođenja i uzrasta djece, na osnovu podnijetog zahtjeva, a najduže do 15 godina života i ako su na redovnom školovanju. Bez obzira na imovinski cenzus, ovo pravo mogu ostvariti djeca poginulih boraca, djeca civilnih žrtava rata i RVI I i II kategorije, djeca civilne žrtve rata, djeca bez roditeljskog staranja, djeca za koje nadležan organ donio akt o razvrstavanju zbog ometenosti u razvoju, ako nije smješteno u ustanovu socijalne zaštite, dijete čija porodica ostvaruje pravo na novčanu pomoć prema Zakonu o socijalnoj zaštiti i djeca oboljela od celijakije i hroničnih bolesti, koje prema ocjeni nadležne komisije prouzrokuju, odnosno imaju za posljedicu nastalo tjelesno oštećenje.

U skladu sa Zakonom o dječijoj zaštiti za svako novorođeno dijete u porodici priznaje se pravo na pomoć za opremu novorođenčeta (u vidu jednokratnog novčanog iznosa), a za prvih troje djece u porodici, majci se priznaje i pravo na materinski dodatak (mjesečni novčani iznosi u trajanju od jedne godine), pod uslovom da ne ostvaruje pravo na naknadu plate za vrijeme porodijskog odsustva i da ispunjava imovinski cenzus utvrđen Zakonom. Također, majkama sa prebivalištem u Republici Srpskoj, odobrava se, bez obzira na mjesto porođaja, jednokratna novčana naknada za svako trećerođeno i svako četvrtorođeno dijete. Plasman sredstava vrši se putem Javnog fonda za dječiju zaštitu, po postupku regulisanim Upustvom o načinu i postupku isplate novčane naknade majci.

Podaci o mjesečnim iznosima dodataka na djecu i broju korisnika u Republici Srpskoj za referentni period po godinama

Dodatak na djecu	2015.	2016.	2017.
Iznos dječijeg dodatka za drugo i četvrto dijete	35,00 KM	35,00 KM	35,00 KM
Iznos dječijeg dodatka za treće dijete	70,00 KM	70,00 KM	70,00 KM
Iznos dječijeg dodatka za vulnerabilne kategorije	90,00 KM	90,00 KM	90,00 KM
Prosječan broj djece na godišnjem nivou	30.604	29.182	27.295

Broj porodica koje su primaoci dječijeg dodatka u Republici Srpskoj za referentni period

	2015.	2016.	2017.
Prosječan broj	21.819	20.727	19.256

porodica koje imaju pravo na dječiji dodatak na godišnjem nivou			
---	--	--	--

U Brčko distriktu, iz Budžeta su osigurana sredstva za finansiranje djece po univerzalnom sistemu, i to iz porodica čiji mjesečni prihod po članu domaćinstva nije veći od 15% od prosječne zarade u Distriktu Brčko BiH. Dječiji dodaci se isplaćuju u visini od 10% od prosječne zarade. U 2012. godini, prosječna plaća je iznosila 683,33 KM, pa je dodatak iznosio 68,33 KM mjesečno.

Podaci o mjesečnim iznosima dodataka na djecu i broj korisnika u Brčko distriktu, referentni period 2015 – 2017.

	2015.	2016.	2017.
Podacio mjesečnim iznosima dodataka na djecu	783.163,00 KM/ 82,00 KM /mj	749.846,00 KM/ 82,00 KM/mj	727.297,00 KM/ 83,00 KM/mj
Podaci- broj korisnika	4822	4603	4414

Iznos dječijeg dodatka, uključujući prosječni iznos dodatka u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

	2015.	2016.	2017.
Iznos dječijeg dodatka	82,00 KM	82,00 KM	83,00 KM

Pokrivenost porodica koje imaju pravo na dječiji dodatak u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Porodice koje imaju pravo na dječiji dodatak	2015.	2016.	2017.
Broj porodica	4.822	4.603	4.414

Podaci o visini pojedinačnog dječijeg dodatka u Brčko distriktu a, kao i o prosječnom iznosu dodatka, referentni period od 2015 – 2017.

	2015.	2016.	2017.
Visina pojedinačnog dječijeg dodatka	82,00 KM	82,00 KM	83,00 KM
Prosječan iznos dječijeg dodatka			

Porodice koje su primaoci dječijeg dodatka u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Porodice koje su primaoci dječijeg dodatka	2015.	2016.	2017.
Broj porodica	4.822	4.603	4.414

U Brčko distriktu porodične beneficije daju se roditeljima bez obzira gdje se na školovanju nalaze njihova djeca, maloljetna do 18 godina i punoljetna najduže do 26 godina.

Predškolske ustanove

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prihvata informacije koje su date o predškolskim ustanovama u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj u pogledu predškolskog odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

U Bosni i Hercegovini, Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini pravno se uređuje oblast predškolskog odgoja i obrazovanja. Predškolske ustanove obezbjeđuju dnevni boravak djece, ostvaruju vaspitno-obrazovne, preventivno-zdravstvene i socijalne funkcije organizovanjem cjelodnevnih, poludnevnih, minimalnih, skraćenih, povremenih, petodnevnih i različitih oblika rada sa djecom do njihovog polaska u školu.

Navedenim Okvirnim zakonom propisano je da svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi.

Različite programe predškolskog odgoja i obrazovanja u javnom i privatnom sektoru realiziraju odgajatelji, specijalizirani stručnjaci različitih profila (pedagozi, specijalni pedagozi, logopedi, psiholozi, ljekari, socijalni radnici) s visokom stručnom spremom.

Njegu i brigu o zaštiti i unapređenju zdravlja djece u dobi od šest mjeseci do polaska u školu realiziraju medicinski radnici sa završenim fakultetom, visokom ili srednjom medicinskom školom.

Djeca s posebnim potrebama se uključuju u predškolske ustanove prema programima koji su prilagođeni njihovim individualnim potrebama. Za svako dijete izradit će se individualni program prilagođen njegovim mogućnostima i sposobnostima, te da se za djecu s posebnim potrebama pripremaju i provode programi za integraciju.

U godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obavezno je za svu djecu predškolskog uzrasta, a da se uslovi i načini finansiranja, programi i vrijeme trajanja predškolskog odgoja i obrazovanja, regulišu odgovarajućim zakonom nadležne obrazovne vlasti.

Predškolski odgoj i obrazovanje u javnim i privatnim predškolskim ustanovama se realizuje na osnovu pedagoških standarda i normativa koje utvrđuju nadležne obrazovne vlasti, te se standardima i normativima u predškolskom odgoju i obrazovanju osigurava dosljedna i efikasna primjena zajedničkih jezgri programa u svim predškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini.

Nadležno tijelo za socijalnu zaštitu je obavezno, u skladu s odgovarajućim zakonima oba entiteta, Brčko distrikta i kantona, za RS, kantona u FBiH i BD, za sufinansiranje dijela troškova za:

- djecu bez roditeljskog staranja;
- djecu s posebnim potrebama;
- djecu invalida;
- djecu civilnih žrtava rata;
- djecu nezaposlenih roditelja;
- djecu samohranih roditelja;
- djecu korisnika socijalnih primanja; i
- djecu redovnih studenata.

Odgajatelji koji rade s djecom u odgojno-obrazovnom procesu moraju imati visoku stručnu spremu u oblasti predškolskog odgoja. Odgajatelji koji imaju više od 20 godina staža sa višom i srednjom školskom spremom mogu ostati u odgojno-obrazovnom procesu do odlaska u penziju.

U Federaciji Bosne i Hercegovine Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju usklađen je sa navedenim Okvirnim zakonom Bosne i Hercegovine u svim kantonima osim Zapadnohercegovačkog, Hercegovačko-neretvanskog i Srednjobosanskog kantona.

U Republici Srpskoj predškolsko vaspitanje i obrazovanje je sastavni dio jedinstvenog sistema vaspitanja i obrazovanja u Republici Srpskoj, koji predstavlja osnov cjeloživotnog učenja i cjelovitog razvoja djetata. U skladu sa odredbama Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, predškolsko vaspitanje i obrazovanje se može organizovati za svako dijete u godini pred polazak u školu. Ministar donosi Pravilnik o uslovima i načinu realizacije programa za djecu u godini pred polazak u školu.

Oko 8.500 djece je uključeno u organizovano predškolsko vaspitanje i obrazovanje, što predstavlja oko 14,5% ukupnog broja djece predškolskog uzrasta u Republici Srpskoj.

Broj predškolskih ustanova koje obezbjeđuju dnevni boravak djece po godinama i po grupama, kao i broj zahtjeva koji su odbijeni u Republici Srpskoj

	Broj predškolskih ustanova	Broj vaspitnih grupa sa djecom do tri godine	Broj vaspitnih grupa sa djecom preko tri godine
2015.	113	98	298
2016.	124	107	323
2017.	132	133	344

Otežavajuća okolnost je što u 22 jedinice lokalne samouprave ne postoje predškolske ustanove. U Strategiji razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2016.-2021. značajna pažnja se poklanja predškolskom vaspitanju i obrazovanju. Ciljevi za ovu oblast su:

- povećanje obuhvata djece uzrasta od tri do šest godina predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem;
- izrada efikasnijeg i kvalitetnijeg sistema usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja;
- poboljšanje postojećeg modela inicijalnog obrazovanja i profesionalnog razvoja i efikasnijeg sistema kontinuiranog stručnog usavršavanja vaspitača;
- podizanje svijesti javnosti i donosioca odluka o značaju ranog učenja i mogućim efektima na kasniji razvoj i učenje; i
- stvaranje uslova za uključivanje u institucionalno predškolsko vaspitanje i obrazovanje djece koja odstupaju od tipičnog razvoja.

Neke od mjera predviđenih Strategijom su: rekonstrukcija i adaptacija postojećih, te izgradnja novih objekata predškolskih ustanova i drugih objekata; ostvarivanje partnerstva između javnog i privatnog sektora; uključivanje nevladinog sektora kroz različite oblike podrške; unapređenje rada direktora predškolskih ustanova; obezbjeđenje praćenja kvaliteta rada u predškolskoj ustanovi osavremenjivanjem modela za praćenje rada vaspitača i nnapređivanjem neposrednog uvida u primjenu i realizaciju Programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja; osavremenjivanje Programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Republici Srpskoj; modernizacija inicijalnog profesionalnog osposobljavanja vaspitača; postojanje obaveznih programa stručnog usavršavanja vaspitača; praćenje, vrednovanje i samoevaluacija, te formiranje interesorne radne grupe za rani rast i razvoj.

Predškolski programi su zasnovani na načelima planiranja, primjene i evaluacije cjelovitog razvojnog programa s ciljem osnaživanja dječjeg učenja i razvoja kroz obezbjeđivanje iskustava podržanih sistemom učećih aktivnosti i mrežom ishoda učenja. U okviru cjelovitih razvojnih programa primjenjuju se sljedeći programi:

- 1) specijalizovani razvojni programi;
- 2) interventni, kompenzacioni i rehabilitacioni programi;
- 3) programi za djecu pred polazak u školu.

U predškolskim ustanovama primjenjuje se i program jačanja roditeljskih znanja i sposobnosti u vaspitanju djece. Cjeloviti razvojni program je otvoreni program predškolskog vaspitanja i obrazovanja, prilagodljiv za različite uslove i trajanje u svim predškolskim ustanovama u Republici Srpskoj.

Vlada Republike Srpske od 2011. godine izdvaja sredstva za sprovođenje predškolskog programa za djecu pred polazak u školu koja nisu pohađala nijedan oblik organizovanog predškolskog vaspitanja i obrazovanja, a može se organizovati za svako dijete u godini pred polazak u školu u trajanju od najmanje tri mjeseca. Ostvaruje se prvenstveno u predškolskim ustanovama ili ustanovama koje primjenjuju programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja, gdje nije moguće osnivanje i funkcionisanje predškolskih ustanova, a na osnovu prijedloga koji utvrdi Vlada Republike Srpske.

Djelatnost predškolskog vaspitanja i obrazovanja u smislu vaspitno-obrazovnog rada, njege, preventivno-zdravstvene i socijalne zaštite ostvaruju: vaspitači, stručni saradnici i medicinski tehničari. Stručni saradnici koji rade na poslovima unapređenja vaspitno-obrazovnog rada su: pedagog, psiholog i defektolog, a stručni saradnici koji rade na poslovima unapređenja socijalne i preventivno-zdravstvene zaštite, ishrane i njege djece su: socijalni radnik, nutricionista-dijetetičar i doktor medicine, specijalista pedijatrije. Vaspitna grupa koju pohađa dijete sa smetnjama u razvoju može da ima saradnika za vaspitača koji pruža tehničku pomoć vaspitaču i djetetu sa smetnjama u razvoju, a na čije posebnosti ukazuje roditelj ili staratelj. Radi stručnog usavršavanja i profesionalnog napredovanja, vaspitači, stručni saradnici, kao i direktori predškolskih ustanova obuhvaćeni su obaveznim programima obuke i usavršavanja.

U Brčko distriktu ova oblast je regulisana Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju Brčko distrikta BiH. Program pripreme djece pred polazak u školu ima za cilj da se djeca koja nisu obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem brže i lakše adaptiraju u školskoj sredini. Program se realizuje u školi i predškolskoj ustanovi u trajanju od najmanje 60 sati.

Registrovane Predškolske ustanove u Brčko distriktu su:

1. Javna predškolska ustanova Obdanište i zabavište "Naša djeca" Brčko;
2. Privatna PU "Evlad" Brčko;
3. Privatna PU "Pčelica Maja" Brčko;
4. Privatna PU "Bambi" Brčko;
5. Privatna PU "Vozić osmijeha" Brčko.

Svi navedeni obezbjeđuju dnevni boravak djece. Za školsku 2018/2019 godinu upisano je 126 nove djece, a na čekanju je ostalo 317.

Kontrolu zakonitosti rada, primjene standarda i kvaliteta rada, kako u javnoj ustanovi tako i privatnim, nadležni su Pedagoška institucija, inspektor za obrazovanje i upravni inspektor. Na raspolaganju su i dva zaposlenika medicinske struke koji rade kao asistenti za djecu sa posebnim potrebama sa težim oštećenjem, tako da se u navedenom periodu prima po dvoje djece sa težim oštećenjem. Sa lakšim oštećenjem broj djece se kreće od 10 - 20 zavisno od broja prijavljenih (oštećenje vida, sluha, problemi sa govorom).

Navedeni Zakon definiše vrijeme obveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje pa se navodi da je u godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obvezno za svu djecu predškolskog uzrasta. Predškolski odgoj i obrazovanje je planirana aktivnost koja traje najmanje 150 sati, a može se organizirati jednom ili nekoliko puta u sedmici u najduljem dnevnom trajanju od tri sata, u

skladu sa potrebama i interesima porodice i djeteta. Predškolski odgoj i obrazovanje se realizuje u školi i predškolskoj ustanovi, i finansira se od strane Odjeljenja za obrazovanje. Predškolska ustanova je obvezna svakom djetetu koje je pohađalo predškolski odgoj i obrazovanje izdati potvrdu.

Mjere koje se preduzimaju kako bi se pratio kvalitet usluga su: aktivan rad sa Vijećem roditelja koji daju svoje prijedloge i sugestije za poboljšanje usluga kao korisnici, a postoji i stručno-pedagoški nadzor od strane Pedagoške institucije i redovno se analiziraju usluge od strane Upravnog odbora ustanove i educira se kadar.

Nasilje u porodici

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prihvata informacije koje su date o nasilju u porodici u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj, i dostavite podatke o slučajevima nasilja u porodici za referentni period.

U tabelama u nastavku su dati podaci o slučajevima nasilja u porodici u **Federaciji Bosne i Hercegovine** za referentni period, i to za svaki kanton pojedinačno, razvrstano po starosnoj dobi i vrsti nasilja.

NASILJE U PORODICI DJECE, OMLADINE I STARIH OSOBA U 2015. GODINI												
Kanton	Starosna struktura	Fizičko nasilje		Emocionalno nasilje		Seksualno nasilje		Drugi oblici nasilja		Ukupno		
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M+Ž
Unsko-sanski	0-3	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	4
	4-6	3	2	1	1	0	0	5	6	9	9	18
	7-14	4	8	2	5	3	1	9	7	18	21	39
	15-18	3	9	3	3	0	0	3	3	9	15	24
	19-27	5	17	0	7	2	0	3	12	10	36	46
	28-45	5	50	0	21	1	0	1	26	7	97	104
	Preko 46	1	28	1	4	2	0	1	6	5	38	43
	Ukupno	21	114	7	41	8	1	24	62	60	218	278
Posavski	0-3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	15-18	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	4
	19-27	2	0	1	1	0	0	0	0	3	1	4
	28-45	0	6	1	5	0	0	2	1	3	12	15
	Preko 46	0	4	1	6	0	0	0	1	1	11	12
	Ukupno	3	12	4	13	0	0	2	2	9	27	36
Tuzlanski	0-3	0	2	2	2	0	0	2	1	4	5	9
	4-6	1	0	6	3	0	1	2	2	9	6	15
	7-14	5	3	11	7	0	0	4	3	20	13	33
	15-18	2	9	3	4	0	0	0	0	5	13	18
	19-27	2	47	1	22	0	1	0	3	3	73	76
	28-45	1	102	0	49	1	0	0	15	2	166	168
	Preko 46	17	65	3	33	0	0	1	5	21	103	124
	Ukupno	28	228	26	120	1	2	9	29	64	379	443
Zeničko-dobojski	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	3	3	0	0	0	0	3	3	6
	7-14	4	5	8	7	1	0	4	0	17	12	29
	15-18	6	9	6	11	0	1	0	0	12	21	33
	19-27	7	30	2	23	0	0	0	3	9	56	65
	28-45	2	48	4	41	0	0	1	4	7	93	100

	Preko 46	2	24	2	34	0	0	0	6	4	64	68
	Ukupno	21	116	25	119	1	1	5	13	52	249	301
Bosansko-podrinjski	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1
	15-18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	19-27	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	28-45	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	2
	Preko 46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ukupno	0	3	0	0	0	1	0	0	0	4	4
Srednjobosanski	0-3	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	2
	4-6	1	0	2	0	0	0	2	1	5	1	6
	7-14	3	2	0	1	0	0	3	3	6	6	12
	15-18	0	1	0	4	0	0	1	1	1	6	7
	19-27	1	5	4	5	0	0	0	0	5	10	15
	28-45	19	16	0	11	0	0	0	8	19	35	54
	Preko 46	1	10	1	8	0	0	0	1	2	19	21
	Ukupno	25	34	8	30	0	0	6	14	39	78	117
Hercegovačko-neretvanski	0-3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	4	3	3	1	0	0	0	0	7	4	11
	15-18	2	0	0	1	0	2	0	1	2	4	6
	19-27	5	14	0	1	0	0	0	1	5	16	21
	28-45	3	36	0	9	0	0	2	3	5	48	53
	Preko 46	6	27	2	10	0	0	0	10	8	47	55
	Ukupno	20	80	5	22	0	2	2	16	27	120	147
Zapadno-hercegovački	0-3	2	0	2	0	0	0	0	0	4	0	4
	4-6	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2	2
	7-14	0	0	2	0	0	1	0	1	2	2	4
	15-18	0	1	1	4	0	1	0	1	1	7	8
	19-27	0	0	0	2	1	0	0	0	1	2	3
	28-45	0	5	0	10	0	1	1	5	1	21	22
	Preko 46	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2	2
	Ukupno	2	6	5	17	1	5	1	8	9	36	45
Kanton Sarajevo	0-3	2	3	19	24	0	0	25	26	46	53	99
	4-6	2	3	41	43	0	0	34	44	77	90	167
	7-14	28	25	57	53	0	0	36	48	121	126	247
	15-18	14	46	33	54	0	0	27	57	74	157	231
	19-27	5	101	22	99	0	0	9	46	36	246	282
	28-45	5	182	13	208	0	2	8	66	26	458	484
	Preko 46	15	109	19	116	0	0	11	65	45	290	335
	Ukupno	71	469	204	597	0	2	150	352	425	1420	1845
Kanton 10	0-3	1	0	0	0	0	0	4	1	5	1	6
	4-6	0	2	0	0	0	0	1	3	1	5	6
	7-14	9	3	0	0	0	1	4	2	13	6	19
	15-18	0	5	3	2	0	1	0	0	3	8	11
	19-27	0	8	0	3	0	0	0	0	0	11	11
	28-45	3	6	0	4	0	0	0	0	3	10	13
	Preko 46	2	11	1	6	0	0	0	0	3	17	20
	Ukupno	15	35	4	15	0	2	9	6	28	58	86
Sveukupno	0-3	5	6	24	27	0	0	33	31	62	64	126
	4-6	7	7	53	50	0	2	44	57	104	116	220
	7-14	57	49	83	74	4	4	60	64	204	191	395
	15-18	28	81	50	84	0	5	31	63	109	233	342
	19-27	27	223	30	163	3	1	12	65	72	452	524
	28-45	38	453	18	358	2	3	15	128	73	942	1015
	Preko 46	44	278	30	218	2	1	13	94	89	591	680
	Ukupno	206	1097	288	974	11	16	208	502	713	2589	3302

NASILJE U PORODICI DJECE, OMLADINE I STARIH OSOBA U 2016. GODINI

Kanton	Starosna struktura	Fizičko nasilje		Emocionalno nasilje		Seksualno nasilje		Drugi oblici nasilja		Ukupno		
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M+Ž
Unsko-sanski	0-3	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	2
	4-6	2	2	1	3	0	0	3	3	6	8	14
	7-14	5	8	2	7	0	1	4	4	11	20	31
	15-18	7	8	4	6	0	0	4	2	15	16	31
	19-27	3	23	1	9	0	0	1	14	5	46	51
	28-45	3	52	2	10	0	0	1	19	6	81	87
	Preko 46	6	28	0	6	0	1	0	13	6	48	54
	Ukupno	26	121	10	41	0	2	14	56	50	220	270
Posavski	0-3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	15-18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	19-27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	28-45	0	3	0	0	0	0	0	1	0	4	4
	Preko 46	1	3	1	4	0	0	0	1	2	8	10
	Ukupno	1	7	1	4	0	0	0	2	2	13	15
Tuzlanski	0-3	0	3	4	2	0	1	2	1	6	7	13
	4-6	0	0	4	1	0	0	2	2	6	3	9
	7-14	4	3	13	13	0	1	6	3	23	20	43
	15-18	2	5	7	8	0	0	1	2	10	15	25
	19-27	0	31	5	17	0	0	6	4	11	52	63
	28-45	5	95	15	54	3	4	0	33	23	186	209
	Preko 46	1	85	9	34	3	4	0	20	13	143	156
	Ukupno	12	222	57	129	6	10	17	65	92	426	518
Zeničko-dobojski	0-3	1	2	0	0	0	0	0	0	1	2	3
	4-6	1	3	1	1	0	0	0	0	2	4	6
	7-14	5	7	3	5	0	0	2	1	10	13	23
	15-18	4	5	2	4	0	0	0	2	6	11	17
	19-27	3	24	2	20	0	0	0	10	5	54	59
	28-45	2	39	2	20	0	0	1	10	5	69	74
	Preko 46	5	35	8	26	0	0	1	10	14	71	85
	Ukupno	21	115	18	76	0	0	4	33	43	224	267
Bosansko-podrinjski	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	15-18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	19-27	0	4	0	6	0	0	0	0	0	10	10
	28-45	0	0	0	4	0	0	0	0	0	4	4
	Preko 46	0	1	0	1	0	0	0	0	0	2	2
	Ukupno	0	5	0	11	0	0	0	0	0	16	16
Srednjobosanski	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	3	2	5	7	0	1	0	2	8	12	20
	15-18	0	1	0	3	0	2	0	0	0	6	6
	19-27	1	13	0	2	0	0	1	1	2	16	18
	28-45	3	16	0	2	0	0	1	3	4	21	25
	Preko 46	4	7	0	2	0	0	0	0	4	9	13
	Ukupno	11	39	5	16	0	3	2	6	18	64	82
Hercegovačko-	0-3	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1
	4-6	1	2	2	6	0	0	0	0	3	8	11
	7-14	6	10	6	16	0	0	2	2	14	28	42
	15-18	1	6	0	1	0	2	1	0	2	9	11

neretvanski	19-27	0	4	0	1	0	0	0	1	0	6	6
	28-45	2	16	0	5	0	0	0	0	2	21	23
	Preko 46	8	12	0	2	0	0	0	0	8	14	22
	Ukupno	18	50	8	31	0	2	4	3	30	86	116
Zapadno-hercegovački	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2	2
	7-14	0	0	2	1	0	1	1	1	3	3	6
	15-18	1	0	2	4	0	1	1	2	4	7	11
	19-27	0	0	0	2	1	0	1	1	2	3	5
	28-45	1	7	0	13	0	1	0	1	1	22	23
	Preko 46	0	1	0	1	0	0	0	0	0	2	2
	Ukupno	2	8	4	21	1	4	3	6	10	39	49
Kanton Sarajevo	0-3	2	3	21	25	0	0	35	42	58	70	128
	4-6	3	2	32	38	0	0	32	58	67	98	165
	7-14	27	20	76	62	0	2	60	62	163	146	309
	15-18	18	20	45	65	0	1	44	47	107	133	240
	19-27	6	94	15	74	0	1	11	59	32	228	260
	28-45	14	113	27	123	0	0	10	56	51	292	343
	Preko 46	11	94	22	117	0	0	23	52	56	263	319
	Ukupno	81	346	238	504	0	4	215	376	534	1230	1764
Kanton 10	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	2	0	2	0	0	0	0	0	4	0	4
	7-14	1	4	6	7	0	0	0	0	7	11	18
	15-18	2	2	2	6	0	0	0	0	4	8	12
	19-27	0	3	0	3	0	0	0	0	0	6	6
	28-45	2	17	1	10	0	0	1	0	4	27	31
	Preko 46	2	6	4	7	0	0	0	1	6	14	20
	Ukupno	9	32	15	33	0	0	1	1	25	66	91
Sveukupno	0-3	3	9	25	27	0	1	39	44	67	81	148
	4-6	9	9	42	49	0	1	37	64	88	123	211
	7-14	51	54	113	118	0	6	75	75	239	253	492
	15-18	35	47	62	97	0	6	51	55	148	205	353
	19-27	13	196	23	134	1	1	20	90	57	421	478
	28-45	32	358	47	241	3	5	14	123	96	727	823
	Preko 46	38	272	44	200	3	5	24	97	109	574	683
	Ukupno	181	945	356	866	7	25	260	548	804	2384	3188

NASILJE U PORODICI DJECE, OMLADINE I STARIH OSOBA U 2017. GODINI												
Kanton	Starosna struktura	Fizičko nasilje		Emocionalno nasilje		Seksualno nasilje		Drugi oblici nasilja		Ukupno		
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M+Ž
Unsko-sanski	0-3	0	0	0	2	1	0	1	1	2	3	5
	4-6	1	1	2	1	0	1	0	2	3	5	8
	7-14	2	2	1	5	0	3	0	3	3	13	16
	15-18	9	12	0	0	0	3	2	2	11	17	28
	19-27	1	25	1	1	0	0	0	0	2	26	28
	28-45	2	48	0	14	0	0	0	6	2	68	70
	Preko 46	9	32	0	9	0	0	2	4	11	45	56
	Ukupno	24	120	4	32	1	7	5	18	34	177	211
Posavski	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	2
	15-18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	19-27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	28-45	0	4	2	4	0	1	0	0	2	9	11
	Preko 46	0	3	0	4	0	0	0	0	0	7	7
	Ukupno	0	7	2	8	0	3	0	0	2	18	20

Tuzlanski	0-3	1	2	0	0	0	0	0	0	1	2	3
	4-6	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	2
	7-14	5	3	1	2	0	0	2	2	8	7	15
	15-18	0	9	3	4	0	2	1	3	4	18	22
	19-27	2	32	2	9	0	0	1	9	5	50	55
	28-45	5	100	3	73	0	3	4	52	12	228	240
	Preko 46	10	84	6	62	0	4	8	35	24	185	209
	Ukupno	23	232	15	150	0	9	16	101	54	492	546
Zeničko-dobojski	0-3	0	0	1	3	0	0	0	0	1	3	4
	4-6	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	7-14	2	7	4	4	0	3	1	1	7	15	22
	15-18	5	5	4	4	0	0	0	0	9	9	18
	19-27	3	20	0	3	0	0	2	5	5	28	33
	28-45	3	42	2	12	1	0	3	22	9	76	85
	Preko 46	8	31	8	27	1	0	5	8	22	66	88
	Ukupno	22	105	19	53	2	3	11	36	54	197	251
Bosansko-podrinjski	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	15-18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	19-27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	28-45	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	2
	Preko 46	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	Ukupno	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Srednjobosanski	0-3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	4-6	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	7-14	2	3	0	0	0	0	0	0	2	3	5
	15-18	0	2	0	1	0	2	0	1	0	6	6
	19-27	0	5	0	1	0	0	1	1	1	7	8
	28-45	0	25	0	1	0	1	1	1	1	28	29
	Preko 46	4	8	0	1	0	0	0	0	4	9	13
	Ukupno	7	44	0	4	0	3	2	3	9	54	63
Hercegovačko-neretvanski	0-3	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1
	4-6	3	7	0	0	0	0	0	1	3	8	11
	7-14	7	12	3	7	0	0	2	2	12	21	33
	15-18	0	6	4	2	0	3	0	0	4	11	15
	19-27	0	4	1	1	0	0	0	0	1	5	6
	28-45	1	19	0	2	0	0	0	0	1	21	22
	Preko 46	2	9	4	3	0	0	0	0	6	12	18
	Ukupno	13	57	12	15	0	3	3	3	28	78	106
Zapadno-hercegovački	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	7-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	15-18	0	0	0	0	0	1	2	0	2	1	3
	19-27	0	4	0	1	0	0	0	0	0	5	5
	28-45	3	3	1	4	0	0	0	8	4	15	19
	Preko 46	1	4	2	5	0	0	0	0	3	9	12
	Ukupno	4	11	3	10	0	1	2	8	9	30	39
Kanton Sarajevo	0-3	0	0	12	15	0	0	19	30	31	45	76
	4-6	0	1	32	30	0	0	28	32	60	63	123
	7-14	17	4	59	41	0	0	50	54	126	101	227
	15-18	16	15	39	59	0	0	39	40	94	114	208
	19-27	18	76	39	63	0	0	8	48	65	189	254
	28-45	5	142	59	117	0	0	7	64	71	323	394
	Preko 46	14	90	48	80	0	0	20	42	82	212	294
	Ukupno	70	328	288	405	0	0	171	310	529	1047	1576
	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kanton 10	7-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	15-18	0	0	0	0	0	0	2	0	2	1	3
	19-27	0	4	0	0	0	0	0	0	0	5	5
	28-45	3	3	1	1	0	0	0	8	4	15	19
	Preko 46	1	4	2	4	0	0	0	0	3	9	12
	Ukupno	4	11	3	5	0	0	2	8	9	30	39
Sveukupno	0-3	1	3	13	20	1	0	21	31	36	54	90
	4-6	7	11	35	31	0	1	28	35	70	78	148
	7-14	36	36	72	64	0	10	55	62	163	172	335
	15-18	31	51	52	75	0	11	45	46	128	183	311
	19-27	25	168	43	81	0	2	12	64	80	315	395
	28-45	27	397	67	236	1	5	17	156	112	794	906
	Preko 46	53	267	68	195	1	4	38	94	160	560	720
Ukupno	180	933	350	702	3	33	216	488	749	2156	2905	

**Broj prijava slučajeva nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine
(podaci kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova)**

2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
1.661	1.669	1.459	1.427 ⁶	-	1.487 ⁷

**Broj podnesenih izvještaja o počinjenom krivičnom djelu u Federaciji Bosne i Hercegovine
(podaci kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova)**

2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
882	916	992	771 ⁸	-	697 ⁹

**Podaci općinskih sudova o osuđujućim odlukama, izvršiocima krivičnog djela i oštećenim
u Federaciji Bosne i Hercegovine**

Krivično djelo/ Radnje nasilja u porodici	Oštećeni-e/žrtve			
	Žene	Djevojčice	Muškarci	Dječaci
	337	52	55	44
Ukupno	488			

**Podaci općinskih sudova o osuđujućim odlukama, izvršiocima krivičnog djela i oštećenim
u Federaciji Bosne i Hercegovine**

Krivično djelo/ Radnje nasilja u porodici	Osumnjičeni-e/izvršioци			
	Žene	Djevojčice	Muškarci	Dječaci
	12	-	412	-
Ukupno	424			

⁶ Nedostaju podaci MUP-a SBK;

⁷ Nedostaju podaci MUP-a HNK;

⁸ Nedostaju podaci MUP-a SBK;

⁹ Nedostaju podaci MUP-a HNK;

Podaci općinskih sudova o osuđujućim odlukama, izvršiocima krivičnog djela i oštećenim u Federaciji Bosne i Hercegovine

Krivično djelo/ Radnje nasilja u porodici	Osuđujuće odluke (izrečene sankcije)			
	Žene	Djevojčice	Muškarci	Dječaci
	43	18	281	9
Ukupno	351			

Broj osoba smještenih u sigurne kuće u Federaciji Bosne i Hercegovine

2015.	2016.	2017.
264	257	219

Broj poziva na SOS telefon 1265 u Federaciji Bosne i Hercegovine

2015.	2016.	2017.
914	654	453

U Republici Srpskoj su u proteklom periodu izvršene izmjene i dopune Zakona o dječijoj zaštiti, konkretnije krajem 2017. godine je donesen novi Zakon o dječijoj zaštiti Republike Srpske, a stupio je na snagu 01.01.2018. godine. Također, Zakon o socijalnoj zaštiti je izmijenjen i dopunjen u toku 2016. godine.

Izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici su izvršene 2015. godine. Osnovni razlog za izmjene i dopune ovog Zakona se nalazio u potrebi da se Zakon uskladi sa odredbama Zakona o prekršajima u Republici Srpskoj u dijelu koji se odnosi na propisivanje novih prekršajnih sankcija. Izvršeno je usklađivanje Zakona u dijelu koji se odnosi na kaznene odredbe i uvedena mogućnost izricanja kazne zatvora i u prekršajnom postupku na način da se učiniocu nasilja u porodici koji ponovi nasilje u porodici alternativno može izreći kazna zatvora do 30 dana, učiniocu koji ponovi radnju nasilja u prisustvu djeteta do 40 dana, a učiniocu nasilja u porodici koji izvrši radnju nasilja na štetu djeteta do 60 dana zatvora.

U smislu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, sigurna kuća predstavlja posebnu mjeru podrške kojom se obezbjeđuje siguran smještaj i pomoć žrtvama nasilja u porodici koju realizuje pravno lice. Zbrinjavanje žrtava u sigurne kuće propisano je Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i podzakonskim aktima, kao i standardi i procedure za realizaciju ove mjere. Na osnovu procjene stručnog tima – Centar za socijalni rad, odnosno služba socijalne zaštite lokalne zajednice u kojoj žrtva ima prebivalište, donosi rješenje o potrebi zbrinjavanja žrtve u sigurnu kuću. U Republici Srpskoj se ova mjera podrške realizuje u tri sigurne kuće. Sigurne kuće u Republici Srpskoj su u referentnom periodu kontinuirano zbrinjavale žrtve nasilja u porodici.

Broj žrtava nasilja u porodici koje su zbrinute u sigurne kuće u Republici Srpskoj

Godina				Ukupno
2014.	47	8	23	78
2015.	58	2	16	16
2016.	68	4	36	108
2017.	112	16	62	190

U Republici Srpskoj Ministarstvo porodice, omladine i sporta je nadležno za praćenje primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, kojim je propisana i obaveza Ministarstva da prikuplja i obrađuje podatke o nasilju u porodici u Republici Srpskoj. Isto tako, evidencija i statistička obrada podataka o broju krivičnih djela sa elementom nasilja nad ženama je u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, koje je inače nadležno za prikupljanje i obradu podataka o svim krivičnim djelima u Republici Srpskoj.

Nasilje u porodici, u smislu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici predstavlja svaka radnja nasilja člana porodice ili porodične zajednice kojom se ugrožava spokojstvo, psihički, tjelesni, seksualni ili ekonomski integritet drugog člana porodice ili porodične zajednice.

Opšti protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj koji su usaglasila ministarstva – subjekti zaštite od nasilja u porodici: Ministarstvo porodice, omladine i sporta, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite i Ministarstvo prosvjete i kulture obezbjeđuje smjernice postupajućih službenih lica kako bi se obezbijedio sistemski, interdisciplinarni, stručni i cjelovit pristup porodičnom nasilju. Opštim protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj unaprijeđen je mehanizam prikupljanja i evidentiranja podataka i izvještavanja o nasilju u porodici koji je uspostavljen Pravilnikom o sadržaju evidencije i izvještaja o nasilju u porodici. Primjena Opšteg protokola u svakodnevnom radu nadležnih organa od ključnog je značaja u razvijanju sistema zaštite od nasilja u porodici. Njegovom primjenom obezbjeđuju se ne samo adekvatne mjere u slučaju porodičnog nasilja, već i prevencija kroz razvijanje stručnih kompetencija, bolje razumijevanje fenomena nasilja u porodici, razbijanje stereotipa i predrasuda i izgradnju „nulte tolerancije“ na nasilje u porodici i, posljedično i na sve druge vrste nasilja.

Nasilje u porodici koje se odnosi na žene

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima k znanju informacije o zaštiti žene od nasilja date u prethodnom izvještaju.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir i navedite eventualne mjere poduzete u borbi protiv nasilja protiv žena u porodici, u odnosu na prethodni izvještajni period.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je u 2016. godini razmotrilo i usvojilo Informaciju o provođenju završne evaluacije Finansijskog mehanizma za implementaciju Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine (FIGAP program). Tokom pet godina implementacije projekti su bili usmjereni na zaštitu od nasilja nad ženama, ekonomsko osnaživanje, socijalnu i pravnu zaštitu itd. Projekti su realizovani u saradnji sa institucijama svih nivoa vlasti i nevladinim organizacijama.

U proteklom periodu usvojeni su lokalni akcioni planovi u cilju zaštite građana od sigurnosnih prijetnji i izazova sa kojima se svakodnevno suočavaju, a koji uključuju mjere za suzbijanje i prevenciju rodno zasnovanog nasilja u javnom i privatnom prostoru, što je prepoznato kao jedan od glavnih sigurnosnih problema u lokalnim zajednicama.

U Bosni i Hercegovini je nastavljena realizacija mjera iz Okvirne strategije za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2015 – 2018).

Dakle, Bosna i Hercegovina raspolaže sa kvalitetnim pravnim, međunarodnim i domaćim okvirom koji se odnose na prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Međunarodni pravni dokumenti iz ove oblasti su sadržani u Ustavu Bosne i Hercegovine i čine njegov sastavni dio. Od naročitog je značaja Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW).

Nadalje, entitetski ustavi garantuju zabranu diskriminacije po svim osnovama, a usvojen je i niz zakonskih akata koji zabranjuju diskriminaciju na osnovu spola i inkriminiraju različite oblike nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Najvažniji među njima su Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini i Zakon o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine.

Također, entitetski Porodični zakoni zabranjuju nasilje u porodici, a Krivični zakoni Bosne i Hercegovine, oba entiteta i Brčko distrikta inkriminiraju nasilje u porodici i daju osnovu za procesuiranje počinitelja i zaštitu oštećenih osoba u smislu nasilja na osnovu spola. Entitetski Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici definišu mjere i mehanizme zaštite u slučajevima nasilja u porodici.

U praksi, ženama žrtvama nasilja i njihovoj djeci pomoć prvenstveno pružaju nevladine organizacije, a najviše kroz sigurne kuće čiji se rad u preko 90% finansira iz donatorskih sredstava. Na teritoriji Bosne i Hercegovine postoji devet sigurnih kuća sa 173 raspoloživa mjesta. Na području Federacije Bosne i Hercegovine ima šest sigurnih kuća sa 131 raspoloživim mjestom za smještaj žrtava nasilja u porodici koje djeluju u okviru nevladinih organizacija. U Republici Srpskoj djeluju tri sigurne kuće, također u okviru nevladinih organizacija.

U Republici Srpskoj je osnivanje, funkcionisanje i finansiranje rada sigurnih kuća propisano Zakonom o zaštiti od nasilja. U ostatku države za sada ne postoje usvojeni standardi od strane vladinih institucija za osnivanje, funkcionisanje i finansiranje rada sigurnih kuća, niti pružanje usluga žrtvama nasilja smještenim u sigurne kuće, odnosno nije riješen njihov status. Vladine institucije djelomično osiguravaju sredstva za pružanje određenih usluga ženama žrtvama nasilja i njihovoj djeci koje su smještene u šest sigurnih kuća.

Zaštita i tretman žrtava nasilja u sigurnoj kući između ostalog, podrazumijeva kompletno logističko zbrinjavanje žena i djece, uključujući odgovarajuću stručnu pomoć, kroz individualni i grupni terapijski rad, savjetovanje, porodičnu terapiju, okupacionu terapiju, ekonomsko osnaživanje kroz pohađanje kurseva za određena zanimanja i dr. U okviru programa zaštite i rehabilitacije žrtava nasilja provode se sljedeći tretmani: psihoterapija, boditerapija, porodična terapija, partnerska terapija, socijalno savjetovanje, pravno savjetovanje, pedagoška podrška, medicinska podrška, socijalna grupa, krizne intervencije, telefonske intervencije, pravna pomoć, terapijski rad sa partnerom/počiniocem nasilja, administrativno upravljanje slučajem/predmetom nasilja, rehabilitacija, resocijalizacija i druge specifične aktivnosti.

U Federaciji Bosne i Hercegovine Zakon o zaštiti od nasilja u porodici precizno određuje pojam nasilja u porodici, propisivanje hitnog postupka u izricanju zaštitnih mjera imajući u vidu njihovu svrhu zaštite žrtve nasilja, propisivanje drugih oblika zaštite žrtve nasilja, kao što su: utvrđivanje izvora finansiranja sigurnih kuća, donošenje programa mjera na federalnom i kantonalnom nivou za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici, obaveza uspostave referalnih mehanizama za postupanje u postupku zaštite žrtve nasilja u svakoj lokalnoj zajednici i obaveza multidisciplinarnog pristupa u pružanju zaštite žrtvi nasilja, uključujući i obavezu vođenja statističkih podataka o prijavljenim slučajevima nasilja.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike poduzelo je niz aktivnosti u svrhu poboljšanja i unapređenja sistema socijalne i dječije zaštite odnosno zaštite žrtava nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i aktivnosti vezanih za provedbu Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013-2017.

Na osnovu analize koja se provodi redovno od 2012. godine u ovoj oblasti, konstatuje se da u Federaciji Bosne i Hercegovine različite institucije i organizacije pružaju određene vrste pomoći ženama žrtvama nasilja, uključujući i porodično nasilje (npr. centri za socijalni rad, policija, zdravstvene ustanove,

nevladine organizacije i dr.). Ratificirajući određen broj međunarodnih dokumenata, Federacija Bosne i Hercegovine se obavetala da organizaciono, kadrovski i tehnički uspostavi servise koji će na adekvatan način pružiti sve vidove stručne pomoći ženama nad kojima je izvršeno nasilje.

Od naprijed navedenih šest sigurnih kuća na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, treba napomenuti da su one smještene na različitim područjima u Federaciji Bosne i Hercegovine i da su njihovi smještajni kapaciteti neujednačeni. Zajednički problem za sve sigurne kuće je njihov neriješen finansijski status. Sigurne kuće u Sarajevu i Zenici su djelimično riješile finansiranje kroz osiguranje sredstava iz budžeta kantonalnih lokalnih institucija (60 do 80%), dok ostale sigurne kuće samo paušalno i neravnomjerno dobijaju sredstva od nadležnih ministarstava u kantonima i sa federalnog nivoa, što uveliko utiče na kvalitet tretmana žrtava nasilja i njihove resocijalizacije. Sigurne kuće raspolažu stručnim kadrom, multidisciplinarnim timom koji se uglavnom sastoji od socijalnih radnika, psihoterapeuta, ljekara, medicinske sestre, bodi terapeuta, pravnika, pedagoga, okupaconog terapeuta i dr. Osoblje koje radi u sigurnoj kući, kao i osobe koje su smještene u sigurnim kućama, izloženi su riziku od osoba koje su počinile nasilje. Sigurnost objekta je u pojedinim slučajevima omogućena kroz videonadzor. Posebno se ukazuje na spremnost policijskih službenika da u svim slučajevima kada je to potrebno osiguravaju objekat u kojem su smještene žrtve nasilja, i da pružaju odgovarajuću pomoć osoblju koje je zaposleno u sigurnim kućama.

Jedan od servisa pomoći žrtvama nasilja u porodici je i SOS linija za pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici, što je često i najbrži način pomoći žrtvama. Do uspostave ove jedinstvene linije za područje Federacije BiH nevladine organizacije u čijem sastavu djeluju i sigurne kuće imale su svoje posebne telefonske linije koje i sada postoje u jednom broju ovih organizacija.

Od 2008. godine, na inicijativu Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine, potpisan je Memorandum o saradnji između Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine, Centra za socijalni rad Jajce i pet nevladinih organizacija. Na taj način uspostavljena je jedinstvena SOS telefonska linija za područje Federacije Bosne i Hercegovine. Na toj liniji rade operaterke koje su završile specijalne edukativne programe za rad sa žrtvama nasilja u porodici. Pozivi prema SOS liniji su osigurani tokom 24 sata i besplatni su.

Kod pomoći žrtava nasilja u porodici se nastoji pristupiti tzv. multidisciplinarnim pristupom koji podrazumijeva zajedničke intervencije različitih institucija i profesija u rješavanju problema nasilja u porodici. Koordinacija multidisciplinarnog rada se uređuje kroz protokole o saradnji.

U Federaciji Bosne i Hercegovine potpisano je osam kantonalnih protokola o međusobnoj saradnji kantonalnih institucija u pružanju pojedinih vidova pomoći žrtvama nasilja u porodici. Tim protokolima je pristupilo 72% općina u Federaciji Bosne i Hercegovine dok u jednom broju općina postoje i lokalni protokoli. Uspostavljena međusobna saradnja i propisane procedure u postupanju svih institucija u pružanju pomoći žrtvama nasilja (policija, zdravstveni radnici, socijalni radnici, obrazovne ustanove i sudstvo i nevladine organizacije) su garant adekvatnije zaštite svake žrtve nasilja u porodici, uključujući i djecu.

U lokalnim zajednicama koje su uključene u protokole potpisane na kantonalnom i lokalnom nivou između nadležnih organa vlasti i nevladinih organizacija koje u svom sastavu imaju i sigurnu kuću, ostvareni su značajniji rezultati u podršci žrtvama nasilja koje se ogledaju i u redovnom planiranju i izdvajanju sredstava u općinskim budžetima za podršku radu sigurnih kuća. Raspon izdvojenih sredstava kod pojedinih općina se kreće između 600 i 17.000 KM u ovisnosti o broju stanovnika na području određene općine. Prema raspoloživim podacima, vidljivo je da još jedan broj lokalnih zajednica u svojim budžetima planira i izdvaja sredstva neophodna za smještaj žena žrtava nasilja u sigurne kuće sa područja te lokalne zajednice u neku od sigurnih kuća koje djeluju na području Federacije Bosne i Hercegovine. Značajno je napomenuti da nevladine organizacije redovno osiguravaju dio donatorskih sredstava kako za

uspostavu protokola i ekonomsko jačanje žena, tako i za edukaciju potpisnika protokola intervencija na kantonalnom i lokalnom nivou putem donatora.

U kantonima gdje ne postoje sigurne kuće, organi lokalnih zajednica su centrima za socijalni rad stavili na raspolaganje sigurne stanove/prihvatne stanice u koje se smještaju žrtve nasilja u kriznim slučajevima.

Dosadašnja iskustva pokazuju da je, u cilju zaštite porodice sa djecom, potrebno pružiti stručnu pomoć i počiniocima nasilja u porodici. Iako u Federaciji Bosne i Hercegovine ne postoji specijalizirana ustanova koja pruža pomoć počiniocima nasilja, vrijedno je istaknuti da jedan broj nevladinih organizacija razvija sisteme pružanja pomoći počiniocima nasilja. Sredstva za razvijanje tih sistema (mobilni timovi, grupe samopomoći, dnevni tretmani i slično) osiguravaju se prvenstveno kroz projekte koji se finansiraju putem donatorskih sredstava.

Na osnovu dosadašnjih saznanja i iskustava zemalja regiona i Bosne i Hercegovine, potrebna je sveobuhvatna edukacija profesionalaca koji rade sa počiniocima nasilja u porodici, na preventivnom djelovanju i provedbi neke od zaštitnih mjera.

Prepoznajući potrebu preventivnog djelovanja čiji je cilj smanjenje rasprostranjenosti porodičnog nasilja, u jednom broju lokalnih zajednica u Federaciji Bosne i Hercegovine usvojeni su planovi prevencije. Značaj ovih planova je u činjenici da su u budžetima lokalnih zajednica osigurana i sredstva za finansiranje aktivnosti iz planova prevencije.

U Republici Srpskoj, kada su u pitanju javne politike i strateški dokumenti usmjereni na sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja, koji su doneseni u izvještajnom periodu, važno je navesti, pored Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Strategiju za suzbijanje nasilja u porodici, Pravilnik o standardima za realizaciju sigurne kuće, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra sigurnih kuća, Pravilnik o načinu dodjele sredstava sigurnim kućama, Pravilnik o sadržaju evidencije i izvještaja o nasilju u porodici, Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja zavisnosti od alkohola i opojnih droga, Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana, Pravilnik o načinu sprovođenja hitnih i zaštitnih mjera koje su u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, i Opšti protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj.

Tokom izvještajnog perioda u Republici Srpskoj su ostvareni značajni rezultati u oblasti zaštite žena i porodice od nasilja. Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i u porodici (u daljem tekstu: Istanbulska konvencija) se sprovodi direktno u Republici Srpskoj, a Gender centar je Zaključkom Vlade Republike Srpske određen kao Koordinaciono tijelo za sprovođenje, praćenje sprovođenja i izvještavanje Vlade Republike Srpske o programima i mjerama prema Konvenciji, uključujući saradnju sa organima i organizacijama u Republici Srpskoj, Bosni i Hercegovini i Vijeću Evrope u vezi sa ovom Konvencijom. Istovremeno su zadužena sva ministarstva i republički organi i organizacije da saraduju sa Gender centrom na ispunjavanju obaveza iz Konvencije.

- sprovedena je analiza postupanja institucija u slučajevima rodno zasnovanih ubistava u Republici Srpskoj, na osnovu čijih nalaza su kreirane buduće mjere i programi za sprečavanje rodno zasnovanog nasilja u Republici Srpskoj. Organizovana je prva regionalna konferencija o femicidu (rodno zasnovanim ubistvima) na kojoj su predstavljeni rezultati prethodno pomenute analize;
- u 2016. godini je sprovedena procjena kapaciteta u oblasti obrazovanja, policije i besplatne pravne pomoći u Republici Srpskoj sa aspekta mogućnosti primjene Istanbulske konvencije i definisane su preporuke za unapređenje u tim sektorima. Izrađena je metodologija sa prijedlogom indikatora za praćenje sprovođenja Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i u porodici Savjeta Evrope u Republici Srpskoj. Sprovedeno je Istraživanje o socio-ekonomskim rodno nejednakostima iz perspective životnih tokova u Republici Srpskoj i sprovedena je analiza stanja u oblasti krivično-pravne zaštite u vezi sa krivičnim djelima u oblasti rodno zasnovanog nasilja;

- u 2017. godini, na osnovu analize stanja u oblasti krivično-pravne zaštite u vezi sa krivičnim djelima u oblasti rodno zasnovanog nasilja, koja je sprovedena u 2016. godini, predloženi su i usvojeni amandmani Krivičnog zakonika Republike Srpske u cilju usklađivanja sa Istanbulskom konvencijom. Amandmani koji se odnose na regulisanje krivično-pravne zaštite u vezi sa krivičnim djelima podsticanje na mržnju i nasilje koje uključuje spol, seksualnu orijentaciju i rodni identitet. Inkriminisano je djelo “Javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje”, te propisane novčane kazne ili kazne zatvora do tri godine za bilo kakvo pozivanje, izazivanje ili podsticanje na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, spola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina. Zakonom su dalje definisana nova krivična djela kao što je polno uznemiravanje, genitalno sakaćenje žena, polna ucjena i dr. Na ovaj način novi Krivični zakonik Republike Srpske predstavlja dosad najobimniji akt u Bosni i Hercegovini koji uređuje zaštitu osnovnih prava i sloboda čovjeka i drugih osnovnih individualnih i opštih vrijednosti koje su ustanovljene ustavom i međunarodnim pravom.

U oblasti trgovine ljudima, novi Krivični zakonik Republike Srpske, koji je usvojen 2017. godine, je unaprijedio standarde zaštite žrtava trgovine ljudima na način da su istim propisana krivična djela Trgovine ljudima, Trgovine djecom i Udruživanje radi vršenja djela trgovine ljudima i djecom. Također, kod krivičnih djela Trgovina ljudima i Trgovina djecom izričito je propisano da se protiv žrtava trgovine ljudima i djecom, koju je učinilac krivičnog djela prinudio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela, neće voditi krivični postupak ako je takvo postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima. Izrađene su Smjernice za primjenu Istanbulske konvencije na lokalnom nivou vlasti i izvršena je revizija i usklađivanje protokola o postupanju i saradnji u slučajevima nasilja u porodici sa Istanbulskom konvencijom u 11 lokalnih zajednica u Republici Srpskoj. Izrađen je kurikulum za multisektorsku obuku za subjekte zaštite u skladu sa Istanbulskom konvencijom. Počevši sa akademskom godinom 2018/2019, kurikulum će biti korišten u nastavnom planu i program u okviru predmeta Socijalni rad i nasilje u porodici na Odsjeku za socijalni rad Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banja Luci. Izvršeno je pilotiranje prethodno pomenutog kurikuluma kroz sprovođenje 4 četverodnevne obuke u kojima su učestvovala 94 predstavnika lokalnih institucija – subjekata zaštite iz 13 jedinica lokalne samouprave iz Republike Srpske (Zvornik, Bratunac, Milići, Pale, Sokolac, Istočna Ilidža, Istočno Novo Sarajevo, Istočni Stari Grad, Trnovo, Višegrad, Novo Goražde i Rudo). Sprovedene su četiri dvodnevne obuke o rodnoj ravnopravnosti sa ciljem smanjenja uticaja rodni stereotipa i predrasuda na postupanje pružalaca usluga zaposlenih u institucijama – subjektima zaštite u slučajevima rodno zasnovanog nasilja koje je pohađalo preko 90 profesionalaca iz 13 jedinica lokalne samouprave iz Republike Srpske.

Krivičnim zakonikom Republike Srpske propisano je da ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice i time dovede do povrede njegovog fizičkog ili psihičkog integriteta, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. Ako je učinilac prilikom preduzimanja nasilničkih radnji, prijetnje da će napasti na život ili tijelo, drskog ili bezobzirnog ponašanja krositio oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju se supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni parneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom

porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, te lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu.

Naprijed navedenom odredbom Krivičnog zakonika svaki oblik nasilja nad ženom sa elementima porodičnih odnosa definisanih zakonom okarakterisan je kao krivično djelo.

Obaveza uz člana 16. Povelje (nasilje u porodici) je regulisana članom 109. Krivičnog zakonika Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske broj 64/17). Oblast sprečavanja nasilja u porodici kao i podrška i pomoć žrtvama odnosno zaštita žrtava od nasilja u porodici je potpuno normativno regulisana kroz pomenuta dva zakona i sedam podzakonskih akata.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske propisano je postupanje u slučajevima nasilja u porodici, od prijave, do izricanja i izvršenja kazne: članovi porodice, subjekti zaštite, kao i zaposleni u obrazovnim, socijalnim i zdravstvenim ustanovama, kao i svaki drugi građanin, dužni su odmah nakon saznanja da je počinjeno nasilje u porodici ili da postoje osnovi sumnje da je počinjeno nasilje u porodici, prijaviti to policiji. Nakon prijema prijave da je učinjeno nasilje u porodici, policija je dužna da odmah o tome obavijesti centar za socijalni rad, koji će odmah neposredno pružiti socijalnu zaštitu i psihosocijalnu pomoć žrtvi, preduzeti druge mjere iz svoje nadležnosti, te o tome sačiniti službeni izvještaj. Zdravstvena ustanova omogućit će žrtvi besplatan ljekarski pregled radi utvrđivanja postojanja povreda fizičkog ili psihičkog integriteta. O izvršenom nasilju u porodici policija odmah obavještava nadležnog tužioca i, uz izvještaj, dostavlja prikupljenje dokaze i obavještenja o tome. Ukoliko nadležni tužilac nađe da radnja nasilja u porodici nema obilježja krivičnog djela, predmet će vratiti policiji na dalje postupanje, u skladu sa zakonom kojim se utvrđuju pravila krivičnog postupka. Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka za radnje nasilja u porodici propisane Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici može da podnese: policija, drugi ovlašteni organi u skladu sa zakonom kojim se propisuju prekršaji i oštećeni. Prekršajno odjeljenje nadležnog osnovnog suda postupa po zahtjevu za pokretanje prekršajnog postupka primjenjujući Zakon o prekršajima u Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i, po završenom postupku, donosi odluku u vidu Rješenja.

Prema podacima koji se prikupljaju u Republici Srpskoj, žrtve nasilja u porodici su u najvećem broju žene i djeca. Muškarci i lica starije životne dobi su u manjem broju zabilježeni kao žrtve nasilja u porodici, što potvrđuje da se radi, još uvijek, o sakrivenom fenomenu koji utiče na toliki broj porodica, a samim tim i cjelokupno društvo, da se ne može zanemariti.

Prema evidenciji Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske za 2015. godinu, ukupan broj podnesenih prijava nasilja u porodici je 1.089, dok je u 2016. godini zabilježeno 1.096 prijava. U istom periodu i ostali subjekti zaštite evidentiraju blagi porast prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, sa izuzetkom zdravstvenih ustanova i prekršajnih odjeljenja osnovnih sudova. Podaci nevladinih organizacija koje se bave slučajevima nasilja u porodici i pružanjem zaštite žrtvama porodičnog nasilja u sigurnim kućama i SOS telefonu, također, pokazuje povećanje, tako da je u toku 2015. i 2016. godine u sigurnim kućama u Republici Srpskoj je bilo zbrinuto ukupno 184 lica, od toga 78 žena i 106 djece.

Tokom 2015. godine u sigurnim kućama je bilo zbrinuto 76 žrtava nasilja u porodici (31 žena i 45 djece) koje su ukupno boravile 4.627 dana.

U toku 2016. godine, u sigurnim kućama je bilo zbrinuto 108 žrtava (47 žena i 61 dijete), koje su bile zbrinute ukupno 5.536 dana.

Broj poziva na SOS liniju za pomoć žrtvama nasilja u porodici u istom periodu bio je 6.795 poziva (3.048 u 2015. godini, a 3.747 u 2016. godini).

Broj krivičnih djela sa elementom nasilja nad ženama u Republici Srpskoj za referentni period

Redni broj	Broj osuđujućih propisa za krivična djela u vezi nasilja sa ženama
2015.	168

2016.	142
2017.	134

Evidencije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske

R.b.	Nasilje u porodici	2014.	2015.	2016.	2017.
1.	Broj zaprimljenih prijava	1.236	1.089	1.096	1.102
2.	Broj izvještaja dostavljenih nadležnom tužilaštvu	525	353	460	429
3.	Broj učinilaca	1.296	1.157	1.126	1.122
4.	Broj žrtava	1.467	1.310	1.308	1.316

Evidencije Centara za socijalni rad/služba socijalne zaštite

R.b.	Nasilje u porodici	2014.	2015.	2016.	2017.
1.	Broj zaprimljenih obavještenja	1.174	1.247	1.315	1.158
2.	Broj žrtava	1.396	1.571	1.809	1.402
3.	Broj učinilaca	1.096	1.234	1.303	1.084

Evidencije zdravstvenih ustanova

R.b.	Nasilje u porodici	2014.	2015.	2016.	2017.
1.	Broj evidentiranih žrtava	291	403	353	364
2.	Broj učinilaca upućenih na obavezan psihosocijalni tretman	46	27	24	15
3.	Broj učinilaca upućenih na obavezan tretman bolesti zavisnosti	22	13	10	11

Evidencija obrazovnih ustanova

R.b.	Nasilje u porodici	2014.	2015.	2016.	2017.
1.	Broj evidentiranih slučajeva nasilja	48	41	86	66
2.	Broj prijava upućenih policiji	24	19	37	35
3.	Broj žrtava	47	44	99	54

Evidencije osnovnih sudova

R.b.	Nasilje u porodici	2014.	2015.	2016.	2017.
1.	Broj primljenih zahtjeva	484	1.133	532	553
2.	Broj riješenih predmeta	387	1.299	464	420
3.	Broj učinilaca (okrivljenih)	613	739	684	730

Ukupan broj evidentiranih slučajeva nasilja u porodici po subjektima zaštite u period 2014.-2019. godina

	2014.	2015.	2016.	2017.	Ukupno 2014.-2017.
MUP	1.236	1.089	1.096	1.102	4.523

CZSR	1.174	1.247	1.315	1.158	4.894
ZU	291	403	353	364	1.411
OU	48	41	86	66	241
OS	484	1.133	532	553	2.702

Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih lica za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u Republici Srpskoj, 2015.-2017.

	2015.	2016.	2017.
Prijavljeni	475	552	455
Optuženi	221	197	141
Osuđeni	210	192	131

Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih lica za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u Republici Srpskoj, 2015.-2017.

	2015.	2016.	2017.
Prijavljeni	4	7	7
Optuženi	-	-	-
Osuđeni	-	-	-

U **Brčko distriktu**, prema odredbama Porodičnog zakona, u porodici nije dozvoljeno nasilničko ponašanje bračnih partnera ili bilo kojeg drugog člana porodice. Pod nasilničkim ponašanjem, a u smislu Krivičnog zakona Brčko distrikta, podrazumijeva se svako ponašanje koje ima obilježja krivičnog djela nasilja u porodici.

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta, zlostavljanim licem smatra se punoljetna osoba nad kojom je počinjen namjerni akt u svrhu nanošenja bola, fizičkog ili psihičkog oštećenja koje je prouzrokovalo ugrožavanje zdravlja, te fizičkog ili psihičkog integriteta ličnosti.

Zaštitu od nasilničkog ponašanja dužni su pružiti policija Brčko distrikta i organ starateljstva. Sva fizička i pravna lica su dužna odmah po saznanju za nasilničko ponašanje o tome obavijestiti policiju ili Tužilaštvo Brčko distrikta.

Stručni radnici Pododjeljenja za socijalnu zaštitu Brčko distrikta (socijalni radnici, pedagog i psiholog) su tokom 24 sata pripravnici kako bi reagovali na poziv policije Brčko distrikta za slučaj nasilja u porodici i za slučajeve uzimanja izjave od maloljetnih lica. Zajedno s policijom interventno posjećuju porodicu gdje se desilo (prijavljeno) nasilje i preduzimaju mjere najčešće savjetodavnog rada sa žrtvom nasilja i nasilnikom, te eventualno izmještanje žrtve. Ukoliko je to neophodno, zajedno sa žrtvom nasilja pokušava se pronaći adekvatno rješenje za privremeni smještaj, kod srodničke porodice, prijatelja ili u sigurnu kuću. Ako je sigurna kuća jedino rješenje onda se žrtva smješta u bilo koji smještaj takve namjene u Bosni i Hercegovini, sa kojima Pododjeljenje za socijalnu zaštitu Brčko distrikta ima saradnju, a najčešće su to sigurne kuće u okolnim opštinama. Do sada su sigurne kuće radile bez naknade, a ukoliko je to jedini izbor, Pododjeljenje prihvata naknade za izvršene usluge smještaja i stručnog rada sa žrtvama.

Pododjeljenje za socijalnu zaštitu Brčko distrikta ženama žrtvama nasilja u porodici i njihovim srodnicima pruža pomoć u vidu smještaja u humanitarnim naseljima u Brčko distriktu, i po potrebi odobrava jednokratnu novčanu pomoć.

Podaci o ukupnom broju žrtava u sigurnim kućama sa područja Brčko distrikta, referentni period 2015 – 2017.

Podaci o ukupnom broju žrtava u sigurnim kućama	2015.	2016.	2017.
Broj žrtava	-	-	2

Podaci o slučajevima nasilja u porodici sa područja Brčko distrikta, referentni period 2015 – 2017.

Podaci o slučajevima nasilja u porodici	2015.	2016.	2017.
Broj slučaja nasilja	241	80	74

U periodu od 2015 – 2017. godine u Brčko distriktu je prijavljeno 37 slučajeva krivičnih djela sa elementima krivičnog nasilje nad ženama.

Porodično savjetovalište

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prihvata informacije date u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine o broju i vrsti institucija koje se u Bosni i Hercegovini bave porodičnim savjetovanjem (centri za socijalni rad i nevladine organizacije).

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

U Federaciji Bosne i Hercegovine se nije mijenjala odredba Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, navedena u prethodnom izvještaju, a kojom su kao jedno od prava iz socijalne zaštite predviđene usluge socijalnog i drugog stručnog rada. Tim uslugama smatra se, između ostalog, savjetodavni rad koji obavljaju ustanove u rješavanju porodičnih problema.

Pored centara za socijalni rad kao organa starateljstva, podršku porodici u smislu sređivanja njihovih porodičnih prilika, pružaju i porodična savjetovališta, a Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom je predviđeno da to mogu činiti i nevladine organizacije. U Federaciji ima 79 centara za socijalni rad.

U Republici Srpskoj Zakon o socijalnoj zaštiti propisuje, između ostalih i nadležnost centra za socijalni rad da pruža usluge socijalnog rada u postupku rješavanja o pravima iz oblasti socijalne zaštite, dijagnostičke usluge, da provodi odgovarajući tretman, savjetodavne, terapijske usluge i pruža stručnu pomoć korisnicima, kao i da obavlja poslove savjetovališta za probleme braka i porodice, vaspitanja djece, usvojenja, odnosa roditelja i djece.

Zakonom o socijalnoj zaštiti definisano je pravo na savjetovanje građana. Savjetovanje je sistemska i programirana stručna pomoć koju realizuju stručni radnici primjenom metoda socijalnog rada i drugih društveno-humanističkih nauka, a čija je svrha pomoć pojedincu, članovima porodice ili porodici u cjelini u razvijanju, dopunjavanju, očuvanju i poboljšanju vlastitih socijalnih mogućnosti, a u slučaju bolesti, starosti, invalidnosti, nezaposlenosti, smrti bliskih lica, problema u vaspitanju djece i u odnosima roditelja i djece, problema rizičnih ponašanja djece i omladine, problema bračnih i vanbračnih odnosa, zaključenju braka, nasilja u porodici, uključivanja u svakodnevni život nakon dužeg boravka u

institucijama, ostvarivanja pojedinih socijalnih prava, te u drugim nepovoljnim socijalnim okolnostima i kriznim situacijama.

Također, Porodični zakon propisuje da organ starateljstva pruža pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa, ili ih upućuje u odgovarajuće savjetovalište, ako to interesi djece zahtijevaju. Organ starateljstva može odrediti i stalan nadzor nad vršenjem roditeljskog prava, za vrijeme kojeg savjetima i drugim odgovarajućim metodama socijalnog rada pomaže roditelje u vršenju roditeljskog prava, poziva roditelje radi dogovora o vršenju roditeljskog prava, obilazi roditelje i djecu, poziva roditelje i djecu na redovne periodične sastanke u prostorijama organa starateljstva i slično.

Učešće udruženja koja predstavljaju porodice

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prihvata informacije koje su date u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj, i dostavite informacije o učešću svih relevantnih udruženja/predstavnika pri izradi javnih politika u ovoj oblasti.

U Federaciji Bosne i Hercegovine pri izradi javnih politika vezanih za oblast socijalne zaštite i zaštite porodica sa djecom Ministarstvo rada i socijalne politike Federacije Bosne i Hercegovine traži uključivanje predstavnika civilnog društva kroz članstvo u radnim grupama (NVO, udruženja građana i sl.).

U Republici Srpskoj, Ministarstvo porodice, omladine i sporta raspisuje konkurse za podršku projektima udruženja i organizacija koje kroz svoj rad nastoje unaprijediti položaj porodice.

Među udruženjima i organizacijama čiji je radu smjeren na podršku porodicama, je i Udruženje porodica sa četvero i više djece Republike Srpske, koje ima status udruženja od javnog interesa za Republiku Srpsku. Predsjednik navedenog Udruženja je uključen, kao član radne grupe u izradu dokumenta Prijedloga mjera za poboljšanje demografske situacije Republike Srpske. Pri Ministarstvu djeluje Savjet za djecu Republike Srpske kao stalno, savjetodavno koordinirajuće tijelo Vlade Republike Srpske zaduženo za pitanja iz oblasti prava djeteta. U rad Savjeta, između ostalih, uključeni su i članovi udruženja i organizacija koji svojim radom doprinose stvaranju i poboljšavanju uslova za razvoj podrške porodici, a koje finansira Ministarstvo putem konkursa. Kao član/ica u Savjet, imenovan je predsjednik Udruženja mentalno nedovoljno razvijenih lica, Gradiška, i predsjednica organizacije Dječiji edukativni centar „Dajte nam šansu – Zvezdice“, Banja Luka.

U Brčko distriktu udruženja koja predstavljaju porodice su udruženja građana koja su angažovana na zadovoljavanju potreba svog članstva, na poboljšanju njihovog statusa. Udruženja daju veliki značaj pitanju unapređenja odnosa vlasti i institucija prema problemu zbog kojeg su i osnovana.

Organizacije nevladinog sektora su veza vlasti i građana. U svrhu poboljšanja cjelokupnih odnosa radi se na unapređenju zakonske regulative.

Pri Vladi Brčko distrikta djeluje i Odjeljenje za stručne i administrativne poslove koje u svojoj strukturi ima i Pododjeljenje za podršku mjesnim zajednicama i nevladinim organizacijama.

Službe za posredovanje

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prihvata informacije koje su date u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj, i dostavite informacije o broju službi, kako su raspoređene u državi i da li su njihove usluge besplatne.

Iz ranijeg Izvještaja Bosne i Hercegovine je poznato da u **Federaciji Bosne i Hercegovine** postoji 112 izabраних fizičkih i pravnih lica ovlaštenih za posredovanje između bračnih partnera prije pokretanja postupka za razvod braka, koji djeluju besplatno na području svih 10 kantona u FBiH.

Porodičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine je propisano da je za pružanje stručne pomoći i zaštite prava i interesa djeteta i ostalih članova porodice, za rješavanje sporova između članova porodice, kao i u svim ostalim slučajevima poremećenih porodičnih odnosa, pored centra za socijalni rad, kao organa starateljstva i suda, nadležna i osoba ovlaštena za posredovanje.

Zahtjev za posredovanje podnosi se ovlaštenoj osobi na čijem području podnosilac zahtjeva ima prebivalište, odnosno boravište, ili na čijem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište. Izuzetno, bračni partneri mogu podnijeti zahtjev za posredovanje ovlaštenoj osobi izvan mjesta svoga prebivališta, odnosno boravišta (član 46. Zakona).

U postupku posredovanja ovlaštena osoba će nastojati ukloniti uzroke koji su doveli do poremećaja bračnih odnosa i izmiriti bračne partnere, te će im, prema potrebi, preporučiti da se obrate savjetovalištim ili drugim ustanovama koje ime mogu dati potreban savjet.

Ako se u postupku posredovanja bračni partneri ne izmire, ovlaštena osoba nastojat će da se oni sporazumiju o tome sa kim će živjeti njihovo maloljetno dijete ili nad kojim se ostvaruje roditeljsko staranje nakon punoljetstva, o njegovim osobnim odnosima sa roditeljima, sa kojim neće živjeti, o njegovom izdržavanju i o ostalim sadržajima roditeljskog staranja.

U Republici Srpskoj usluge posredovanja za pitanje porodice su besplatne. U Republici Srpskoj postoji 49 centara za socijalni rad, i 13 službi socijalne zaštite u okviru administrativne službe jedinice lokalne samouprave. U razvijenim opštinama pri centrima za socijalni rad djeluju savjetovališta.

U Brčko distriktu nema promjena niti novih zakonskih rješenja u odnosu na prethodni izvještaj.

Rješavanje stambenog pitanja porodica

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) podsjeća da, prema članu 16. Povelje, države potpisnice moraju promovisati propisivanje adekvatnog stanovanja za porodice, i pri tome uzeti u obzir potrebe porodica i osigurati da je postojeći stan adekvatnog standarda i veličine, imajući u vidu sastav porodice, i uključiti osnovne usluge (grijanje, voda i električna energija).

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

Na pitanje Komiteta u odnosu na informacije date u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine na grupu prava IV o zakonim koji definišu pravnu zaštitu korisnika i podstanara, odgovaramo da je pravna zaštita uređena entitetskim zakonima o obligacionim odnosima, što znači da se njihovim propisima reguliše obezbjeđenje sredstava i dodjela socijalnih stanova, a posebno licima sa nižim primanjima, siromašnim i marginalizovanim grupama.

Zakonima o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske je utvrđeno da se između vlasnika stana kao zakupodavca i podstanara/korisnika stana kao zakupca zaključuje ugovor o zakupu. Otkaz ugovora o zakupu mora biti u pisanom obliku sa naznakom otkaznog roka koji ne može biti kraći od 30 dana. Sporovi vezani za otkaz ugovora o zakupu se rješavaju pred nadležnim sudom.

Navedenim zakonima se definiše pojam ugovora o zakupu, kao i obaveze zakupca i zakupodavca, plaćanje zakupnine, otkaz u slučaju neplaćanja zakupnine, prestanak zakupa, otkaz ugovora o zakupu, nasljeđivanje prava zakupca od strane njegovih nasljednika u slučaju njegove smrti, te sve ostale odredbe koje se odnose na zakup.

Također, zakonima su propisana detaljna pravila u sadržini ugovora o zakupu: ugovorne strane; vrijeme i mjesto zaključenja ugovora; podatke o stanu koji je predmet zakupa; vrijeme trajanja zakupa; prava i obaveze ugovornih strana u korišćenju i održavanju stana; visinu zakupnine i način i rokove plaćanja; uslove i rokove za otkaz ugovora; te lica koja će koristiti stan.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, Zakon o preuzimanju zakona o stambenim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine reguliše da se podstanaru ne može otkazati ugovor o podstanarskom odnosu zaključen na neodređeno vrijeme u kraćem roku od 30 dana, izuzev ako sam ne pristane na kraći rok. Podstanar koji ostane u stanu po iseljenju nosioca stanarskog prava, smatra se kao lice nezakonito useljeno. Sporove u vezi sa otkazom podstanarskog odnosa rješava nadležni sud.

Također, vlasnik stana može raskinuti ugovor o zakupu, bez obzira na zakonsku ili ugovornu odredbu o trajanju ugovora. Zakupac stana može raskinuti ugovor, bez obzira na zakonsku ili ugovornu odredbu o trajanju ugovora, ako vlasnik stana u primjerenom roku koji mu je zakupac ostavio, a koji ne može biti kraći od 30 dana, ne dovede stan u stanje u kome ga je dužan predati odnosno održavati.

Raskid ugovora vrši se u pismenom obliku uz naznačen rok, koji ne može biti kraći od 30 dana, do koga se ima predati odnosno primiti ispraznjeni stan.

U Republici Srpskoj značajan broj mladih u Republici Srpskoj nema riješeno stambeno pitanje, a najčešće pojave su da mladi žive sa roditeljima ili da, ukoliko su zaposleni, iznajmljuju stan i slično. Također, postoji velika nesrazmjernost u prihodima mladih i mladih bračnih parova i cijenama stanova, što otežava dostupnost stanova mladima i svrstava ih u kategoriju onih koji teško dolaze do stana bez podizanja kredita i određenih mehanizama pomoći od strane države.

Zbog gore navedenih razloga, mlade osobe i mladi bračni parovi imaju mogućnost da se obrate Ministarstvu porodice, omladine i sporta u slučaju da dobiju kredit kod komercijalne banke (iz sredstava Investicijsko razvojne banke Republike Srpske), sa ciljem dobivanja subvencije 1 procentnog poena kamatne stope na odobreni kredit. Ovaj način pomoći mladima se realizuje od 2008. godine, i do kraja 2017. godine će na isti biti utrošeno 8.574.819,36 KM. Za istu namjenu je u 2018. godini budžetom planirano 1.600.00,00 KM.

Sporovi vezani za otkaz ugovora o zakupu u Republici Srpskoj za referentni period

Godina	Broj sporova vezanih za otkaz ugovora o zakupu
2015.	76
2016.	58
2017.	84

Stanovanje za Rome

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prihvata informacije koje su date u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine u vezi sa stanovanjem za Rome, a naročito sa činjenicom da je Bosna i Hercegovina i dalje zemlja u tranziciji i da kontinuirano radi na rješavanju stambenih problema Roma, kao i na ukupnom poboljšanju društveno-ekonomskog položaja romske populacije.

Pitanje Komiteta: Dostavite nove informacije u pogledu stanovanja za Rome ukoliko ih ima u odnosu na prethodni izvještajni period.

U skladu sa informacijama datim u prethodnom izvještaju Bosne i Hercegovine o primjeni grupe IV prava, obavještavamo Komitet da je nastavljen progres u rješavanju stambenih problema Roma, a na taj način se kontinuirano poboljšava ukupni društveno-ekonomski položaj romske populacije.

Svake godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Vijeće ministara BiH u državnom budžetu planiraju iznos od 1.500.000 EUR za rješavanje problema Roma. Od ovog iznosa, 1.000.000 EUR je dodijeljeno za stambeno zbrinjavanje Roma na godišnjem nivou.

Dodjela sredstava se vrši raspisivanjem Javnog poziva za podnošenje projekata za stambeno zbrinjavanje Roma, u okviru kojeg nadležna komisija (u kojoj su i predstavnici Roma) obilazi teren i utvrđuje prioritetne lokacije. Pravo učešća na javnom pozivu imaju općine, gradovi, kantoni, entiteti, domaće i strane vladine i nevladine organizacije i institucije i donatori kao implementatori, a u saradnji sa općinom na čijem se području provodi projekat. Prioritet je dat izgradnji stambenih jedinica Roma, rekonstrukciji i poboljšanju životnih uslova i infrastrukture, kao i najugroženijim romskim porodicama i Romima beskućnicima.

Konkretni podaci za referentni period su, kako slijedi:

- za stambeno zbrinjavanje Roma u Bosni i Hercegovini u 2015. godini je izdvojeno 1.670.000 KM od kojih je izgrađeno 19 stambenih jedinica, rekonstruisano 30 stambenih jedinica, a 263 romske porodice su dobile poboljšane infrastrukturne uslove;
- u 2016. godini je izdvojeno 1.000.000,00 KM od kojih je izgrađeno 14 stambenih jedinica, a oko 120 romskih porodica su dobile poboljšane infrastrukturne uslove;
- u 2017. godini je izdvojeno 1.000.000,00 KM. Svi projekti su u toku, s obzirom da su novčana sredstva lokalnim zajednicama prebačena krajem februara 2018. godine.

Dakle, u periodu od 2009. – 2017. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je izdvojilo 21.622.000,00 KM za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite na teritoriji cijele zemlje. Do sada je izgrađeno i rekonstruisano 782 stambene jedinice, a 1017 porodica je korisnik poboljšanja infrastrukture u 55 lokalnih zajednica. Kroz program sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja u ovom periodu je prošlo 688 Roma sa evidencije zavoda za zapošljavanje. Sredstva za zdravstvenu zaštitu Roma se implementiraju u saradnji sa zavodom/institutom za javno zdravstvo i Odjelom za zdravstvo i ostale usluge Brčko distrikta BiH.

Napredak je ostvaren i na edukaciji romske populacije o načinu ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, podizanju svijesti o važnosti zdravstvene zaštite u romskoj zajednici, imunizaciji romske djece i reproduktivnom zdravlju i materinstvu, na edukaciji romskog nevladinog sektora u lokalnim sredinama u ovoj oblasti, te na provođenju preventivnih programa u romskim zajednicama.

U Federaciji Bosne i Hercegovine značajan napredak je učinjen posebno na uvođenju mnogih romskih porodica u sistem zdravstvene zaštite, i to ukupno 934 osobe.

Osigurana je zdravstvena zaštita osoba romske nacionalnosti koje nemaju stalno prebivalište, odnosno boravište u Federaciji Bosne i Hercegovine. Za ostale pripadnike romske nacionalnosti sredstva se osiguravaju na nivou kantona, a u kantonima postoji različit stepen obuhvata romske populacije zdravstvenim osiguranjem. S tim u vezi pokušavaju se iznaći modaliteti koji bi mogli doprinijeti promjeni prakse na terenu.

U Republici Srpskoj riješeno je pitanje zdravstvenog osiguranja lica starijih od 65 godina, pa tako i Roma, u skladu sa važećim propisima. Svim Romima se obezbjeđuje zdravstvena zaštita u istom obimu i pod istim uslovima kao i ostalim građanima Republike Srpske.

U Brčko distriktu je ostvarena direktna komunikacija sa NVO (udruženje građana Romi na djelu). Javni pozivi za dodjelu grant sredstava romskoj populaciji su bili transparentni i zastupljeni na oglasnoj tabli udruženja građana Romi na djelu, oglasnoj tabli Vlade Brčko distrikta BiH kao i na zvaničnoj web stranici Vlade Brčko distrikta BiH.

Brčko distrikt Bosne i Hercegovine preko Odjela za raseljena lica, izbjeglice i stambena pitanja u programima stambenog zbrinjavanja Roma obnovio je 21 stambenu jedinicu, a u narednom periodu očekuje se obnova oko 30 stambenih jedinica. Putem programa IPA izgrađena je stambena jedinica sa socijalnim sistemom stanovanja za Romsku populaciju. Završetak projekta i useljenje obavljeno je u referentnom periodu (2017.godine).

Jednak tretman stranih državljana i osoba bez državljanstva u pogledu porodičnih beneficija

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima k znanju informacije date u prethodnom izvještaju, odnosno činjenicu da se u oba entiteta i Brčko distriktu primjenjuju isti propisi kada su u pitanju strani državljanjani.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj. Opišite uslove za dodjelu stalnog boravka strancima i za pomoć porodicama.

Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu Bosne i Hercegovine su propisani uslovi i postupak ulaska stranaca u Bosnu i Hercegovinu, vizni i bezvizni režim, putne isprave za strance, boravak stranca u BiH, kao i međunarodna i privremena zaštita i mjere udaljenja i stavljanja pod nadzor stranaca.

Međunarodna zaštita je status koji, po Zakonu o kretanju i boravku stranaca i azilu Bosne i Hercegovine, priznaje izbjeglici ili strancu koji ispunjava uslove za supsidijarnu zaštitu. Zahtjev za međunarodnu zaštitu podnosi se lično Ministarstvu sigurnosti Bosne i Hercegovine u sjedištu, a podnosilac zahtjeva se registruje i izdaje mu se dokument kojim se potvrđuje da je podnio zahtjev za međunarodnu zaštitu. Taj dokument se smatra odobrenjem boravka do donošenja pravosnažne odluke ili konačne odluke. Prilikom izdavanja dokumenta kojim se potvrđuje da je podnio zahtjev za međunarodnu zaštitu, podnosiocu zahtjeva za međunarodnu zaštitu oduzimaju se sve putne isprave koje može koristiti za prelazak državne granice Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine osigurava odgovarajuće uslove za prihvatanje stranca koji izrazi namjeru podnošenja zahtjeva za međunarodnu zaštitu ili stranca koji podnese zahtjev za međunarodnu zaštitu, naročito u pogledu smještaja, ishrane, primarne zdravstvene zaštite i pristupa obrazovnom sistemu. Ministarstvo osigurava i neophodnu medicinsku ili drugu pomoć osobama sa posebnim potrebama.

Stranac kojem je odobrena međunarodna zaštita i kojem je priznat izbjeglički status stiče prava i obaveze prema odredbama članova 3. do 34. Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine. Stranac kojem je odobrena međunarodna zaštita i kojem je priznat status supsidijarne zaštite stiče ista prava i obaveze kao i stranac sa izbjegličkim statusom, ako nije drugačije propisano.

Odredbe Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu Bosne i Hercegovine, kao i drugih zakona Bosne i Hercegovine, te međunarodnih instrumenata koji su na snazi, čija je ugovorna strana Bosna i Hercegovina, imaju prednost iznad odredbi Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine, ako su povoljnije za strance kojima je priznat izbjeglički status.

Stranac sa izbjegličkim statusom ima pravo boraviti u Bosni i Hercegovini za vrijeme važenja međunarodne zaštite, u koju svrhu mu se izdaje odobrenje boravka za izbjeglice. Izbjeglički status se, u pravilu, priznaje i licu s kojim je u braku, odnosno vanbračnoj zajednici i maloljetnoj djeci, kao i drugim članovima uže porodice koji žive u istom domaćinstvu u Bosni i Hercegovini. Strancu sa priznatim izbjegličkim statusom omogućit će se rad, obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita pod istim uslovima kao i državljanima Bosne i Hercegovine, a ima i pravo na spajanje porodice.

Stranac kojem je priznat status supsidijarne zaštite ima pravo boraviti u Bosni i Hercegovini jednu godinu. Odobrenje boravka se na zahtjev stranca produžava dok traju uslovi zbog kojih je status supsidijarne zaštite priznat, osim ukoliko drugačije ne zahtijevaju razlozi javnog poretka, javnog reda i mira ili sigurnosti Bosne i Hercegovine. Za vrijeme trajanja međunarodne zaštite stranac ima pravo na rad, a omogućit će mu se i obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita pod istim uslovima kao i državljanima Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, u saradnji sa Ministarstvom civilnih poslova Bosne i Hercegovine, licima kojima je priznat izbjeglički status ili status supsidijarne zaštite izdaje isprave za izbjeglice i strance na supsidijarnoj zaštiti.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u saradnji sa Ministarstvom civilnih poslova Bosne i Hercegovine, licima kojima je priznat izbjeglički status ili status supsidijarne zaštite omogućava pristup pravu na smještaj, rad, obrazovanje i osigurati pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u saradnji sa drugim ministarstvima, institucijama i službama, licima kojima je priznat izbjeglički status ili status supsidijarne zaštite omogućava pristup integracijskim olakšicama.

Strani državljani i članovi njihovih porodica, lica pod međunarodnom pravnom zaštitom koja imaju dozvolu za boravak u Republici Srpskoj, mogu ostvariti prava u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti i međunarodnim ugovorom; lica koje nema prebivalište u Republici Srpskoj i koje nema dozvolu za boravak, a nađe se na teritoriji Republike Srpske, može privremeno ostvariti prava iz socijalne zaštite pod uslovima propisanim zakonom, ako to zahtijevaju posebno teške životne okolnosti u kojima se to lica našlo.

U ranijem izvještaju Bosne i Hercegovine smo izvijestili Komitet o nizu podzakonskih akata koji su donijeti, a koji osiguravaju brojna prava osobama pod međunarodnom zaštitom.

Član 17. Pravo djece i mladih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih da odrastu u okruženju koje potiče puni razvitak njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih kapaciteta, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da, bilo direktno ili u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, preduzmu sve odgovarajuće i potrebne mjere kreirane u cilju:

1. a. Osiguranja da djeca i mladi, uvažavajući prava i obaveze njihovih roditelja, imaju brigu, pomoć, obrazovanje i obuku koju trebaju, posebno predviđanjem osnivanja ili održavanja institucija i službi dovoljnih i adekvatnih za ovu svrhu;
b. Zaštite djece i mladih od zanemarivanja, nasilja i eksploatacije;
c. Predviđanja zaštite i posebne pomoći od države za djecu i mlada lica privremeno ili konačno uskraćene za pomoć njihove porodice.
2. Omogućiti djeci i mladima besplatno osnovno i srednje obrazovanje, kao i poticati njihovo redovno prisustvo nastavi.

Član 17. stav 1. Pomoć, obrazovanje i osposobljavanje

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) uzima u obzir informacije sadržane u prethodnom Izvještaju i zaključuje da se različite odredbe primjenjuju na državnom nivou i na nižim nivoima vlasti, tj. Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko distriktu.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je, u decembru 2017. godine, donijelo Odluku o usvajanju Platforme za razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2017.-2022. godina. Opći cilj razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja, koji je definiran u ovom dokumentu strateškog tipa je da se osiguraju optimalni uslovi da svako dijete, do polaska u školu, razvija i ostvaruje svoje potencijale do maksimuma putem različitih vidova visokokvalitetnih, sveobuhvatnih, kulturološki prilagođenih i inkluzivnih usluga predškolskog odgoja i obrazovanja. Specifični ciljevi razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja definisani u ovom dokumentu su:

1. Povećati obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem;
2. Osigurati kvalitetu predškolskog odgoja i obrazovanja;
3. Osigurati redovito finansiranje;
4. Ojačati inkluziju; i
5. Senzibilizirati društvo za značaj predškolskog odgoja i obrazovanja.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, u periodu 2015.– 2017. godina 6 kantona je donijelo svoje zakone o obrazovanju odraslih i to:

- Tuzlanski kanton (objavljen u „Službenim novinama Tuzlanskog kantona“ br. 9/15);
- Bosansko-podrinjski kanton (objavljen u „Službenim novinama Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ br. 05/15);
- Srednjobosanski kanton (objavljen u „Službenim novinama Kantona Središnja Bosna“ br. 5/17);
- Zapadnohercegovački kanton (objavljen u „Narodnim novinama Županije Zapadnohercegovačke“ br. 17/15);
- Kanton Sarajevo (objavljen u „Službenim novinama Kantona Sarajevo“ br. 40/15); i

- Kanton 10 (Zakon je objavljen u „Narodnim novinama Herceg-Bosanske Županije“ br. 1/17).

Dva kantona su navedeni zakon donijela u ranijem periodu, i to su;

- Unsko-sanski kanton (Zakon objavljen u „Službenim novinama Unsko-sanskog kantona“ br. 10/13); i
- Zeničko-dobojski kanton (Zakon objavljen u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“ br. 05/14).

Dakle, ukupno 8 kantona je donijelo zakone o obrazovanju odraslih, a još uvijek ga nisu usvojili Hercegovačko-neretvanski i Posavski kanton.

U Republici Srpskoj, osim donešene Strategije razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2016.-2021. godina, u ovom domenu su važeći sljedeći zakoni:

- *Zakon o predškolskom vaspitanju u obrazovanju (2015. godina)* – ovim zakonom uređuje se predškolsko vaspitanje i obrazovanje djece od šest mjeseci do polaska u osnovnu školu, a koji se ostvaruje kroz program predškolskog vaspitanja i obrazovanja;
- *Zakon o osnovnom vaspitanju u obrazovanju (2017. godina)* – ovim zakonom uređuju se djelatnost osnovnog vaspitanja i obrazovanja kao dio jedinstvenog vaspitno-obrazovnog sistema Republike Srpske, prava, obaveze, dužnosti i odgovornosti učenika, roditelja i zaposlenih u školi, nastavni planovi i programi, upravljanje i rukovođenje školom, obezbjeđivanje sredstava, vrednovanje kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada, nadzor nad radom škole, priznavanje svjedočanstva, te evidencije i javne isprave;
- *Zakon o srednjem obrazovanju u vaspitanju (2018. godina)* – ovim zakonom uređuju se djelatnost srednjeg obrazovanja i vaspitanja kao dio jedinstvenog sistema obrazovanja Republike Srpske, osnivanje i prestanak rada srednje škole, status učenika, nastavnika, stručnih saradnika i ostalih radnika, rukovođenje i upravljanje školom, vrednovanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada, razvijanje nastavnih planova i programa, finansiranje i nadzor nad radom škola, priznavanje svjedočanstava, te evidencije i javne isprave, sticanje kvalifikacija, vanredno obrazovanje i druga pitanja u vezi sa srednjim obrazovanjem;
- *Zakon o visokom obrazovanju (2010. godina)* – ovim zakonom uređuju se principi i ciljevi visokog obrazovanja u Republici Srpskoj, nivoi visokog obrazovanja, osnivanje, organizacija i rad visokoškolskih ustanova, obezbjeđenje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja, obrazovna djelatnost, prava i obaveze akademskog osoblja i studenata, tijela u oblasti visokog obrazovanja, postupak priznavanja stranih visokoškolskih isprava, finansiranje visokoškolskih ustanova, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja;
- *Zakon o obrazovanju odraslih (2009. godina)* – ovim zakonom uređuje se organizacija i struktura obrazovanja odraslih. Obrazovanje odraslih je dio jedinstvenog obrazovnog sistema Republike Srpske, kojim se obezbjeđuje obrazovanje, usavršavanje i osposobljavanje odraslih lica.

U Brčko distriktu nije bilo promjena niti novog zakonodavstva u odnosu na prethodni izvještajni period.

Status djeteta

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima na znanje informacije sadržane u prethodnom Izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina, a naročito navedene odredbe iz entitetskih porodičnih zakona u pogledu usvajanja, prava na nasljedstvo i održavanja djece.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj, a naročito u pogledu usvajanja djece.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuje da dijete ima pravo znati da je usvojeno i da su usvojioci dužni upoznati dijete da je usvojeno najdalje do njegove sedme godine života, odnosno odmah nakon zasnivanja usvojenja, ako je usvojeno starije dijete. Propisano je i da se punoljetnom usvojeniku dopušta uvid u spis predmeta usvojenja, a maloljetnom usvojeniku se dopušta uvid u spis predmeta samo ako organ starateljstva utvrdi da je to u njegovom interesu. Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine ne sadrži odredbe kojima se punoljetnom usvojeniku ograničava uvid u spise predmeta usvojenja.

Porodični zakon ne sadrži odredbe koje definišu različit tretman bračne i vanbračne djece po bilo kojem pitanju, uključujući i izdržavanje maloljetnog djeteta. Zakon propisuje da su roditelji dužni izdržavati maloljetnu djecu u punom kapacitetu svojih mogućnosti i sposobnosti.

Nasljedna prava djece rođene van braka su također izjednačena sa pravima djece rođene u braku.

U Republici Srpskoj pravo djece na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu se ostvaruje kroz primjenu Zakona o socijalnoj zaštiti, Zakona o dječijoj zaštiti, Porodični zakon, Zakon o zaštiti nasilja u porodici, Zakon o ombudsmanu za djecu, Zakon o inspekcijama u Republici Srpskoj, Zakon o opštem upravnom postupku, Zakon o upravnim sporovima, i kroz primjenu podzakonskih akata.

Prema Porodičnom zakonu Republike Srpske nije posebno propisano pravo djeteta da zna svoje porijeklo, tako da nije propisano ni u kojim slučajevima se isto može ograničiti. S druge strane, Zakon propisuje da su prava i dužnosti roditelja i drugih srodnika djeteta, kao i prava i dužnosti djece prema roditeljima i srođnicima jednaka, bez obzira da li su djeca rođena u braku ili van braka.

Zakon propisuje i da je zajednica života žene i muškarca koja nije pravno uređena – vanbračna zajednica izjednačena sa bračnom zajednicom u pogledu prava na međusobno izdržavanje i drugih imovinsko-pravnih odnosa. Na taj način je izjednačena zaštita djece rođene u braku i djece rođene van braka.

U Zakonu o nasljeđivanju Republike Srpske propisano je da je vanbračno srodstvo izjednačeno u pogledu nasljeđivanja sa bračnim, a srodstvo potpunog usvojenja sa srodstvom po krvi. U slučaju potpunog usvojenja prestaju međusobna nasljedna prava usvojenika i njegovih potomaka sa njegovim srođnicima po krvi.

U Brčko distriktu Porodični zakon Brčko Distrikta propisuje da usvojenje predstavlja poseban oblik porodično-pravne zaštite djece bez roditelja ili bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, kojim se zasniva roditeljski, odnosno srođnički odnos. Usvojenje se može zasnovati kao nepotpuno i potpuno.

Zakon također propisuje da dijete ima pravo da zna za usvojenje, te da se usvojenje može zasnovati samo ako je u interesu usvojenika. Potpuno usvojenje predstavlja neraskidivi odnos srodstva, jednak krvnom srodstvu. U matičnu knjigu rođenih usvojitelji se upisuju kao roditelji usvojenika. S druge strane, nepotpuno usvojenje ne utiče na prava i dužnosti usvojenika prema njegovim roditeljima i drugim srođnicima. Usvojitelj iz nepotpunog usvojenja može usvojenika ograničiti ili isključiti iz prava nasljeđivanja.

U pogledu prava na međusobno izdržavanje i druge imovinsko-pravne odnose, bračna i vanbračna zajednica su izjednačene, odnosno položaj djece rođene u braku i van braka je u potpunosti ravnopravan.

Zaštita djece od lošeg postupanja i zlostavljanja

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima na znanje informacije sadržane u prethodnom Izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina, i konstatuje da se na različitim nivoima vlasti primjenjuju različite odredbe u ovoj oblasti.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj, a naročito u pogledu hraniteljstva, zlostavljanja djece i njihovog smještaja u ustanove.

Podaci o broju djece u hraniteljskim porodicama nisu dostupni za nivo Bosne i Hercegovine. Zakon o hraniteljstvu u Federaciju Bosne i Hercegovine donesen je u 2017. godini, a podaci o hraniteljstvu će biti dostupni za Federaciju Bosne i Hercegovine tek u u 2019. godini za referentnu 2018. godinu.

Broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite upućenih na smještaj u ustanove u Bosni i Hercegovini je u 2014. godini iznosio ukupno 1.864 maloljetnika; u 2015. godini 1.431 maloljetnika i u 2016. godini 1.263 maloljetnika.

Broj djece u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini

Godina	Ukupno	Djevojčice	Dječaci
2014	760	361	399
2015	997	470	527
2016	970	483	487

*od 2015. godine su uključena i SOS dječija sela

Broj maloljetnih osoba datih u starateljstvo, starateljstvo za posebne slučajeve i usvojenje u Bosni i Hercegovini

Godina	Starateljstvo	Starateljstvo za posebne slučajeve	Usvojenje
2014	1.158	709	47
2015	1.096	745	43
2016	946	625	50

Broj djece u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja prema spolu i starosnim grupama u Bosni i Hercegovini

Godina		Ukupno	Godine starosti korisnika					Iznad 18
			0-2	3-6	7-10	11-14	15-18	
2014.	Ukupno	760	47	78	95	183	276	81
	muški	399	20	45	49	97	146	42
	ženski	361	27	33	46	86	130	39
2015.	Ukupno	997	65	81	139	206	306	200
	muški	527	26	41	67	114	171	108
	ženski	470	39	40	72	92	135	92
2016.	Ukupno	970	62	62	133	209	302	165
	muški	487	42	42	69	113	139	78
	ženski	483	20	20	64	96	163	87

*Od 2015. godine su uključena i SOS dječija sela

U Federaciji Bosne i Hercegovine Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuje da je u porodici zabranjeno nasilničko ponašanje bračnog partnera i bilo kojeg drugog člana porodice. Pod nasilničkim ponašanjem se podrazumijeva svako narušavanje fizičkog ili psihičkog integriteta.

Sva fizička lica, organizacije i organi su dužni obavijestiti organ starateljstva u slučaju povrede dječijih prava, a naročito u slučaju nasilja, zlostavljanja, spolnih zlorupotreba i zanemarivanja djeteta. Organ starateljstva je dužan postupiti po službenoj dužnosti u cilju zaštite prava i najboljeg interesa djeteta.

Najznačajniji okvir za zaštitu djece od nasilja je utvrđen Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine koji reguliše zabranu nasilja nad djecom, uključujući seksualno zlostavljanje i eksploataciju, fizičko kažnjavanje i sve druge oblike ponižavajuće kazne, a naročito u porodičnom okruženju. Dakle, u Federaciji Bosne i Hercegovine postoji izričita zabrana tjelesnog kažnjavanja djece.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine uređuje zaštitu od nasilja u porodici, pojam porodice i nasilja, vrste i svrhu zaštitnih mjera za osobe koje su počinile radnje nasilja, način i postupak izricanja zaštitnih mjera, zaštitu žrtava od nasilja u porodici, međusobnu povezanost svih subjekata koji su u funkciji zaštite od nasilja u porodici i sva druga pitanja koja su značajna za zaštitu od nasilja u porodici. Svi predmeti nasilja u porodici se rješavaju po hitnom postupku. Socijalni i zdravstveni radnici, nastavnici, vaspitači, medicinske, obrazovne i druge ustanove i organi, kao i nevladine organizacije su dužne prijaviti nasilno ponašanje prema djetetu nadležnoj policijskoj upravi, a naročito ako je žrtva nasilja maloljetna osoba. Policijska uprava je dužna nasilnu osobu odstraniti, i o tome obavijestiti nadležni organ starateljstva.

U tabelama su prikazani podaci o broju odgojno zanemarena i zapuštene djece za referentni period.

ODGOJNO ZANEMARENA I ZAPUŠTENA DJECA U FEDERACIJI BIH U 2015. GODINI							
Kanton	Starosna struktura	Odgojno zanemarena djeca		Odgojno zapuštene djeca		Ukupno	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž
Unsko-sanski	0-3	1	2	3	5	4	7
	4-7	6	8	5	7	11	15
	8-14	22	20	27	14	49	34
	15-18	22	13	31	9	53	22
	Ukupno	51	43	66	35	117	78
Posavski	0-3	0	0	0	0	0	0
	4-7	3	3	3	2	6	5
	8-14	11	6	10	8	21	14
	15-18	18	7	10	8	28	15
	Ukupno	32	16	23	18	55	34
Tuzlanski	0-3	0	0	0	0	0	0
	4-7	1	1	0	0	1	1
	8-14	27	16	25	9	52	25
	15-18	95	21	149	29	244	50
	Ukupno	123	38	174	38	297	76
Zeničko-dobojski	0-3	2	0	0	0	2	0
	4-7	7	6	3	1	10	7
	8-14	25	15	34	11	59	26
	15-18	12	16	83	18	95	34
	Ukupno	46	37	120	30	166	67
Bosansko-podrinjski	0-3	0	0	0	0	0	0
	4-7	0	0	0	0	0	0
	8-14	0	0	0	0	0	0
	15-18	6	3	6	0	12	3
	Ukupno	6	3	6	0	12	3
	0-3	3	1	7	8	10	9

Srednjobosanski	4-7	15	12	22	18	37	30
	8-14	29	22	29	15	58	37
	15-18	34	10	12	7	46	17
	Ukupno	81	45	70	48	151	93
Hercegovačko-neretvanski	0-3	3	3	3	5	6	8
	4-7	8	7	8	9	16	16
	8-14	7	7	9	11	16	18
	15-18	12	13	13	10	25	23
	Ukupno	30	30	33	35	63	65
Zapadno-hercegovački	0-3	0	1	0	0	0	1
	4-7	0	0	0	0	0	0
	8-14	6	2	0	0	6	2
	15-18	9	1	2	3	11	4
	Ukupno	15	4	2	3	17	7
Kanton Sarajevo	0-3	4	3	1	0	5	3
	4-7	9	8	1	1	10	9
	8-14	123	82	57	21	180	103
	15-18	237	81	342	57	579	138
	Ukupno	373	174	401	79	774	253
Kanton 10	0-3	0	1	0	0	0	1
	4-7	1	3	0	0	1	3
	8-14	9	3	3	0	12	3
	15-18	3	2	4	5	7	7
	Ukupno	13	9	7	5	20	14
Sveukupno	0-3	13	11	14	18	27	29
	4-7	50	48	42	38	92	86
	8-14	259	173	194	89	453	262
	15-18	448	167	652	146	1100	313
	Ukupno	770	399	902	291	1672	690

ODGOJNO ZANEMARENA I ZAPUŠTENA DJECA U FEDERACIJI BIH U 2016. GODINI							
Kanton	Starosna struktura	Odgojno zanemarena djeca		Odgojno zapuštena djeca		Ukupno	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž
Unsko-sanski	0-3	4	3	1	2	5	5
	4-7	5	5	7	6	12	11
	8-14	19	21	12	11	31	32
	15-18	30	16	27	14	57	30
	Ukupno	58	45	47	33	105	78
Posavski	0-3	1	0	0	0	1	0
	4-7	8	7	8	4	16	11
	8-14	17	8	18	13	35	21
	15-18	17	7	13	10	30	17
	Ukupno	43	22	39	27	82	49
Tuzlanski	0-3	0	0	0	0	0	0
	4-7	1	1	0	0	1	1
	8-14	27	16	25	9	52	25
	15-18	95	21	149	29	244	50
	Ukupno	123	38	174	38	297	76
Zeničko-dobojski	0-3	1	1	1	0	2	1
	4-7	1	2	2	0	3	2
	8-14	31	7	28	9	59	16
	15-18	56	16	65	15	121	31
	Ukupno	89	26	96	24	185	50
Bosansko-podrinjski	0-3	1	0	0	0	1	0
	4-7	1	2	0	1	1	3
	8-14	6	1	1	2	7	3

	15-18	2	4	2	0	4	4
	Ukupno	10	7	3	3	13	10
Srednjobosanski	0-3	3	3	7	8	10	11
	4-7	21	17	27	22	48	39
	8-14	32	24	25	11	57	35
	15-18	21	17	13	10	34	27
	Ukupno	77	61	72	51	149	112
Hercegovačko-neretvanski	0-3	3	3	3	5	6	8
	4-7	8	7	8	9	16	16
	8-14	7	7	9	11	16	18
	15-18	12	13	13	10	25	23
	Ukupno	30	30	33	35	63	65
Zapadno-hercegovački	0-3	0	1	0	0	0	1
	4-7	0	0	0	0	0	0
	8-14	0	1	0	0	0	1
	15-18	3	1	0	0	3	1
	Ukupno	3	3	0	0	3	3
Kanton Sarajevo	0-3	1	1	0	0	1	1
	4-7	6	8	6	4	12	12
	8-14	71	45	28	17	99	62
	15-18	147	46	157	33	304	79
	Ukupno	225	100	191	54	416	154
Kanton 10	0-3	0	3	0	0	0	3
	4-7	8	0	0	0	8	0
	8-14	21	12	2	2	23	14
	15-18	7	5	6	0	13	5
	Ukupno	36	20	8	2	44	22
Sveukupno	0-3	14	15	12	15	26	30
	4-7	59	49	58	46	117	95
	8-14	231	142	148	85	379	227
	15-18	390	146	445	121	835	267
	Ukupno	694	352	663	267	1357	619

ODGOJNO ZANEMARENA I ZAPUŠTENA DJECA U FEDERACIJI BIH U 2017. GODINI							
Kanton	Starosna struktura	Odgojno zanemarena djeca		Odgojno zapuštena djeca		Ukupno	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž
Unsko-sanski	0-3	0	0	1	0	1	0
	4-7	3	1	3	1	6	2
	8-14	20	20	7	1	27	21
	15-18	36	6	30	6	66	12
	Ukupno	59	27	41	8	100	36
Posavski	0-3	4	2	0	0	4	2
	4-7	10	4	2	0	12	4
	8-14	14	5	13	5	27	10
	15-18	15	2	12	8	27	10
	Ukupno	43	13	27	13	70	26
Tuzlanski	0-3	1	1	0	1	1	2
	4-7	10	9	5	2	15	11
	8-14	32	23	26	12	58	35
	15-18	77	31	72	47	149	78
	Ukupno	120	64	103	62	223	126
Zeničko-dobojski	0-3	0	0	0	0	0	0
	4-7	2	3	4	1	6	4
	8-14	27	12	24	12	51	24
	15-18	46	13	82	10	128	23
	Ukupno	75	28	110	23	185	51

Bosansko-podrinjski	0-3	0	2	0	0	0	2
	4-7	3	1	0	2	3	3
	8-14	5	3	3	0	8	3
	15-18	2	0	0	0	2	0
	Ukupno	10	6	3	2	13	8
Srednjobosanski	0-3	2	2	6	6	8	8
	4-7	7	2	6	6	13	8
	8-14	25	22	17	7	42	29
	15-18	17	10	33	8	50	18
	Ukupno	51	36	62	27	113	63
Hercegovačko-neretvanski	0-3	6	4	4	6	10	10
	4-7	5	8	9	8	14	16
	8-14	5	11	9	11	14	22
	15-18	5	6	7	6	12	12
	Ukupno	21	29	29	31	50	60
Zapadno-hercegovački	0-3	1	2	1	0	2	2
	4-7	1	1	0	0	1	1
	8-14	3	2	0	1	3	3
	15-18	9	3	0	0	9	3
	Ukupno	14	8	1	1	15	9
Kanton Sarajevo	0-3	4	3	0	0	4	3
	4-7	6	6	10	7	16	13
	8-14	77	41	20	16	97	57
	15-18	136	58	140	33	276	91
	Ukupno	223	108	170	56	393	164
Kanton 10	0-3	1	1	0	0	1	1
	4-7	3	0	1	0	4	0
	8-14	13	6	7	3	20	9
	15-18	8	4	7	0	15	4
	Ukupno	25	11	15	3	40	14
Sveukupno	0-3	19	17	12	13	31	30
	4-7	50	35	40	27	90	62
	8-14	221	145	126	68	347	213
	15-18	351	133	383	118	734	251
	Ukupno	641	330	561	226	1202	556

U tabeli koja slijedi su podaci o ukupnom broju djece smještene u ustanove socijalne zaštite po kantonima za referentni period.

BROJ DJECE SMJEŠTENE U USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE			
Kanton	Godina		
	2015.	2016.	2017.
Unsko-sanski	89	*	**
Posavski	14	14	13
Tuzlanski	96	70	145
Zeničko-dobojski	142	110	363
Bosansko-podrinjski	15	14	7
Srednjobosanski	73	105	105
Hercegovačko-neretvanski	46	41	36
Zapadno-hercegovački	9	9	12
Kanton Sarajevo	253	267	267
Kanton 10	18	4	4
Ukupno	755	634	952

Napomena:

* Unsko-sanski kanton nema razvrstane podatke za djecu i odrasle, ukupan broj smještenih korisnika u ustanovu je 239;

** Unsko-sanski kanton nema razvrstane podatke za djecu i odrasle, ukupan broj smještenih korisnika u ustanovu je 222.

U tabeli koja slijedi su podaci o ukupnom broju djece smještene u drugu porodicu po kantonima za referentni period.

BROJ DJECE SMJEŠTENE U DRUGU PORODICU			
Kanton	Godina		
	2015.	2016.	2017.
Unsko-sanski	7	17	*
Posavski	0	4	1
Tuzlanski	242	137	121
Zeničko-dobojski	74	91	86
Bosansko-podrinjski	3	3	1
Srednjobosanski	28	17	17
Hercegovačko-neretvanski	25	17	11
Zapadno-hercegovački	5	15	13
Kanton Sarajevo	54	46	46
Kanton 10	4	2	2
Ukupno	442	349	298

Napomena:

* Unsko-sanski kanton nema razvrstane podatke za djecu i odrasle, ukupan broj smještene djece u drugu porodicu je 33.

U tabelama koje slijede je pregled broja djece pod starateljstvom i usvojene djece po kantonima za referentni period.

PREGLED BROJA DJECE POD STARATELJSTVOM U FEDERACIJI BIH ZA PERIOD 2015.-2017. GODINA			
Kanton	Godina		
	2015.	2016.	2017.
Unsko-sanski	168	234	161
Posavski	24	17	12
Tuzlanski	197	162	170
Zeničko-dobojski	151	154	126
Bosansko-podrinjski	18	9	8
Srednjobosanski	55	62	23
Hercegovačko-neretvanski	48	54	45
Zapadno-hercegovački	9	7	5
Kanton Sarajevo	286	214	199
Kanton 10	22	17	13
Ukupno	978	930	762

PREGLED BROJA USVOJENE DJECE U FEDERACIJI BIH ZA PERIOD 2015.-2017. GODINA			
Kanton	Godina		
	2015.	2016.	2017.
Unsko-sanski	4	8	11
Posavski	-	1	1
Tuzlanski	6	4	3
Zeničko-dobojski	5	6	5
Bosansko-podrinjski	-	-	3
Srednjobosanski	2	-	1
Hercegovačko-	1	5	6

neretvanski			
Zapadno-hercegovački	-	1	-
Kanton Sarajevo	6	9	7
Kanton 10	-	2	2
Ukupno	24	36	39

U tabelama koje slijede dat je pregled mjera koje se preduzimaju prema odgojno zanemarenoj i zapuštenoj djeci po kantonima za period 2015.-2017. godina.

MJERE KOJE SE PREDUZIMAJU PREMA ODGOJNO ZANEMARENOJ I ZAPUŠTENJOJ DJECI U 2015. GODINI											
Kanton	Pojačan nadzor				Upućivanje u ustanovu						Ostale mjere
	Sudska odluka	Od strane roditelja	Od strane staratelja	Od druge porodice	Od organa starateljstva	Odgojna ustanova	Vaspitno popravni dom	Ustanova za osposobljavanje	Disciplinski centar za maloljetnike	Maloljetnički zatvor	
Unsko-sanski	31	9	7	0	12	1	0	0	0	0	12
Posavski	24	9	2	0	0	0	0	0	0	0	17
Tuzlanski	60	31	0	1	20	2	3	0	9	0	45
Zeničko-dobojski	53	42	0	0	36	1	0	0	0	3	55
Bosansko-podrinjski	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Srednjobosanski	46	33	3	4	17	0	0	0	0	0	0
Hercegovačko-neretvanski	3	10	0	0	3	1	0	0	0	0	11
Zapadno-hercegovački	5	4	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Kanton Sarajevo	75	13	1	0	34	13	7	0	25	6	2
Kanton 10	10	5	0	0	1	0	0	0	0	1	0
Ukupno	310	156	13	5	123	18	10	1	34	10	145

MJERE KOJE SE PREDUZIMAJU PREMA ODGOJNO ZANEMARENOJ I ZAPUŠTENJOJ DJECI U 2016. GODINI											
Kanton	Pojačan nadzor				Upućivanje u ustanovu						Ostale mjere
	Sudska odluka	Od strane roditelja	Od strane staratelja	Od druge porodice	Od organa starateljstva	Odgojna ustanova	Vaspitno popravni dom	Ustanova za osposobljavanje	Disciplinski centar za maloljetnike	Maloljetnički zatvor	
Unsko-sanski	47	2	0	0	31	0	2	0	0	0	40
Posavski	47	0	0	0	1	0	0	0	0	0	47
Tuzlanski	731	12	1	2	24	4	1	1	18	1	36
Zeničko-dobojski	45	26	0	0	19	0	0	0	0	2	41
Bosansko-podrinjski	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
Srednjobosanski	14	23	3	1	10	2	1	0	2	0	0
Hercegovačko-	1	7	0	0	1	1	1	0	0	0	6

neretvanski											
Zapadno-hercegovački	4	4	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Kanton Sarajevo	69	11	0	0	22	12	4	0	7	6	33
Kanton 10	2	4	0	0	1	0	1	0	0	1	0
Ukupno	307	89	4	3	109	19	10	3	27	10	210

MJERE KOJE SE PREDUZIMAJU PREMA ODGOJNO ZANEMARENOJ I ZAPUŠTENJOJ DJECI U 2017. GODINI											
Kanton	Pojačan nadzor				Upućivanje u ustanovu						Ostale mjere
	Sudska odluka	Od strane roditelja	Od strane staratelja	Od druge porodice	Od organa starateljstva	Odgojna ustanova	Vaspitno popravni dom	Ustanova za osposobljavanje	Disciplinski centar za maloljetnike	Maloljetnički zatvor	
Unsko-sanski	24	4	0	0	17	0	5	0	0	0	11
Posavski	1	2	1	0	4	0	0	0	0	0	9
Tuzlanski	49	17	2	0	33	10	0	1	22	0	23
Zeničko-dobojski	37	8	0	0	21	1	0	0	1	1	25
Bosansko-podrinjski	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Srednjobosanski	23	11	0	1	11	0	0	0	0	0	13
Hercegovačko-neretvanski	7	8	0	0	4	7	2	0	0	0	6
Zapadno-hercegovački	2	4	0	0	5	1	0	3	0	0	3
Kanton Sarajevo	44	3	0	0	17	9	6	0	3	4	34
Kanton 10	1	1	0	0	1	0	1	0	0	0	2
Ukupno	191	58	3	1	113	28	14	4	26	5	128

U Republici Srpskoj Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, iako eksplicitno ne zabranjuje fizičko kažnjavanje u svrhu vaspitanja, detaljno definiše nasilje i forme nasilja u kojima se ono javlja. Zakon propisuje da se pod radnjom nasilja podrazumijeva prijetnja nanošenjem tjelesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu, te vaspitanje djece na način ponižavajućeg postupka.

Porodičnim zakonom Republike Srpske propisano je da roditelji i ostali članovi porodice ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom i tjelesnom kažnjavanju, odnosno zlostavljanju. Ako su roditelji, odnosno onaj roditelj kod kojeg dijete živi zlostavljali dijete, ili zanemarili brigu o djetetu, zanemarili vaspitanje djeteta ili je kod djeteta došlo do poremećaja u vaspitanju organ starateljstva može dijete oduzeti i povjeriti ga drugom roditelju, nekom drugom licu ili odgovarajućoj ustanovi ukoliko ne postoji sudska odluka o povjeravanju djeteta.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske je propisano da je dijete žrtva ako je bilo prisutno prilikom vršenja nasilja prema drugom članu porodice, iako radnje nasilja nisu preduzete prema njemu.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo prosvjete i kulture i Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske potpisali su 2012. godine Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, koji ima za cilj unapređenje i jačanje međusobne saradnje i zaštiti djeteta od svakog oblika nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja. Protokol je

stupio na snagu 01.01.2013. godine. Osnovna svrha ovog Protokola je unapređenje društvene brige za dijete i njegovu zaštitu i obezbjeđivanje potrebne pomoći u svim situacijama kada je dijete izloženo nekom od oblika nasilja ili zlostavljanja, na način da se osigura blagovremena reakcija nadležnih institucija u službi.

Jedna od odredbi Protokola je i vođenje evidencija o slučajevima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja od strane institucija i ustanova u čijoj nadležnosti je briga o djeci. Pomenute evidencije, na propisanom obrazcu, dužne su voditi vaspitno-obrazovne ustanove, centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, centri javne bezbjednosti/policijske stanice i sve zdravstvene ustanove. Ministarstvo porodice, omladine i sporta zaduženo je da na osnovu dobijenih podataka sačini „Izveštaj o primjeni Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece“ i uputi ga na razmatranje Vladi Republike Srpske.

Broj djece žrtava nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja u 2014. godini u Republici Srpskoj

2014. godina - 629 djece žrtavanasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja		Uzrast djeteta			
Oblik nasilja	Pol	0-4 godine	5-9 godine	10-14 godine	15-18 godine
Fizičko nasilje	M	2	11	28	31
	Ž	3	3	16	24
Emocionalno nasilje	M	32	41	49	44
	Ž	13	34	46	58
Socijalno nasilje	M	5	9	6	8
	Ž	5	4	12	18
Seksualno nasilje i zloupotreba djece	M	1	-	1	1
	Ž	-	5	11	8
Elektronsko nasilje	M	-	-	1	-
	Ž	-	-	-	1
Zloupotreba djece	M	1	2	4	2
	Ž	1	1	5	1
Zanemarivanje i nemarno postupanje	M	25	46	38	41
	Ž	19	46	50	40
Eksploatacija djece	M	2	2	7	7
	Ž	-	1	5	4

Broj djece žrtava nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja u 2015. godini u Republici Srpskoj

2015. godina - 637 djece žrtavanasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja		Uzrast djeteta			
Oblik nasilja	Spol	0-4 godine	5-9 godine	10-14 godine	15-18 godine
Fizičko nasilje	M	2	6	74	53
	Ž	2	1	23	27
Emocionalno nasilje	M	35	40	72	46
	Ž	36	41	59	49
Socijalno nasilje	M	-	1	2	3
	Ž	-	-	-	1
Seksualno nasilje i zloupotreba djece	M	-	-	2	1
	Ž	-	3	10	11
Elektronsko nasilje	M	-	-	3	-
	Ž	-	1	2	3
Zloupotreba djece	M	-	-	1	-
	Ž	-	-	-	1
Zanemarivanje i nemarno postupanje	M	3	16	12	2
	Ž	2	7	10	11
Eksploatacija djece	M	-	-	-	-

	Ž	-	-	-	-
--	---	---	---	---	---

Broj djece žrtava nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja u 2016. godini u Republici Srpskoj

2016. godina - 944 djece žrtava nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja		Uzrast djeteta			
Oblik nasilja	Spol	0-4 godine	5-9 godine	10-14 godine	15-18 godine
Fizičko nasilje	M	6	17	63	59
	Ž	8	21	33	46
Emocionalno nasilje	M	36	40	71	37
	Ž	35	51	53	33
Socijalno nasilje	M	6	8	11	9
	Ž	-	3	7	10
Seksualno nasilje i zlostavljanje djece	M	-	1	8	-
	Ž	-	2	24	7
Elektronsko nasilje	M	-	-	3	-
	Ž	-	-	5	-
Zlostavljanje djece	M	-	-	0	-
	Ž	1	1	-	-
Zanemarivanje i nemarno postupanje	M	25	42	48	24
	Ž	27	27	32	19
Eksploatacija djece	M	-	-	-	2
	Ž	-	-	-	1

Broj djece žrtava nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja u 2017. godini u Republici Srpskoj

2017. godina - 810 djece žrtava nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja		Uzrast djeteta			
Oblik nasilja	Spol	0-4 godine	5-9 godine	10-14 godine	15-18 godine
Fizičko nasilje	M	10	7	25	32
	Ž	10	16	24	20
Emocionalno nasilje	M	28	28	33	24
	Ž	30	33	50	30
Socijalno nasilje	M	2	11	10	3
	Ž	6	3	9	5
Seksualno nasilje i zlostavljanje djece	M	-	3	7	1
	Ž	3	9	20	12
Elektronsko nasilje	M	-	-	-	1
	Ž	-	1	1	2
Zlostavljanje djece	M	2	1	1	-
	Ž	1	7	2	1
Zanemarivanje i nemarno postupanje	M	24	34	31	27
	Ž	24	35	47	26
Eksploatacija djece	M	-	-	1	1
	Ž	-	-	1	2

Broj djece u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja u Republici Srpskoj za navedeni referentni period

	2015. godina	2016. godina	2017. godina

Broj djece u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja	89	96	90
--	----	----	----

Broj djece smještene u drugu porodicu u Republici Srpskoj za navedeni referentni period

	2015. godina	2016. godina	2017. godina
Broj djece smještene u drugu porodicu	287	330	344

Broj maloljetnik korisnika socijalne zaštite koji su upućeni na smještaj u ustanove u Republici Srpskoj u toku navedenog referentnog perioda

	2015. godina	2016. godina	2017. godina
Broj maloljetnih korisnika u ustanovama za smještaj	211	250	226

Broj maloljetnika koji su dati u starateljstvo, starateljstvo za posebne slučajeve i usvojenje u Republici Srpskoj za navedeni referentni period¹⁰

	2015. godina	2016. godina	2017. godina
Broj maloljetnih lica pod starateljstvom	271	362	494
Broj maloljetnih lica kojim je postavljen staratelj za poseban slučaj	115	114	176
Broj usvojenih maloljetnih lica	24	16	4

Broj korisnika doma za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema starosnim grupama u Republici Srpskoj za referentni period

Starosne grupe	Do 3 godine	3-10 godina	10-15 godina	15-18 godina	Preko 18 godina
2015. godina	7	15	31	29	7
2016. godina	8	14	33	32	9
2017. godina	7	17	28	32	6

Broj korisnika doma za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema spolu u Republici Srpskoj za referentni period

¹⁰Zvanični podaci Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske;

Spol	Muški	Ženski	Ukupno
2015. godina	44	45	89
2016. godina	46	50	96
2017. godina	40	50	90

U Brčko distriktu Porodični zakon Brčko Distrikta podrazumijeva da dijete u porodici ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zlopotrebe, zapostavljanja i zanemarivanja.

Sankcije zbog zapuštanja ili zlostavljanja djeteta ili maloljetnika su propisane Krivičnim zakonom Brčko Distrikta, dok Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta prepoznaje pojam zlostavljane djece i djece u stanju socijalne potrebe kao korisnike prava iz socijalne zaštite.

**Podaci o nasilju, zanemarivanju i zlostavljanju djece u Brčko distriktu,
referentni period od 2015 – 2017.**

Krivično djelo	2015 - 2017
Silovanje	1
Silovanje u pokušaju	0
Spolni odnos s djetetom	2
Prinuda na spolni odnos	0
Bludnje radnje	1
Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije	4
Trgovina ljudima	0
Vanbračna zajednica s mlađim maloljetnikom	0
Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika	1
Izbjegavanje izdržavanja	6
UKUPNO	15

Javna briga za djecu

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) usvaja informacije sadržane u prethodnom Izvještaju Bosne i Hercegovine i zaključuje da entitetski zakoni predviđaju okolnosti u kojima roditelju može biti uskraćeno pravo da živi sa djetetom, tj. roditeljsko staranje.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj, a naročito o usvojenju i smještaju djeteta u ustanovu ili u drugu porodicu kada to zahtjeva najbolji interes djeteta.

Porodičnim zakonima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je propisano da, na zahtjev jednog ili oba roditelja ili po službenoj dužnosti organ starateljstva može odlučiti o smještaju djeteta i povjeravanju njegovog čuvanja i odgoja drugoj osobi ili ustanovi, ako je to potrebno zbog zaštite najboljeg interesa djeteta. Ovakvu odluku organ starateljstva može donijeti bez pristanka roditelja ako su oni odsutni, spriječeni ili nesposobni da se staraju o djetetu, a nisu ga povjerali na čuvanje i odgoj drugoj osobi koja ispunjava uslove staratelja. U slučaju da se takva odluka donese bez prisustva roditelja, smještaj, čuvanje i odgoj djeteta mogu trajati najduže dva mjeseca. Ukoliko i nakon tog perioda postoje isti uslovi za dijete, organ starateljstva će odmah donijeti odluku o stavljanju djeteta pod starateljstvo.

Ako roditelji zatraže donošenje odluke o prestanku starateljstva i predaju djeteta, a organ starateljstva ocijeni da ovaj zahtjev nije u interesu djeteta, poduzet će mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta.

Ako organ starateljstva ne poduzme mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva roditelja, roditelji mogu podnijeti tužbu radi odlučivanja o daljem staranju o djetetu.

Organ starateljstva prilikom donošenja naprijed navedenih odluka postupa u skladu sa odredbama Zakona o upravnom postupku, te se shodno odredbama tog Zakona protiv odluka organa starateljstva, kao prvostepenog organa može izjaviti žalba. O žalbi odlučuje Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kao nadležni drugostepeni organ, a protiv čije se odluke može pokrenuti upravni spor kod nadležnog kantonalnog suda.

Porodični zakoni također propisuju situacije u kojima se može oduzeti roditelju pravo da živi sa djetetom odnosno roditeljsko staranje. Tako će sud u vanparničnom postupku roditelju oduzeti pravo da živi sa djetetom, a čuvanje i odgoj djeteta povjeriti drugoj osobi ili ustanovi ako roditelji, odnosno roditelj sa kojim dijete živi ugrožava interes djeteta i u većoj mjeri zanemaruje podizanje, odgoj i obrazovanje djeteta ili ne sprečava drugog roditelja ili člana porodične zajednice da se na ovaj način ponaša prema djetetu, ili ako je kod djeteta došlo do većeg poremećaja u odgoju.

Sud će roditelju vratiti pravo da živi sa djetetom kada je to u interesu djeteta. Roditelju koji zloupotrebom svojih prava, ili grubim zanemarivanjem svojih dužnosti, ili napuštanjem djeteta, ili nestaranjem o djetetu sa kojim ne živi očito stavlja u opasnost sigurnost, zdravlje ili moral djeteta, ili koji ne zaštiti dijete od ovakvog ponašanja drugog roditelja ili druge osobe, sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko staranje.

Zloupotreba prava postoji naročito u slučajevima tjelesnog i duševnog nasilja nad djetetom, spolnog iskorištavanja djeteta, navođenja djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje, te grubog kršenja djetetovih prava na drugi način.

Grubo zanemarivanje dužnosti postoji naročito u slučajevima ako roditelj ne izvršava obavezu izdržavanja djeteta duže od tri mjeseca, ne pridržava se ranije određenih mjera radi zaštite prava i interesa djeteta, ne sprečava dijete u uživanju alkoholnih pića, droge i drugih opojnih sredstava, kao i maloljetnu osobu mlađu od 16 godina u kasnim noćnim izlascima.

Obavijest o povredi djetetovih prava, a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta, dužni su bez odlaganja dostaviti organu starateljstva svi organi, organizacije i fizička lica.

Prije preduzimanja mjera organ starateljstva će o okolnostima važnim za odlučivanje saslušati maloljetno dijete, ako je ono u stanju shvatiti o čemu se radi. Mišljenje maloljetnog djeteta će se posebno uvažiti i cijeliti u slučaju preduzimanja mjera kojim se dijete odvajaju od roditelja.

Organ starateljstva će upozoriti roditelje na propuste o staranju o djetetu i pomoći im u njihovom otklanjanju i pružiti pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa, a ako interes djeteta to zahtijeva uputit će roditelje u odgovarajuće savjetovanište.

Roditeljsko staranje može se oduzeti i roditelju kojem je oduzeto pravo da živi sa djetetom, ako za vrijeme od jedne godine ne izvršava obaveze i prava koje mu nisu prestala izricanjem ove mjere i ne stvori uvjete za vraćanje ovog prava. Roditeljsko staranje može se oduzeti i roditelju koji ne stvara uvjete za održavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa drugim roditeljem ili onemogućava, odnosno sprečava njihovo održavanje. Roditeljsko staranje će se vratiti odlukom suda kada prestanu razlozi zbog kojih je ono oduzeto.

Protiv odluke suda kojom je roditelju oduzeto pravo da živi sa maloljetnim djetetom, odnosno oduzeto roditeljsko staranje dozvoljena je žalba. Prvostepeni sud je dužan žalbu sa spisima bez odlaganja dostaviti

drugostepnom sudu (nadležnom kantonalnom sudu), koji je dužan donijeti odluku u roku od 15 dana od dana prijema žalbe.

Pravo na smještaj u drugu porodicu imaju lica koja, u smislu ovog zakona, imaju pravo na smještaj u ustanovu.

Prilikom izbora porodice u koju se korisnik smješta, služba koja vrši smještaj rukovodit će se naročito potrebama korisnika, ličnim svojstvima korisnika i članova porodice u koju se smješta, stambenim i drugim mogućnostima porodice.

Štićenik se ne može smjestiti u drugu porodicu u kojoj je neko od članova porodice lišen roditeljskog prava ili poslovne sposobnosti u kojoj su poremećeni porodični odnosi, u kojoj neko od članova porodice ima društveno neprihvatljivo ponašanje, u kojoj bi zbog bolesti člana porodice bilo ugroženo zdravlje štićenika i ostvarivanje svrhe smještaja.

Maloljetna lica najčešće se smještaju u srodničke porodice (ukoliko ih imaju) i u druge porodice - hraniteljske, a na osnovu rješenja o smještaju.

Hranitelj ima obavezu da brine o njegovoj ličnosti, naročito o zdravlju, obrazovanju i osposobljavanju za samostalan život i rad. Porodica u kojoj je dijete smješteno ne može preduzimati, bez saglasnosti roditelja, usvojitelja ili organa starateljstva, važnije mjere u pogledu ličnosti djeteta, a naročito predati ga nekom drugom licu na čuvanje i njegu, prekinuti školovanje, promijeniti vrstu škole, odlučiti o izboru ili obavljanju zanimanja i zaključivanju ugovora o radu.

Hranitelj ima pravo na naknadu za izdržavanje štićenika koja se isplaćuje iz sredstava namjenjenih za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite.

Ako dijete ne živi sa oba ili sa jednim roditeljem, zakonsko je pravo djeteta da redovno održava osobne odnose i neposredne kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi. Dijete ima pravo održavati osobne odnose i neposredne kontakte i sa nenom/bakom i djedom. Održavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa roditeljem može se ograničiti ili zabraniti samo radi zaštite interesa djeteta.

Shodno navedenom i dijete koje je smješteno u drugu porodicu ili ustanovu ima pravo održavati osobne odnose sa roditeljima odnosno nenom/bakom i djedom, ukoliko to nije protivno njegovim interesima, na način kako to odluči sud u skladu sa zakonskim odredbama.

O smještaju u ustanovu odlučuje centar za socijalni rad, koji je, radi brige i zaštite interesa malodobnog djeteta, dužan pratiti njegov tretman u ustanovi.

Kada je u pitanju usvojenje, ono može biti potpuno i nepotpuno. Nepotpunim usvojenjem se između usvojenika i usvojioca i njegovih potomaka zasnivaju odnosi srodstva, kao i prava i dužnosti koja po zakonu postoje između roditelja i djece ako zakonom nije drukčije određeno. Nepotpuno usvojenje ne utiče na prava i dužnosti usvojenika prema njegovim roditeljima i drugim srodnicima.

Potpunim usvojenjem se između usvojioca i njegovih srodnika i usvojenika i njegovih potomaka zasnivaju odnosi srodstva, kao da se radi o krvnom srodstvu. Potpuno usvojiti se može samo dijete uzrasta do pet godina, koje nema žive roditelje, ili su mu roditelji nepoznati, odnosno koji su dijete napustili, a više od jedne godine ne zna im se mjesto boravka, ili čiji su roditelji pred nadležnim organima starateljstva pristali da njihovo dijete bude potpuno usvojeno. Potpunim usvojenjem prestaju sva međusobna prava i dužnosti između usvojenika i njegovih krvnih srodnika.

Ne postoje ograničenja da djeca iz potupnog ili nepotpunog usvojenja znaju svoje porijeklo.

Za punovažnost usvojenja potrebno je da su usvojlac i usvojenikovi roditelji, odnosno staraoci usvojenika o tome dali svoju saglasnost pred nadležnim organom starateljstva. Za usvojenje maloljetnog lica starijeg od 10 godina potrebna je i njegova saglasnost. Usvojenje mora biti u interesu usvojenika.

Usvojiti može samo lice koje je starije od usvojenika najmanje 18 godina. Bračni supružnici mogu zajednički usvojiti isto dijete. Dijete može usvojiti i samo jedan od njih, uz pristanak drugog bračnog supružnika. Ne može se usvojiti srodnik u pravoj liniji, ni brat ni sestra. Staralac ne može usvojiti svog

štićenika dok ga organ starateljstva ne razriješiti dužnosti staraoca. Usvojiti ne može lice kome je oduzeto roditeljsko pravo, lice kome je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, lice koje ne pruža dovoljno jamstva da će usvojenika podizati i vaspitati tako da bude koristan član društvene zajednice, lice koje je duševno bolesno ili slaboumno, odnosno koje boluje od druge bolesti koja može dovesti u opasnost zdravlje ili život usvojenika. Usvojiti ne može ni lice kod čijeg se bračnog supružnika stiče jedna od navedenih okolnosti.

Vanbračno srodstvo izjednačava se u pogledu nasljeđivanja sa bračnim, a srodstvo potpunog usvojenja sa srodstvom po krvi. U slučaju potpunog usvojenja prestaju međusobna nasljedna prava usvojenika i njegovih potomaka sa njegovim srođnicima po krvi.

Nema ograničenja u pravu nasljeđivanja kod djece rođene u braku ili van braka. Kao što je Porodičnim zakonima izjednačena bračna i vanbračna zajednica, tako su i prava djece rođene u braku i van braka izjednačena.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, u postupku za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite, pa i donošenju odluke o smještaju malodobnog djeteta u ustanovu ili drugu porodicu, primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku, pa se žalba na odluku donesenu u tim postupcima može izjaviti u skladu sa odredbama tog Zakona. O žalbi odlučuje kantonalno ministarstvo nadležno za oblast socijalne zaštite, kao drugostepeni organ.

Protiv odluka drugostepnih organa moguće je pokrenuti upravni spor kod nadležnog kantonalnog suda u Federaciji Bosne i Hercegovine prema mjestu prebivališta/sjedišta tuženog.

Pravilnikom o standardima u pogledu prostora opreme i potrebnih stručnih i drugih radnika u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine definiran je minimum standarda usluga u ustanovama socijalne zaštite koje se mogu proširiti propisima kantona. Navedenim Pravilnikom određeno je da kapacitet ustanove za djecu bez roditeljskog staranja ne može biti veći od 40 mjesta.

Također, u cilju razvijanja sistema socijalne zaštite, koji će imati kapacitet da optimalno odgovori na potrebe djece da žive u svojoj biološkoj porodici, kao i na potrebe djece razdvojene od roditelja da dobiju takvu zaštitu, koja će biti u skladu sa najboljim interesima djeteta sačinjen je „Dokument politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine 2006-2016.godine“ i prateći Akcioni plan koji jasno definiše ciljeve, aktivnosti, nosioce, indikatore, izvore finansiranja i budžetsku projekciju potrebnih sredstava, a kako bi se unaprijedila zaštita bez roditeljskog staranja i porodice pod rizikom. Četiri prioritete oblasti iz navedenog dokumenta su:

- 1.Praćenje djece i porodice pod rizikom od razdvajanja;
- 2.Usluge podrške porodicama;
- 3.Razvijanje i jačanje porodičnih oblika zbrinjavanja /starateljstvo, usvojenje i hraniteljstvo;
- 4.Transformacija institucionalnog zbrinjavanja djece.

U Republici Srpskoj o ostvarivanju prava iz socijalne zaštite, između ostalih i prava na smještaj u ustanovu ili drugu porodicu, odlučuje centar za socijalni rad, odnosno služba socijalne zaštite.

Zakonom o socijalnoj zaštiti je propisano da se u postupku ostvarivanja prava iz ovog zakona primjenjuju odredbe Zakona o opštem upravnom postupku, a da o žalbi na rješenje prvostepenog organa rješava ministarstvo nadležno za socijalnu zaštitu. Zakonom o opštem upravnom postupku propisano je da protiv rješenja donesenog u prvom stepenu stranka ima pravo na žalbu. Samo zakonom se može propisati da u pojedinim upravnim stvarima žalba nije dopuštena i to ako je na drugi način obezbijeđena zaštita prava i pravnih interesa stranke i zaštita zakonitosti.

Porodičnim zakonom je propisano da protiv rješenja kojim se odbija zahtjev za usvojenje, lice koje želi da usvoji može izjaviti žalbu drugostepenom organu nadležnom za poslove socijalne politike. Protiv rješenja kojim se zasniva usvojenje žalba je dopuštena samo u slučaju zablude, prevare ili prinude i u tom slučaju izjavljivanje žalbe nije određeno rokom.

Protiv rješenja drugostepenog organa može se pokrenuti upravni spor.

U Brčko distriktu ostvarivanje prava iz socijalne zaštite ostvaruje se putem Pododjeljenja za socijalnu zaštitu Brčko Distrikta. Na zahtjev stranke ili njenog zakonskog zastupnika ili po službenoj dužnosti ovlaštenih lica Pododjeljenja za socijalnu zaštitu, pokreće se postupak za ostvarivanje prava saglasno Zakonu o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta.

U postupku za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Stranka nezadovoljna prvostepenim rješenjem u roku od 15 dana može uložiti žalbu Apelacionoj komisiji Brčko Distrikta.

Lica nezadovoljna konačnim rješenjem može tužbom pokrenuti upravni spor kod Osnovnog suda Brčko Distrikta. Postupak pred sudom je regulisan Zakonom o upravnim sporovima Brčko Distrikta.

Postupak pred sudom se pokreće nakon što je završen upravni postupak i samo na rješenje koje je konačno u upravnom postupku. Također stranka može pokrenuti upravni spor ako u upravnom postupku drugostepeni organ u roku od 30 dana nije donio rješenje po žalbi stranke na prvostepeno rješenje, a ne donese ga ni u daljem roku od 7 dana po pismenom traženju. U tom slučaju stranka ima pravo pokrenuti upravni spor kao da je njena žalba odbijena.

Broj djece u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Djeca bez roditeljskog staranja u ustanovama	2015.	2016.	2017.
Broj djece	8	7	6

Broj djece smještene u drugu porodicu u Brčko distriktu , referentni period od 2015 – 2017.

Smještaj u drugu porodicu	2015.	2016.	2017.
Broj djece	35	33	33

Broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite koji su upućeni na smještaj u ustanove u Brčko distriktu , referentni period od 2015 – 2017.

Smještaj u ustanove maloljetnih korisnika socijalne zaštite	2015.	2016.	2017.
Broj korisnika	1	1	1

Broj maloljetnika koji su dati u starateljstvo, starateljstvo za posebne slučajeve i usvojenje u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Broj maloljetnika	2015.	2016.	2017.
Starateljstvo			13
Starateljstvo za posebne slučajeve			18
Usvojenje			-

Broj korisnika domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema spolu i starosnim grupama u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

2015.godina

Domovi za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja	0-10		11-18		19-22	
	m	ž	m	ž	m	ž
Broj djece		1	3	2	1	1
UKUPNO	1		5		2	

2016.godina

Domovi za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja	0-10		11-18		19-22	
	m	ž	m	ž	m	ž
Broj djece			2	2	2	1
UKUPNO			4		3	

2017.godina

Domovi za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja	0-10		11-18		19-22	
	m	ž	m	ž	m	ž
Broj djece				2	3	1
UKUPNO			2		4	

Maloljetni prestupnici

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima na znanje informacije sadržane u prethodnom Izvještaju Bosne i Hercegovine, i zapaža da je postojeće zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini u skladu sa međunarodnim pravnim standardima u oblasti maloljetničkog pravosuđa.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj u pogledu maloljetničkog zatvora i vaspitno-odgojnih mjera za maloljetnike.

Prema Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija Bosne i Hercegovine, pritvora i drugih mjera, izvršenje maloljetničkog zatvora i vaspitno odgojnih mjera je u nadležnosti entiteta, obzirom da se navedene mjere izvršavaju prema mjestu prebivališta maloljetnika. Sa tim u vezi, propisi Bosne i Hercegovine ne sadrže detaljne odredbe o maloljetnicima već samo nekoliko općih normi koje u pogledu izvršenja sankcija upućuju na zakonodavstvo i ustanove u nadležnosti entiteta, kao što su odredbe o obrazovanju, mogućnost bavljenja sportom licima koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora, te odredbe o dopustu koji se može odobriti licima koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora i to dva puta u toku godine, s tim da ni jednom ne može trajati duže od 20 dana i može se odobriti licima koja nisu navršila 23 godine života.

U navedenom zakonu naročito je definisana obaveza odvojenog smještaja maloljetnih od punoljetnih lica i takav smještaj može biti osiguran ili u posebnom zavodu ili u posebnom odjeljenju Zavoda.

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine definiše postupak prema maloljetniku u pritvoru koji izdržava pritvor odvojeno od punoljetnih lica.

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine je donijelo Pravilnik o fizičkoj kulturi za maloljetnike na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora ili zavodskih odgojnih mjera u Zavodima Bosne i Hercegovine. Na entitetskim nivoima su doneseni Pravilnici o kriterijima za upućivanje osuđenih lica na izdržavanje kazne zatvora.

Podaci o broju osuđenih maloljetnih lica prema grupama krivičnih djela u BiH

	2014.	2015.	2016.
Ukupno	313	176	153
Života i tijela	45	20	25
Slobode i prava čovjeka i građanina	1	4	3
Zdravlja ljudi	11	8	9
Braka, porodice i mladeži	5	5	0
Spolne slobode i morala	6	6	4
Privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa	0	0	0
Imovine	183	109	83
Okoliša, poljoprivrede i prirodnih dobara	5	0	1
Opće sigurnosti ljudi i imovine	3	1	0
Sigurnosti javnog prometa	6	2	2
Pravosuđa	6	2	1
Javnog reda i pravnog prometa	35	17	20
Podmićivanja službene i druge odgovorne funkcije	0	0	0
Sistema elektronske obrade podataka	3	0	0
Ostala djela	4	2	5

U Federaciji Bosne i Hercegovine kazna maloljetničkog zatvora se izvršava u vaspitno-popravnom domu sa sjedištem u Orašju, i u kazneno-popravnim zavodu Tuzla u posebnom odjeljenju za maloljetnike.

Osim Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, predmetna oblast je većim dijelom uređena Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima Federacije, u skladu s kojim su doneseni i Pravilnik o primjeni odgojnih preporuka, Pravilnik o izvršenju odgojne mjere posebnih obaveza i Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika na izvršenju zavodskih odgojnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora.

Sistem krivičnih sankcija prema maloljetnicima, odnosno prema djeci u sukobu sa zakonom čine:

1. Odgojne mjere;
2. Maloljetnički zatvor; i
3. Sigurnosne mjere.

Uobičajeno je da se maloljetnim izvršiocima krivičnih djela izriče krivična sankcija odgojne mjere, i one su jedina vrsta sankcije prema mlađim maloljetnicima. Starijim maloljetnicima se, osim ove mjere, može izuzetno izreći i sankcija maloljetničkog zatvora kada su ispunjeni zakonski uslovi za isto, i kada se smatra da se izricanjem odgojne mjere neće postići svrha krivične sankcije. Osim ovih krivičnih sankcija, maloljetnicima se mogu, i to isključivo uz odgojnu mjeru ili kaznu maloljetničkog zatvora izreći i sigurnosne mjere.

Kada su u pitanju odgojne mjere, dijele se na lakše- blaže i teže – strožije. Tako se kao lakše mjere smatraju, prije svega, mjere upozorenja i usmjeravanja, zatim mjere pojačanog nadzora, dok u najteže mjere spadaju zavodske mjere. Ovakva podjela odgojnih mjera odgovara i zahtijeva primjenu principa postupnosti, odnosno postepenosti u njihovoj primjeni prema kojem se uvijek primjenjuje lakša odgojna mjera ako se njome može postići svrha (cilj) odgojnih mjera, a tek potom se izriče teža odgojna mjera, odnosno kazna maloljetničkog zatvora. Odgojne mjere i maloljetnički zatvor po svom karakteru, svakako su prinudne mjere čija primjena ne zavisi od volje maloljetnika. Svrha maloljetničkog zatvora jeste svakako i vršenje pojačanog uticaja na maloljetnog učinioca krivičnog djela da ubuduće ne vrši krivična djela (specijalna prevencija), ali i uticaj na druge maloljetnike da ne vrše krivična djela (generalna prevencija).

U skladu sa obavezama propisanim u Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima Federacije Bosne i Hercegovine, redovno se vrše aktivnosti na stručnom usavršavanju i edukaciji službenih osoba koja rade na poslovima prestupništva mladih i krivičnopravne zaštite djece, odnosno edukaciji policijskih službenika, socijalnih radnika, medijatora, advokata i radnika zaposlenih u kazneno-popravnim ustanovama, u smislu njihove edukacije, odnosno specijalizacije zapostupanje sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela, kao i za postupanje sa djecom i maloljetnim licima kada se ova lica pojavljuju kao oštećeni u krivičnom postupku.

U Republici Srpskoj postoji kazneno-popravni dom kapaciteta 40 osoba, kao i objekat za izvršenje kazne maloljetničkog zatvora u kazneno-popravnim zavodu Istočno Sarajevo kapaciteta 40 osoba koji je izgrađen u skladu sa najnovijim evropskim standardima.

Predmetna oblast je uređena Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, na osnovu kojeg su sačinjeni i podzakonski akti, i to: Pravilnik o primjeni vaspitnih preporuka; Pravilnik o izvršenju vaspitne mjere posebnih obaveza; Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika na izvršenju zavodskih vaspitnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora i program edukacija, te Pravilnik o primjeni mjere policijskog upozorenja.

Broj osuđenih maloljetnih lica prema grupama krivičnih djela u Republici Srpskoj, 2015-2017

Grupe krivičnih djela	2015.	2016.	2017.
UKUPNO	48	62	42
Života i tijela	6	11	7
Sloboda i prava građana	1	2	3
Polnog integriteta	2	1	2
Braka i porodice	-	-	1
Zdravlja ljudi	1	3	1
Imovine	32	35	22
Pravosuđa	1	-	-
Javnog reda i mira	3	8	2
Bezbjednosti javnog saobraćaja	2	1	4
Životne sredine	-	1	-

Broj lica koja su primljena na izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora u Republici Srpskoj za referentni period

Redni broj	Broj lica koja su primljena na izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora
2015. godina	-
2016. godina	1 lice, silovanje (3 godine)
2017. godina	1 lice, teško ubistvo (5 godina)

U Brčko distriktu Bosne i Hercegovine predmetna oblast je uređena Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku u Brčko distriktu, kojim su propisani uslovi, način i trajanje pritvora maloljetnika, izvršenje zavodskih vaspitnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora koje su u potpunosti u skladu sa evropskim standardima.

Ovaj Zakon je *lex specialis* i u potpunosti je usklađen sa krivičnim zakonodavstvom Bosne i Hercegovine koji se odnosi na maloljetnike.

Broj osuđenih maloljetnih lica prema grupama krivičnih djela u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

2015.godina

Statistika trajanja predmeta po referatima, pravnim osnovama i godini iniciranja	
<small>*Parametri sa kojima je pokrenut izvještaj</small>	
Sud	Osnovni sud Brčko distrikta BiH
Odjel	Sva odjeljenja
Odjeljenje	Sva odjeljenja
Pravna oblast	Sve pravne oblasti
Sudija	Sve sudije
Početni period	1.1.2015
Završni period	31.12.2015
Vrsta predmeta	KM-Krivični predmeti -maloljetnici
Vrsta faze	KM-Prvostepeni krivični postupak za maloljetnike
Pravni osnov zaštitni objekat	Svi zaštitni objekti
Pravni osnov-grupe	Sve grupe pravnih osnova
Pravni osnov	Svi pravni osnovi
Godina početka predmeta	Sve godine
Način završetka - grupe	Svi načini završetaka
Način završetka	Svi načini završetaka

OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKTA BIH

Godina iniciranja predmeta	Lica riješeno	Ukupno trajanje (dana)	Broj riješenih predmeta	Prosjek (dana)
	37	4686	36	130
KRIVIČNO	37	4686	36	130
(BD 169/1) Teška tjelesna povreda	2	49	2	25

2014	1	39	1	39
2015	1	10	1	10
(BD 170/1/) Laka tjelesna povreda	2	67	2	34
2014	2	67	2	34
(BD 200/4/) Silovanje	2	85	2	43
2015	2	85	2	43
(BD 232/1/) Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga	3	61	3	20
2015	3	61	3	20
(BD 280/1/) Krađa	3	75	3	25
2014	1	23	1	23
2015	2	52	2	26
(BD 281/1/) Teška krađa	15	1110	14	79
2013	1	704	1	704
2014	1	53	1	53
2015	13	353	12	29
(BD 283/2/) Razbojništvo	2	50	2	25
2015	2	50	2	25
(BD 317/1/) Izazivanje opće opasnosti	1	3051	1	****
2007	1	3051	1	3051
(BD 317/4/) Izazivanje opće opasnosti	2	31	2	16
2015	2	31	2	16
(BD 356/2/) Nasilničko ponašanje	3	99	3	33
2014	1	35	1	35
2015	2	64	2	32
(BD 365/1/) Nedozvoljeno držanje oružja ili eksplozivnih tvari	2	8	2	4
2015	2	8	2	4
	37	4686	36	130

2016.godina

Statistika trajanja predmeta po referatima, pravnim osnovama i godini iniciranja	
<small>*Parametri sa kojima je pokrenut izvještaj</small>	
Sud	Osnovni sud Brčko distrikta BiH
Odjel	Sva odjeljenja

Odjeljenje	Sva odjeljenja
Pravna oblast	Sve pravne oblasti
Sudija	Sve sudije
Početni period	1.1.2016
Završni period	31.12.2016
Vrsta predmeta	KM-Krivični predmeti -maloljetnici
Vrsta faze	KM-Prvostepeni krivični postupak za maloljetnike
Pravni osnov zaštitni objekat	Svi zaštitni objekti
Pravni osnov-grupe	Sve grupe pravnih osnova
Pravni osnov	Svi pravni osnovi
Godina početka predmeta	Sve godine
Način završetka - grupe	Svi načini završetaka
Način završetka	Svi načini završetaka

OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKTA BIH

Godina iniciranja predmeta	Lica riješeno	Ukupno trajanje (dana)	Broj riješenih predmeta	Prosjek (dana)
	18	595	18	33
KRIVIČNO	18	595	18	33
(BD 169/6/) Teška tjelesna povreda	2	33	2	17
2016	2	33	2	17
(BD 232/1/) Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga	6	135	6	23
2016	6	135	6	23
(BD 280/1/) Krađa	2	61	2	31
2016	2	61	2	31
(BD 281/1/) Teška krađa	2	24	2	120
2015	1	239	1	239
2016	1	1	1	1
(BD 232/1/) Oštećenje tuđe stvari	3	59	3	20
2016	3	59	3	20
(BD 290/1/) Ucjena	3	67	3	22
2016	3	67	3	22
	18	595	18	33

2017.godina.

Statistika trajanja predmeta po referatima, pravnim osnovama i godini iniciranja	
--	--

*Parametri sa kojima je pokrenut izvještaj	
Sud	Osnovni sud Brčko distrikta BiH
Odjel	Sva odjeljenja
Odjeljenje	Sva odjeljenja
Pravna oblast	Sve pravne oblasti
Sudija	Sve sudije
Početni period	1.1.2017
Završni period	31.12.2017
Vrsta predmeta	KM-Krivični predmeti -maloljetnici
Vrsta faze	KM-Prvostepeni krivični postupak za maloljetnike
Pravni osnov zaštitni objekat	Svi zaštitni objekti
Pravni osnov-grupe	Sve grupe pravnih osnova
Pravni osnov	Svi pravni osnovi
Godina početka predmeta	Sve godine
Način završetka - grupe	Svi načini završetaka
Način završetka	Svi načini završetaka

Godina iniciranja predmeta	Lica riješeno	Ukupno trajanje (dana)	Broj riješenih predmeta	Prosjek (dana)
	17	649	16	41
KRIVIČNO	17	649	16	41
(BD 170/1/) Laka tjelesna povreda	4	82	4	21
2017	4	82	4	21
(BD 280/1/) Krađa	5	287	4	72
2017	5	287	4	72
(BD 281/1/) Teška Krađa	2	77	2	39
2017	2	77	2	39
(BD 283/1/) Razbojništvo	2	32	2	16
2017	2	32	2	16
(BD 232/1/) Prikrivanje	4	171	4	43
2017	4	171	4	43
	17	649	16	41

Član 17. stav 2. Besplatno osnovno i srednje obrazovanje – redovno pohađanje škole

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) uzima u obzir informacije sadržane u prethodnom Izvještaju koji je podnijela Bosna i Hercegovina, i zapaža da se na državnom nivou i entitetskim nivoima vlasti primjenjuju različite odredbe (F BiH, Republika Srpska i Brčko distrikt BiH). Komitet prima na znanje informaciju da je socijalno uključivanje u školama poboljšano primjenom indeksa inkluzije kao sredstva samoevaluacije, kao i informaciju da su kategorije, postupak identifikacije,

planiranje i način rada, obuka i profesionalnog razvoja kadrova pobliže propisani entitetskim i kantonalnim propisima.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj. Navedite broj djece sa posebnim potrebama u redovnom obrazovanju.

Relevantan okvirni zakon koji se odnosi na ovu oblast je Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini u kojem se navodi da je osnovno obrazovanje obavezno za svu djecu, te da je obavezno obrazovanje besplatno, i da se besplatno osnovno obrazovanje osigurava svojoj djeci. Ovaj Zakon propisuje da tokom perioda obaveznog obrazovanja, nadležni organi vlasti poduzimaju sve neophodne mjere kako bi učenicima osigurali uslove za slobodan pristup i učešće u obrazovanju, a naročito u pogledu osiguranja pristupa besplatnim udžbenicima, priručnicima i drugom didaktičkom materijalu.

Obavezno obrazovanje počinje u kalendarskoj godini u kojoj dijete do 1. Aprila navršava šest godina života i traje bez prekida tokom perioda koji ne može biti kraći od osam godina. Nadležne obrazovne vlasti i škole u Bosni i Hercegovini su imale obavezu, najkasnije do juna 2004. godine, stvoriti sve potrebne uslove za normalno otpočinjanje osnovne škole u trajanju od devet godina.

Dijete u smislu ovog zakona je svaka osoba do navršene osamnaeste godine života. Srednjoškolsko obrazovanje je svima dostupno, u skladu s postignutim uspjehom u osnovnoj školi, ličnim interesom i sposobnostima. Srednjoškolsko obrazovanje u javnim ustanovama je besplatno u skladu sa zakonom.

Tokom perioda obaveznog obrazovanja, nadležni organi vlasti preduzimaju sve neophodne mjere kako bi učenicima osigurali uslove za slobodan pristup i učešće u obrazovanju, naročito u pogledu osiguranja pristupa besplatnim udžbenicima, priručnicima i drugom didaktičkom materijalu. Djeca i mladi s posebnim obrazovnim potrebama stižu obrazovanje u redovnim školama i prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama. Individualni program, prilagođen njihovim mogućnostima i sposobnostima, izradit će se za svakog učenika, uz obavezno određivanje defektološkog i logopedskog statusa. Djeca i mladi sa ozbiljnim smetnjama i poteškoćama u razvoju mogu se djelimično ili u cjelini obrazovati u specijalnim odgojno-obrazovnim ustanovama, u slučajevima kada je nemoguće pružiti odgovarajuće obrazovanje u redovnim školama.

Svi zakoni u entitetima, kantonima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, kao i drugi odgovarajući propisi iz oblasti obrazovanja trebali su biti usklađeni sa odredbama Okvirnog zakona, najkasnije u roku od šest mjeseci po stupanju na snagu ovog Zakona.

U periodu od 2015. do 2017. godine nije bilo izmjena Okvirnog zakona, niti se iste planiraju u skorije vrijeme.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u pedagoškoj 2015/16. godini je bilo 304 djece s posebnim potrebama u predškolskim ustanovama, u pedagoškoj 2016/17. godini 285 djece s posebnim potrebama u predškolskim ustanovama, a u pedagoškoj 2017/18. godini 340 djece s posebnim potrebama u predškolskim ustanovama.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u Federaciji Bosne i Hercegovine je u školskoj 2015/16 godini bilo 2397 učenika s posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu osnovnog obrazovanja, u školskoj 2016/17. godini bilo je 2086 učenika s posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu, a u školskoj 2017/18. godini bilo je 2510 učenika s posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu.

Bilteni Federalnog zavoda za statistiku ne sadrže podatke o broju učenika sa posebnim potrebama koji su uključeni u redovnu nastavu srednjeg obrazovanja za navedeni referentni period. U srednjim školama za djecu sa posebnim potrebama u Federaciji BiH je u školskoj 2015/16 godini bilo 280 učenika, u školskoj 2016/17. godini bilo je 257 učenika a u školskoj 2017/18. godini bilo je 255 učenika.

U Republici Srpskoj 2017. godine je donesen Zakon o osnovnom vaspitanju i obrazovanju, kojim se uređuje djelatnost osnovnog vaspitanja i obrazovanja kao dio jedinstvenog vaspitno-obrazovnog sistema Republike Srpske, prava, obaveze, dužnosti i odgovornosti učenika, roditelja i zaposlenih u školi, nastavni planovi i programi, upravljanje i rukovođenje školom, obezbjeđivanje sredstava, vrednovanje kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada, nadzor nad radom škole, priznavanje svjedočanstava, te evidencije i javne isprave.

Zakon propisuje da je osnovno vaspitanje i obrazovanje djelatnost od opšteg društvenog interesa, te da traje devet godina i da je obavezno i besplatno za svu djecu uzrasta od šest do 15 godina.

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske je donesen 2018. godine, i njim se uređuje djelatnost srednjeg obrazovanja i vaspitanja kao dio jedinstvenog sistema obrazovanja Republike Srpske, osnivanje i prestanak rada srednje škole, status učenika, nastavnika, stručnih saradnika i ostalih radnika, rukovođenje i upravljanje školom, vrednovanje kvaliteta obrazovno-vaspitanog rada, razvijanje nastavnih planova i programa, finansiranje i nadzor nad radom škola, priznavanje svjedočanstava, te evidencije i javne isprave, sticanje kvalifikacija, vanredno obrazovanje i druga pitanja u vezi sa srednjim obrazovanjem.

Propisuje i da je srednje obrazovanje djelatnost od opšteg društvenog interesa, te da je dostupno svima pod jednakim uslovima, u skladu sa ovim zakonom i sposobnostima pojedinca. Srednje obrazovanje nije obavezno.

Broj djece sa posebnim potrebama u predškolskim ustanovama u Republici Srpskoj za referentni period

Godina	Broj djece
2015	157
2016	193
2017	201

Broj učenika sa posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu – osnovno obrazovanje u Republici Srpskoj za referentni period

Godina	Broj djece
2015	1323
2016	1307
2017	1319

Broj učenika sa posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu – srednje obrazovanje u Republici Srpskoj za referentni period

Godina	Broj djece
2015	373

2016	387
2017	381

Podaci o obrazovanju romske djece u referentnom periodu u Republici Srpskoj za referentni period

Godina	Broj djece
2015	108
2016	290
2017	371

Relevantni podaci i statistike o broju upisanih učenika u redovne škole i škole za djecu sa posebnim potrebama u Republici Srpskoj za referentni period

Redovne osnovne škole

Godina	Broj djece
2015	93670
2016	92312
2017	90995

Učenici sa posebnim potrebama – osnovne škole

Godina	Broj djece
2015	394
2016	371
2017	375

Redovne srednje škole

Godina	Broj djece
2015	42089
2016	41136
2017	39831

Učenici sa posebnim potrebama – srednje škole

Godina	Broj djece
2015	118
2016	137
2017	125

Broj učenika redovnih osnovnih škola koji su u toku školske godine prekinuli školovanje u Republici Srpskoj za navedeni referentni period (po godinama)

Godina	Broj djece
2015	143

2016	90
2017	50

Broj učenika redovnih srednjih škola koji su u toku školske godine prekinuli školovanje u Republici Srpskoj za navedeni referentni period (po godinama)

Godina	Broj djece
2015	276
2016	306
2017	312

Napomena: Primjedba Ministarstva prosvjete i kulture – izraz "djeca sa posebnim potrebama" nije u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Integracija djece sa invaliditetom u redovno obrazovanje

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) konstatuje da Bosna i Hercegovina još uvijek nije ratifikovala član 15. stav 1. Povelje koji se odnosi na mjere potrebne za usmjeravanje i stručnu obuku licima sa onesposobljenjem putem specijaliziranih javnih i privatnih tijela.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj, i da li postoji zakonodavstvo koje eksplicitno štiti osobe sa invaliditetom od diskriminacije u obrazovanju i osposobljavanju, odnosno da li su uspostavljene mjere koje olakšavaju integraciju djece sa invaliditetom u redovno obrazovanje.

U Bosni i Hercegovini ne postoje posebni zakoni kojim se izričito štite osobe sa invaliditetom od diskriminacije u obrazovanju i edukaciji, ali zakoni o obrazovanju na svim nivoima organizovanja u Bosni i Hercegovini, kao i Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini zabranjuju diskriminaciju po bilo kojoj osnovi, pa i po osnovu invaliditeta i svakom djetetu garantuju jednako pravo pristupa, jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju i uživanje istovjetnog tretmana, bez diskriminacije..

Socijalna uključenost u školama se poboljšava kroz primjenu Indeksa uključenosti kao sredstva za samoocjenjivanje.

Kategorije, postupak identifikacije, planiranje i način rada, profil, obuka i profesionalni razvoj stručnog kadra za rad s djecom i mladima s posebnim potrebama i druga pitanja, bliže se uređuju propisima entiteta, kantona i BD, u skladu s principima i standardima utvrđenim pomenutim zakonima.

Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini je propisano da su nastavnici, pedagozi, psiholozi, defektolozi, logopedi i direktori škola obuhvaćeni obaveznim programima obuke, usavršavanja i provjere, a radi sticanja novih znanja, usavršavanja i profesionalnog razvoja.

Takve programe ustanovit će obrazovne vlasti u entitetu, kantonima i Brčko distriktu, u skladu s principima i standardima definiranim ovim zakonom.

Prema važećim zakonima u ovoj oblasti, inkluzija podrazumijeva sveobuhvatno uključivanje lica sa smetnjama u psihofizičkom razvoju, lica sa preprekama u učenju i uopšte lica sa preprekama društvene uključenosti u vaspitno-obrazovni sistem i svakodnevni život.

Svako dijete ima jednako pravo i jednake mogućnosti u osnovnom obrazovanju i vaspitanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Škola može da organizuje odjeljenja za učenike sa smetnjama u psihofizičkom razvoju u slučaju kada se ne može izvršiti uključivanje (inkluzija) takvih učenika u redovna odjeljenja – specijalna odjeljenja.

U redovno odjeljenje mogu biti uključena najviše dva učenika sa smetnjama u psihofizičkom razvoju. Za jednog učenika sa smetnjama u psihofizičkom razvoju broj učenika u redovnom odjeljenju smanjuje se za dva u odnosu na optimalan broj učenika, dok se za dva učenika sa smetnjama u psihofizičkom razvoju broj učenika u odjeljenju smanjuje za šest u odnosu na optimalan broj učenika.

Kombinovano odjeljenje od dva razreda u koje su uključeni učenici sa smetnjama u psihofizičkom razvoju može imati najviše 14 učenika.

Kombinovano odjeljenje od tri razreda u koje su uključeni učenici sa poteškoćama u razvoju može imati najviše deset učenika.

Dijete sa lakšim mentalnim i fizičkim smetnjama u razvoju upisuje se u redovno odjeljenje, s tim da mu se obezbijedi posebna stručna pomoć u okviru opservacionog perioda koji ne može biti kraći od šest mjeseci.

Stručnu pomoć u okviru opservacionog perioda pruža defektolog-logoped i pedagoško-psihološka služba škole. U školama gdje nema defektologa-logopeda stručnu pomoć pruža pedagoško-psihološka služba i u najvećoj mjeri u kojoj je to moguće uključuju se i druga stručna lica.

Djeca sa umjerenom i težom mentalnom retardacijom, autistična djeca i djeca sa višestrukim smetnjama ocejnjuju se opisnom ocjenom.

Djeca sa smetnjama u psihofizičkom razvoju stižu osnovno obrazovanje i vaspitanje u redovnim školama i prema programima prilagođenim njihovim potrebama.

Broj djece sa posebnim potrebama u predškolskim ustanovama na početku školske godine u Bosni i Hercegovini

Školska godina	Spol	Broj
2013/2014	Ukupno	469
	Ženski	164
2014/2015	Ukupno	590
	Ženski	215
2015/2016	Ukupno	488
	Ženski	172
2016/2017	Ukupno	490
	Ženski	171

Broj učenika sa posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu – osnovno obrazovanje u Bosni i Hercegovini

Školska godina	Spol	Broj
2013/2014	Ukupno	3028
	Ženski	1148
2014/2015	Ukupno	3364
	Ženski	1267
2015/2016	Ukupno	3803
	Ženski	1408
2016/2017	Ukupno	3484
	Ženski	1246

Broj učenika sa posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu – srednje obrazovanje u Bosni i Hercegovini

Školska godina	Spol	Broj
2013/2014	Ukupno	656
	Ženski	320
2014/2015	Ukupno	661
	Ženski	248
2015/2016	Ukupno	841
	Ženski	347
2016/2017	Ukupno	869
	Ženski	362

Upisani učenici u redovne škole i škole za djecu sa posebnim potrebama na početku školske godine u Bosni i Hercegovini – osnovne škole

		Ukupno odjeljenja			Učenici/ce	
		Svega	Nekombinovana	Kombinovana	Svega	Učenice
	Ukupno	15.344	13.414	1.930	296.819	144.456
2014/2015	Redovne osnovne škole	15.140	13.297	1.843	295.783	144.106
	Osnovne škole za djecu sa posebnim potrebama	204	117	87	1.036	350
2015/2016	Ukupno	15.217	13.245	1.972	291.342	141.454
	Redovne osnovne škole	15.022	13.148	1.874	290.412	141.138
	Osnovne škole za djecu sa posebnim potrebama	195	97	98	930	316
2016/2017	Ukupno	15.076	13.081	1.995	287.729	139.479
	Redovne osnovne škole	14.889	12.992	1.897	286.754	139.154
	Osnovne škole za djecu sa posebnim potrebama	187	89	98	975	325

Upisani učenici u redovne škole i škole za djecu sa posebnim potrebama na početku školske godine u Bosni i Hercegovini – srednje škole

		Broj odjeljenja	Učenici/ce	
			Svega	Učenice
	Ukupno	6.117	143.881	71.786
2014/2015	Gimnazije	1.545	37.132	23.330
	Tehničke škole	3.109	77.388	39.048
	Umjetničke škole	121	1.291	779
	Vjerske škole	81	2.222	1.116
	Stručne škole	1.188	25.463	7.375
	Srednje škole za djecu sa posebnim	73	385	138
	Ukupno	6.117	143.881	71.786

	potrebama			
	Ukupno	5.850	133.228	66.520
2015/2016	Gimnazije	1.455	33.321	20.897
	Tehničke škole	2.973	72.109	36.546
	Umjetničke škole	102	1.216	745
	Vjerske škole	80	2.189	1.119
	Stručne škole	1.166	23.995	7.058
	Srednje škole za djecu sa posebnim potrebama	74	398	155
	Ukupno	5.774	126.824	63.592
2016/2017	Gimnazije	1.377	30.615	19.236
	Tehničke škole	2.969	68.743	35.435
	Umjetničke škole	100	1.203	749
	Vjerske škole	73	2.227	1.128
	Stručne škole	1.183	23.642	6.896
	Srednje škole za djecu sa posebnim potrebama	72	394	148

U Federaciji Bosne i Hercegovine za djecu sa posebnim potrebama u upotrebi su individualni i prilagođeni nastavni planovi i programi. Ovi planovi i programi rade se u saradnji nastavnika i mobilnih timova koji čine stručnjaci za određene oblasti (pedagozi, psiholozi, defektolozi, radni terapeuti i dr.). Novoizgrađene škole se pridržavaju građevinskih standarda, a u starim školama se vrši adaptacija gdje je god to moguće. Poseban problem predstavljaju područne škole u ruralnim sredinama. Pedagoškim standardima i normativima predviđeno je da škole sa većim brojem učenika obavezno imaju pedagoga i psihologa. Za prosvjetni kadar organiziraju se seminari, okrugli stolovi i drugi oblici edukacije.

U Republici Srpskoj Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju je propisano da se predškolsko vaspitanje i obrazovanje odvija u skladu sa ratifikovanim međunarodnim konvencijama i da ustanove socijalne zaštite, u kojima su trajno zbrinuta djeca predškolskog uzrasta i druge ustanove koje ostvaruju programe vaspitanja i obrazovanja djece predškolskog uzrasta, obavljaju djelatnost kojom se obezbjeđuje jednaka dostupnost vaspitanja i obrazovanja svakom predškolskom djetetu. Vaspitno-obrazovni rad u jasličkim, odnosno vrtićkim grupama obavljaju vaspitači i defektolozi za djecu sa smetnjama u razvoju uključenu u redovne uzrasne grupe i djecu smještenu u razvojnim grupama. Vaspitači koji rade sa djecom sa smetnjama u razvoju rade uz stručnu pomoć defektologa u zavisnosti od vrste smetnje. Vaspitna grupa koju pohađa dijete sa smetnjama u razvoju može da ima saradnika za vaspitača.

Zakonom je propisano da se u predškolskim ustanovama koriste: cjeloviti razvojni programi, specijalizovani programi, interventni, kompenzacioni rehabilitacioni programi, programi jačanja roditeljskih znanja i sposobnosti u vaspitanju djece i programi za djecu pred polazak u školu ako nisu obuhvaćeni nekim oblikom predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Prilikom upisa u predškolske ustanove za djecu sa posebnim potrebama, ustanova je dužna da pokrene proceduru izrade individualizovanog vaspitno-obrazovnog programa, a u vaspitnoj grupi koju pohađa takvo dijete, vaspitaču pomaže asistent za inkluziju. Rok za izradu prvog individualizovanog vaspitno-obrazovnog programa je najkasnije tri mjeseca od upisa.

U jednoj optimalnoj vaspitnoj grupi ne može biti više od jednog djeteta sa smetnjama u razvoju, izuzev u predškolskim ustanovama koje imaju manji broj vaspitnih grupa u odnosu na broj upisane djece sa

smetnjama u razvoju, kada u grupi može biti i dvoje djece sa smetnjama u razvoju, ali se broj djece u grupi tada umanjuje za tri.

Vaspitno-obrazovni rad u jasličkim, odnosno vrtičkim grupama obavljaju vaspitači i defektolozi za djecu sa smetnjama u razvoju uključenu u redovne uzrasne grupe i djecu smještenu u razvojnim grupama.

Vaspitna grupa koju pohađa dijete sa posebnim potrebama ima asistenta za inkluziju.

Poslove saradnika za vaspitača mogu da obavljaju lica sa najmanje završenom srednjom školom u četvorogodišnjem trajanju ili studenti fakulteta za obrazovanje pedagoškog kadra i medicinskog fakulteta, u okviru studentske prakse ili volonterski.

U okviru centra za predškolsko vaspitanje i obrazovanje Banja Luka, postoji i predškolska ustanova za rad sa djecom sa poteškoćama u razvoju.

Zakonom o osnovnom vaspitanju i obrazovanju Republike Srpske regulisana su i prava učenika sa posebnim vaspitno-obrazovnim potrebama:

- 1) nadareni i talentovani učenici;
- 2) učenici sa smetnjama u razvoju (učenici sa oštećenjem vida; učenici sa oštećenjem sluha; učenici sa oštećenjem u govorno-glasovnoj komunikaciji; učenici sa tjelesnim oštećenjem i hroničnim oboljenjima; učenici sa intelektualnim oštećenjem; učenici sa psihičkim poremećajima i oboljenjima; učenici sa višestrukim smetnjama);
- 3) učenici sa smetnjama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima; i
- 4) učenici sa smetnjama uslovljenim vaspitanjem, socijalnim, ekonomskim i kulturnim faktorima.

Učenici sa smetnjama u razvoju školuju se u redovnim školama (inkluzija) ili u osnovnim školama za djecu sa smetnjama u razvoju. U Republici Srpskoj postoje četiri centra za obrazovanje i vaspitanje djece sa smetnjama u razvoju. Od školske 2010/2011 godine Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske finansira asistente prioritetno za učenike sa autizmom i, u pojedinačnim slučajevima, asistente za učenike sa teškim smetnjama u razvoju. Te školske godine finansirana su četiri asistenta, a 2017/2018.godine 205 asistenata. Školske 2010/2011 godine je izdvojeno 23.200 KM, a 2017/2018.godine 733.960 KM.

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju također reguliše pitanje obrazovanja učenika sa poteškoćama u razvoju, i to:

1. učenici sa oštećenjem vida;
2. učenici sa oštećenjem sluha;
3. učenici sa oštećenjem u govorno-glasovnoj komunikaciji;
4. učenici sa tjelesnim oštećenjem i hroničnim oboljenjima;
5. učenici sa intelektualnim oštećenjem;
6. učenici sa psihičkim poremećajima i oboljenjima;
7. učenici sa višestrukim smetnjama.

Ovi učenici se školuju u redovnim školama, a za njihovo obrazovanje, vaspitanje, rehabilitaciju i rehabilitaciju može se osnovati srednja škola za djecu sa smetnjama u razvoju.

Svaka škola u Republici Srpskoj se može obratiti Republičkom pedagoškom zavodu Republike Srpske, koji je u sastavu Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, za savjet i obuku nastavnika i stručnih saradnika za pomoć u obrazovanju učenika sa posebnim potrebama.

U Brčko distriktu Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta reguliše upis, postupak identifikacije, način edukacije i rehabilitacije djece sa poteškoćama u psihofizičkom razvoju. Istim zakonom zabranjen je svaki oblik diskriminacije u obrazovanju i edukaciji navedenih učenika i obezbjeđeno obrazovanje svih učenika pod jednakim uslovima uz primjenu principa i normi utvrđenih ovim zakonom obrazovanje svih učenika pod jednakim uslovima uz primjenu principa i normi utvrđenih ovim zakonom.

Na području Brčko distrikta u osnovnim i srednjim školama obrazuju se učenici sa posebnim potrebama, u dvije osnovne škole organizirana su specijalna odjeljenja za ove učenike koji su sa stepenom oštećenja, umjerene mentalne retardacije, dok su učenici kategorisani sa lakom mentalnom retardacijom integrisani u redovna odjeljenja u inkluzivnu nastavu. Nastava se za ovu grupu učenika realizirana po prilagođenim nastavnim programima koji su usklađeni sa mogućnostima, sposobnostima i interesima učenika.

U srednje stručne škole upisuju se učenici koji završe osnovno obrazovanje u neka lakša zanimanja, u skladu sa mogućnostima i interesima učenika.

Stručni timovi škola pojačano prate ovu kategoriju učenika te s obzirom na stalnu komunikaciju sa nastavnicima, u prilici su da izmjenjuju mišljenja i da se predlažu nova rješenja, individualno se odnoseći prema svakom učeniku sa preprekama u učenju i učešću.

U Brčko distriktu, da bi škola bila fizički dostupna djeci sa invaliditetom, školski objekti imaju odgovarajuće prilagođene prilaze. U jednoj školi u funkciji je i lift pa su i prostori na spratu dostupni i djeci sa invaliditetom, a u ostalim školama raspored učionica prilagođen je potrebama ove djece.

U obrazovnom sistemu Brčko distrikta uposleni su defektolozi različitih smjerova (oligofrenolog, surdoaudiolog, logoped, tiflopedagog) koji sa pedagozima, psiholozima, socijalnim radnicima i socijalnim pedagozima čine stručne timove koji rade sa ovim učenicima, a pri tome pružaju pomoć i podršku roditeljima i nastavnicima ovih učenika.

Adaptirane nastavne planove i programe za djecu sa poteškoćama u psihofizičkom razvoju rade nastavnici u saradnji sa stručnim timovima u čijem sastavu se nalaze odgovarajući stručni saradnici.

Brčko distrikt je uključen u reformske procese na državnom nivou gdje se vrše usaglašavanja zakona, zajedničke jezgre, strategije razvoja obrazovnih institucija, kvalifikacionog okvira,eksterne mature.

Broj djece sa posebnim potrebama u predškolskim ustanovama u Brčko Distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Djeca sa posebnim potrebama u predškolskim ustanovama	Školska 2015/2016.godina		Školska 2016/2017.godina	
Pol	M	Ž	M	Ž
Broj djece	2	-	2	-

Broj učenika sa posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu – osnovno obrazovanje u Brčko Distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Školska 2015/2016.godina

Razred	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
Spol	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Broj učenika	9	5	4	7	10	11	6	12	11	5	12	8	14	7	4	9	9	5
Ukupno	148																	

Školska 2016/2017.godina

Razred	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
Spol	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Broj učenika	7	2	20	9	12	12	12	13	11	14	14	7	12	11	16	8	7	5
Ukupno	192																	

Broj učenika sa posebnim potrebama uključenih u redovnu nastavu – srednje obrazovanje u Brčko Distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Učenici sa posebnim potrebama uključeni u redovnu nastavu – srednje obrazovanje	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Brojučenika sa posebnim potrebama	52	43	27

Broj upisanih učenika u redovne škole i škole za djecu sa posebnim potrebama u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Školska 2015/2016.godina

Razred	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
Spol	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Broj učenika	39	32	37	30	35	34	32	29	31	32	31	34	36	34	36	30	37	36
	4	8	5	6	3	9	4	6	8	8	4	5	5	2	3	3	8	5
Ukupno	6145																	

Školska 2016/2017.godina

Razred	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
Spol	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Broj učenika	32	27	38	32	37	31	33	33	34	29	32	33	30	33	37	34	34	32
	7	7	4	6	2	6	8	1	0	3	5	0	4	7	3	4	6	1
Ukupno	5984																	

U Brčko distriktu nema škole za djecu sa posebnim potrebama. Učenici su uključeni u inkluzivni oblik obrazovanja, dok učenici sa izraženijim psihofizičkim smetnjama nastavu pohađaju u posebnim odjeljenjima pri redovnoj školi. Postoje četiri takva odjeljenja.

	Školska 2015/2016.godina		Školska 2016/2017.godina	
Pol	M	Ž	M	Ž
Broj djece	9	7	11	7
UKUPNO	16		18	

Sticanje srednjoškolskog obrazovanja

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) prima na znanje informacije sadržane u prethodnom Izvještaju Bosne i Hercegovine, i zapaža da srednjoškolsko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distriktu nije obavezno, dok je u Republici Srpskoj obavezno.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, i da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke u saradnji sa nadležnim kantonalnim ministarstvima obrazovanja, razmatra mogućnost uvođenja obaveznog srednjoškolskog obrazovanja u najkraćem trajanju od 2 godine. Ovu mjeru su već uveli Kanton Sarajevo u školskoj 2010/2011.godini i Bosansko-podrinjski kanton u školskoj 2012/2013. godini. Unsko-sanski kanton u svom Zakonu o srednjem obrazovanju donesenom 2012. godine propisuje obavezno srednje obrazovanje u dvogodišnjem trajanju za sve učenike/ce do navršene 18. godine starosti, na osnovu kojeg će se sticati kvalifikacije I i II stepena. Implementacija ove zakonske odredbe odvijat će se postepeno po zanimanjima jer je potrebno izraditi nastavne planove i programe za zanimanja I i II stepena, te u nomenklaturu zanimanja uvesti nova zanimanja I i II stepena složenosti. Od naredne školske godine početak će implementacija obrazovanja u dvogodišnjem trajanju za dva stručna zanimanja.

U Republici Srpskoj stopa upisa u srednje škole je 97% (gotovo 100 % - kao da je srednja škola obavezna).

Srednje obrazovanje u Republici Srpskoj je dio jedinstvenog sistema obrazovanja i djelatnost od opšteg društvenog interesa, koje obuhvata različite vrste i oblike obrazovanja, kojim se nakon završene osnovne škole stiču znanja i sposobnosti potrebne za rad u struci i za dalje obrazovanje pojedinca.

Zavisno od vrste nastavnog plana i programa škola može biti osnovana i registrovana kao:

- 1) gimnazija;
- 2) umjetnička škola;
- 3) stručna tehnička škola u četvorogodišnjem trajanju;
- 4) stručna škola u trogodišnjem trajanju;
- 5) stručna škola u dvogodišnjem trajanju;
- 6) vjerska škola u petogodišnjem trajanju;
- 7) škola za učenike sa posebnim potrebama.

U Brčko distriktu, sticanje srednjoškolskog obrazovanja je regulisano Zakonom o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta, prema kojem srednjoškolsko obrazovanje nije obavezno, ali je stopa upisa u srednje škole skoro 100% jer se, u skladu sa Zakonom, učenicima obezbjeđuje besplatan prevoz ukoliko je mjesto stanovanja od škole do kuće udaljeno više od 3 km, a na osnovu redovnog pohađanja srednje škole učenici odnosno njihovi roditelji ostvaruju prava iz oblasti socijalne zaštite.

Broj učenika redovnih osnovnih škola koji su u toku školske godine prekinuli školovanje u Brčko distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Školska 2015/2016.godina

Razred	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
Spol	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Broj																		

učenika	2	0	3	1	-	2	2	3	2	1	2	0	0	1	0	0	0	0
Ukupno	19																	

Školska 2016/2017.godina

Razred	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
Spol	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Broj učenika	4	3	3	3	1	1	2	3	2	2	-	2	2	-	2	-	2	1
Ukupno	33																	

Broj učenika redovnih srednjih škola koji su u toku školske godine prekinuli školovanje u Brčko Distriktu, referentni period od 2015 – 2017.

Učenici redovnih srednjih škola koji su u toku školske godine prekinuli školovanje	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Broj učenika	86	79	86

Obrazovanje Roma

Evropski komitet za socijalna prava u Zaključcima (2015.) podsjeća da države potpisnice imaju čvrste obaveze da se osigura jednak prisut obrazovanju za svu djecu. U tom smislu posebnu pažnju treba posvetiti ugroženim grupama, kao što su djeca iz manjinskih grupa, djeca koja traže azil, djeca izbjeglice, djeca u bolnici, djeca pod njegovom, trudne tinejdžerke, djeca koja su lišena slobode, itd.

Pitanje Komiteta: Opišite opšti zakonodavni okvir, da li je bilo izmjena u zakonodavstvu u odnosu na prethodni izvještaj, i dostavite opšte podatke o obrazovanju roma za referentni period.

U skladu sa preporukama i prijedlogima dogovorenim na 16. sastanku Međunarodnog upravnog komiteta programa Dekade romske inkluzije, usvojen je Revidirani akcioni plan Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma („Službeni glasnik BiH“ broj 5/11). Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke daje prethodnu saglasnost na tekst Izvještaja o provođenju spomenutog Akcionog plana, a usvaja ga Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

Navedenim dokumentom su definisana četiri cilja i 48 mjera kako bi ova marginalizirana grupacija djece imala jednakost u dostupnosti kvalitetnom obrazovanju i mogla sticati neophodna znanja za kasnije kvalitetnije integriranje u društvo. Ciljevi su, kako slijedi:

1. Osiguranje da se djeca pripadnici romske nacionalne manjine uključe u sistem obaveznog osnovnog obrazovanja;
2. Poticanje romske populacije za nastavak srednjoškolskog i visokog obrazovanja, ali i osposobljavanja za prvo zanimanje;
3. Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije;
4. Izgradnja sistemskih rješenja koja će dovesti do zadovoljavanja u obrazovnim potrebama Roma.

Formiran je i stručni tim za praćenje primjene provođenja Revidiranog akcionog plana, a djeluje na lokacijama nastanjenim romskim stanovništvom. Analiza evidentiranja je pokazala da u Bosni i Hercegovini trenutno živi 16.771 Roma ili 4.308 domaćinstava.

U Federaciji BiH Romi su u značajnom broju nastanjeni u šest kantona i to:

- u Srednjobosanskom kantonu 1.716 Roma;
- u Hercegoviačko – neretvanskom kantonu 488;

- u Kantonu Sarajevo 2.593;
- u Tuzlanskom kantonu 3.917;
- u Unsko – sanskom kantonu 737; te
- u Zeničko – dobojskom kantonu 3.495.

Broj Roma u Republici Srpskoj prema popisu stanovništva iz 2013. godine je 1.974, a u Distriktu Brčko 825 Roma.

Stvarni broj Roma, odnosno romske djece, će se znati objavom podataka obavljenog popisa stanovništva u BiH iz 2013. godine. Ovi podaci o broju romske djece su neophodni pri izvođenju zaključka o procentu uključenosti romske djece u obavezno osnovno obrazovanje ili procentu romske djece koja nisu uključena u obavezan osnovnoškolski sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Prema raspoloživim podacima, broj romske djece uključene u sedam dnevnih centara na području sedam općina/opština je 271. No, još uvijek nije otvoren ni jedan dnevni centar koji bi pružao usluge mladim ženama i majkama romske nacionalnosti. Međutim, značajan doprinos u prevazilaženju ovoga problema djelimično su pružili dnevni centri za djecu koja su uključena u život i/ili rad na ulici i djecu u riziku, koji djeluju u okviru djelatnosti NVO, na području Federacije BiH (ZDK, HNK, USK i TK.¹¹) i Republike Srpske (Banja Luka i Bijeljina). Kroz aktivnosti edukativnog, savjetodavnog i informativnog karaktera romskim roditeljima se pomaže da razviju i ojačaju roditeljske kompetencije koji se odnose na zaštitu i unaprjeđivanje zdravlja djeteta u najranijoj dobi, kao i korištenje svih potencijala roditelja u njihovom predškolskom odgoju i obrazovanju (briga, njega i ishrana; zaštita prava djeteta, porodični i vanporodični odgoj i poticanje razvoja djeteta, odgoj djeteta, snalaženje i funkcioniranje u za dijete posebnim životnim situacijama, prevencija nasilja nad djecom i sl.).

U školskoj 2015/2016. godini 44 romske djece (26 M i 18 Ž) uzrasta do 5 godina uključeno je u vrtiće/obdaništa, na području 9 bh općina/opština. U vrtiće/obdaništa je uključeno još 37 djece na području 3 bh općine/opštine kojima je omogućen besplatan boravak .

Ovaj podatak o uključenosti romske djece u vrtiće, odnosno obdaništa predstavlja napredak u odnosu na prethodnu školsku godinu kada je 12 romske djece uzrasta do 5 godina (svih 12 u Tuzlanskom kantonu) uključeno u vrtiće, ali niti jednom djetetu nije omogućen besplatan boravak. U obdaništa/vrtiće je uključeno 12 romske djece (svih 12 u Bijeljini) i za svih 12 Grad je obezbijedio besplatan boravak).

U proteklom periodu održano je u prosjeku 100 info skupova i tematskih predavanja za roditelje u romskim zajednicama u cilju informiranja o potrebi i važnosti uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje (101 u organizaciji 12 nevladinih udruženja, a samo tri u organizaciji nadležnih vlasti).

U protekloj školskoj godini, u obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu uključeno je 90 djece, a u predškolske programe uključeno je 186 djece. U cilju uključivanja djece u predškolske programe implementirana su tri projekta.

Podatke o djeci koja trebaju biti uključena u predškolske programe dostavilo je 12 centara za socijalni rad i 4 romska udruženja.

Za uključivanje djece u predškolske programe obezbijedena su sredstva u iznosu od 404.343,00 KM (nadležne vlasti su obezbijedile 297.249,00 KM + 107.094,00 KM je obezbijedio UNICEF).

¹¹ Na području Federacije egzistira pet Dnevnih centara za djecu koja su uključena u život i/ili rad na ulici ili su u riziku da to postanu i to u: Tuzli, Sarajevu, Zenici, Bihaću, Mostaru . Centri djeluju u okviru NVO, izuzev u Sarajevu koji je integrisan u okviru usluga Disciplinskog centra za maloljetnike. Rad sa predškolskom romskom djecom i njihovim roditeljima je jedna od njihovih ključnih programskih aktivnosti čiji je cilj razvijanje i unapređenje kognitivnih i jezičkih vještina djeteta, uravnotežen socijalni i emocionalni razvoj, te pripremljenost njihovo za uspješno obrazovanje i život. Na području Republike Srpske egzistiraju dva Dnevna centra u Banja Luci i Bijeljini;

U cilju ojačavanja sposobnosti i vještina učitelja i nastavnika za rad sa romskom djecom u školskoj 2015/2016., educirano je 212 nastavnika i 11 romskih asistenata. Kad je u pitanju kontinuirana edukacija nastavnog kadra, roditelja i sve djece o stereotipima i diskriminaciji u obrazovanju prema Romima i njihovom prevazilaženju ova aktivnost je vođena kroz 48 edukacija, a educirano je 817 nastavnika, 1.237 djece 534 roditelja, a edukatori su bili pedagozi škola, profesionalci iz pedagoških zavoda, a jedan broj edukatora je dolazio kroz projekte nevladinih organizacija.

U posebne (specijalne) odgojno obrazovne ustanove uključeno je 19 romske djece (10 muških + 9 ženskih).

Ukupan broj romske djece uključene u redovno osnovno obrazovanje u školskoj 2015/2016. godini je 1.842 učenika (1.031 muških + 811 ženskih).

Ovaj podatak o uključenosti romske djece u redovno osnovno obrazovanje predstavlja pad u odnosu na prethodnu školsku godinu što se razlogom mogu smatrati vjerovatne migracije romskog stanovništva, odlazak u inostranstvo.

(U školskoj 2014/2015. uključen je bio 2.051 učenik (muških 1.144+ ženskih 907).

U školskoj 2015/2016. godini u prvi razred upisano je 291 dijete (155 muških + 136 ženskih)

(U školskoj 2014/2015 u prvi razred upisano je 286 djece (muških 173 + ženskih 113).

Uočeno je da je u školskoj 2015/2016. godini:

136 romske djece ponavljalo razred

145 romske djece je napustilo obavezno osnovno obrazovanje

151 romsko dijete je završilo osnovno obrazovanje (82 muških + 69 ženskih)

(U školskoj 2014/2015. godini: 61 romsko dijete ponavljalo razred, 127 romske djece je napustilo obavezno osnovno obrazovanje, a 243 romske djece je završilo osnovno obrazovanje (muških 125 + ženskih 118).

Uzimajući u obzir prezentirane podatke, značajno je napomenuti da nadležna ministarstva obrazovanja nisu dostavila podatke o broju romske djece, razvrstano po razredima, koja u prethodnoj školskoj godini (2014/2015.) nisu uspješno završila razred, što je razlog ponavljanja razreda u izvještajnoj godini. Također, nadležna ministarstva obrazovanja nisu vršila analizu o razlozima napuštanja obaveznog osnovnog obrazovanja romske djece.

Broj romske djece koja su u izvještajnoj godini završila osnovno obrazovanje odgovara broju romske djece koja su u prethodnoj školskoj godini upisana u IX razred pa se može zaključiti da romska djeca u završnom razredu osnovne škole nisu ponavljala razred.

U školskoj 2015/2016. godini u srednje škole upisana su 64 romska učenika. U izvještajnoj školskoj godini 112 učenika je uključeno u srednjoškolsko obrazovanje. Prema dostavljenim podacima srednjoškolsko obrazovanje je steklo 38 romske djece. Upoređujući ove podatke sa prethodnom školskom godinom (upisano 69 romskih učenika, u srednjoškolsko obrazovanje uključeno 108 učenika, a 43 stekla srednjoškolsko obrazovanje) može se zaključiti da ovaj trend upisa u srednje škole, kao i sticanje srednjoškolskog obrazovanja uglavnom prati stanje iz prethodne školske godine.

Kako je obrazovanje put do prekidanja začaranog kruga socijalne isključenosti, to znači da se odgovornost za neuspjeh u obrazovanju ne traži više u samom djetetu ili njegovim roditeljima, već u društvenom i obrazovnom kontekstu koji nije u dovoljnoj mjeri ispravio nejednakosti početnih uvjeta djece koja započinju svoj obrazovni put. Imajući u vidu marginalizirani socio – ekonomski status pripadnika romske populacije, može se razumjeti i nedostatnost početnih uvjeta romske djece za ulazak u svijet obrazovanja kojeg karakterizira nizak obrazovni nivo roditelja, finansijsko siromaštvo, loši uvjeti stanovanja, često veliki broj članova obitelji, uključenost djece u rad na ulici, neprihvatanje i nerazumijevanje od strane većinske populacije i sl. Ovo su samo neke od otežavajućih okolnosti

specifične za romsku populaciju s obzirom da su najugroženija nacionalna manjina diljem Evrope te se bez dileme može reći da Romi potpadaju pod kategoriju socijalno isključenih.

Pregled podataka o romskoj djeci koja su uključena u sistem osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja u BiH od 2010. do 2017. godine:

Romska djeca u obrazovanju u BiH	Školska ¹² 2010/2011	Školska ¹³ 2011/2012	Školska ¹⁴ 2012/2013	Školska ¹⁵ 2013/2014	Školska ¹⁶ 2014/2015	Školska ¹⁷ 2015/2016	Školska ¹⁸ 2016/2017
Uključeno u osnovno obrazovanje	2.770	3.024	1.248	2.078	2.051	1.842	1.917
Završilo osnovno obrazovanje	-	-	28	88	243	151	190
Uključeno u srednje obrazovanje	143	243	137	92	108	112	169
Završilo srednje obrazovanje	-	-	30	29	43	38	53
Upisano na visokoškolske ustnove	-	17	10	8	5	7	4*

*Podaci o upisanim studentima u školskoj 2016/2017. godini su nepotpuni, jer prema podacima udruženja Roma „Euro-Rom“, samo na području Tuzlanskog kantona, na visokoškolske ustanove upisana su tri studenta.

Prema popisu stanovništva u BiH iz 2013. godine broj osoba koje su se izjasnile kao Romi je ukupno 12.583 (6.511 M i 6.072 Ž).

U Republici Srpskoj Romi su po brojnosti druga nacionalna manjina (iza Ukrajinaca). Ima ih 1974 (1012 muškaraca i 962 žene) i imaju pravo na školovanje pod jednakim uslovima kao i svi ostali.

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske nije primilo ni jednu pritužbu o diskriminaciji i marginalizaciji Roma u obrazovnom sistemu Republike Srpske. Inače u Republici Srpskoj Romi idu u redovna odjeljenja, a ne segregirajuća ili specijalna, kao što je to slučaj u nekim zemljama. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske ulaže napore da se što više djece Roma uključi u njen obrazovni sistem. Sva djeca romske nacionalnosti dobivaju besplatne udžbenike i imaju besplatan prevoz, ako stanuju na udaljenosti većoj od četiti kilometra od škole. Lokalne zajednice im obezbjeđuju stipendije. Nastavnici prolaze edukaciju u cilju jačanja sposobnosti i vještina za rad sa romskom djecom. U cilju kontinuirane edukacije roditelja i sve djece u osnovnim školama, a kako bi se podigla svijest o ljudskim pravima i pravima djetata, organizuju se radionice i predavanja – redovno u sklopu Dječije nedjelje i kroz časove odjeljenjskih zajednica.

¹² Dostavljeni podaci od izvještajnih jedinica su bili nedovoljni za sačinjavanje Prvog izvještaja o provođenju RAP-a, a također nisu bili usaglašeni sa predviđenom metodologijom za prikupljanje podataka te se nije mogao sačiniti izvještaj koji bi osigurao praćenje primjene RAP-a po indikatorima.

¹³ Prvi Izvještaj je sačinjen na osnovu dostavljenih podataka od svih 8 izvještajnih jedinica: 6 kantonalnih ministarstava obrazovanja FBiH, Ministarstva prosvjete RS i Odjela za obrazovanje Distrikta.

¹⁴ Izvještaj je sačinjen na osnovu dostavljenih podataka od 5 izvještajnih jedinica: 3 kantonalna ministarstva obrazovanja FBiH (podatke nisu dostavila ministarstva obrazovanja Kantona Sarajevo, Unsko-Sanskog kantona i Srednjobosanskog kantona), Ministarstva prosvjete RS i Odjela za obrazovanje Distrikta.

¹⁵ Izvještaj je sačinjen na osnovu dostavljenih podataka od 7 izvještajnih jedinica: 5 kantonalnih ministarstva obrazovanja FBiH (podatke nije dostavilo ministarstvo obrazovanja Srednjobosanskog kantona), Ministarstva prosvjete RS i Odjela za obrazovanje Distrikta.

¹⁶ Izvještaj je sačinjen na osnovu dostavljenih podataka od svih 8 izvještajnih jedinica: 6 kantonalnih ministarstava obrazovanja FBiH, Ministarstva prosvjete RS i Odjela za obrazovanje Distrikta

¹⁷ Izvještaj je sačinjen na osnovu dostavljenih podataka od svih 8 izvještajnih jedinica: 6 kantonalnih ministarstava obrazovanja FBiH, Ministarstva prosvjete RS i Odjela za obrazovanje Distrikta

¹⁸ Izvještaj je sačinjen na osnovu dostavljenih podataka od svih 8 izvještajnih jedinica: 6 kantonalnih ministarstava obrazovanja FBiH, Ministarstva prosvjete RS i Odjela za obrazovanje Distrikta

U osnovne škole Republike Srpske u školskoj 2018/2019. godini upisano je 378 učenika Roma. Republika Srpska nema problema sa napuštanjem obrazovanja romske djece – taj broj je neznatan. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske je donijelo i Pravilnik o vaspitanju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina po kome se romska djeca mogu upisati u prvi razred osnovne škole čak i ako ne posjeduju potpune dokumente. Tačan broj djece Roma u srednjim školama i fakultetima nije poznat jer u skladu sa Ustavom niko nije dužan da se izjašnjava o svojoj nacionalnoj pripadnosti. Brojnost upisa u škole zavisi i od angažovanja romskih udruženja. Problem je što su ona prilično rascjepkana. Tamo gdje romska udruženja rade dobro, vidljivi su rezultati – nema neupisane djece i nema napuštanja obrazovanja (Banja Luka, Bijeljina, Prnjavor, Prijedor).

Nadležne obrazovne vlasti poduzimaju različite stimulatívne mjere kojim bi se pospješilo redovno pohađanje nastave za romsku djecu, kao što su: razgovori sa roditeljima i učenicima, besplatni sendviči, pomoć u nabavci udžbenika i školskog pribora, besplatan prevoz, humanitarna pomoć u garderobi, prehrambenim artiklima, higijenskim potrepštinama, ogrjev, pomoć i podrška u učenju, pojačana saradnja sa centrom za socijalni rad kroz pomaganje porodici, pedagoške radionice za roditelje, pedagoško-psihološki rad sa učenicima, kulturna afirmacija, uključivanje u projektne aktivnosti a posebno: programi rada, savjetodavni razgovori, posjete porodicama od strane stručnog tima, zimska škola skijanja, programi profesionalne orijentacije, uključivanje roma medijatora u nastavu, uključivanje u vannastavne projekte i aktivnosti.

U školskoj 2015/2016. godini, Romski jezik kao fakultativni predmet nije uveden ni u jednoj školi u BiH, niti su obezbijedena alternativna rješenja za izučavanje romskog jezika, a nije izvršen ni odabir osoba koje imaju želju za stručnim osposobljavanjem predavača za romski jezik, kako bi završili ovu vrstu edukacije.

Prema dostavljenim podacima od nadležnih ministarstava obrazovanja $\frac{1}{4}$ učenika, ili 494 učenika, uključenih u osnovnoškolsko obrazovanje govori romski jezik.

Nisu poduzete nikakve aktivnosti na izradi stručne literature o historiji, kulturi i jeziku Roma. Školska literatura za izučavanje romskog jezika u školama u kojima su romska djeca u većem broju nije obezbijedena. Nadležna ministarstva nisu uradila priručnik za nastavno osoblje u cilju njihovog upoznavanja sa romskom tradicijom, kulturom i običajima.

U Hercegovačko-neretvanskom kantonu, u devet škola, je promovirana kultura i historija Roma kao vannastavna aktivnost, a Ministarstvo obrazovanja Unsko-sanskog kantona je navelo da kulturu i historiju Roma promoviraju putem radio emisija, školskog radija i izložbom fotografija.

U Zeničko-dobojskom kantonu nevladina organizacija „Asocijacija za razvoj Leda“, Romi medijatori zaposleni u sklopu projekta „Uključivanje i obrazovanje Roma“ su imali obavezu na instruktívnoj nastavi jednom sedmično uz profesora razredne nastave da uče djecu romskom jeziku, dok je udruženje „Budi moj prijatelj“ iz Sarajeva uradilo priručnik za nastavno osoblje, u cilju njihovog upoznavanja sa romskom tradicijom, kulturom i običajima.

U septembru 2018. godine je usvojen Okvirni akcioni plan Bosne i Hercegovine, koji je odraz stvarnih nadležnosti države i nižih nivoa vlasti kad je u pitanju obrazovna politika, a u obzir su uzete preporuke koje se odnose na očuvanje romskog jezika, kulture i historije.

V. SKRAĆENICE

BIH - Bosna i Hercegovina
FBIH - Federacija Bosne i Hercegovine
RS - Republika Srpska
BD BiH - Brčko distrikt Bosne i Hercegovine
ESP/R/ -Evropska socijalna povelja /revidirana/
EKSP - Evropski komitet za socijalna prava
MOR - Međunarodna organizacija rada
KM - Konvertibilna marka

VI. ZAKLJUČAK

Prijedlog teksta Devetog izvještaja o primjeni Evropske socijalne povelje /revidirane/ za BiH za grupu IV /djeca, porodice i migranti/ i članove 7, 8, 16 i 17, pripremila je Interresorna radna grupa koju su sačinjavali imenovani stručni predstavnici iz sljedećih institucija, a prema Odluci o formiranju Interresorne radne grupe za izradu navedenog izvještaja broj: 01-37-1-3843-79/16 od dana 08.03.2018. godine, ministrice za ljudska prava i izbjeglice:

1. Amela Hasić, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH;
2. Ajla Nanić, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH;
3. Branislava Crnčević Čulić, Agencija za ravnopravnost spolova BiH;
4. Mirela Riković Koldžo, Ministarstvo pravde BiH;
5. Sanela Fočo, Ministarstvo civilnih poslova BiH;
6. Aida Eskić Pihljak, Agencija za statistiku BiH;
7. Sanin Prašović, Ministarstvo sigurnosti BiH;
8. Toni Čuljak, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike;
9. Hidajet Halilović, Federalno ministarstvo pravde;
10. Marina Bera, Federalno ministarstvo zdravstva;
11. Nadija Bandić, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke;
12. Rajko Kličković, Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite Republike Srpske;
13. Bosiljka Bošnjak, Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske;
14. Zorica Garača, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske;
15. Ljiljana Vasić, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske;
16. Neda Blagojević, Ministarstvo pravde Republike Srpske;
17. Rajko Vranješ, Republički zavod za statistiku Republike Srpske;
18. Tijana Arambašić Živanović, Centar za jednakost i ravnopravnost spolova Vlade Republike Srpske;
19. Edisa Bajraktarević, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Vlade Brčko Distrikta BiH;
20. Marina Pančić, Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Vlade Brčko Distrikta BiH.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u cilju ispunjavanja obaveze Bosne i Hercegovine kao međunarodnog subjekta koji podnosi izvještaj o primjeni Evropske socijalne povelje /revidirane/, predlaže da Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, nakon razmatranja prijedloga navedenog Izvještaja, donese sljedeće:

ZAKLJUČKE

1. Usvaja se Deveti izvještaj Bosne i Hercegovine o primjeni Evropske socijalne povelje /revidirane/ koje pripadaju četvrtoj tematskoj grupi /djeca, porodice i migranti/, „čl. 7., 8., 16. i 17.“, za referentni period januar 2015. – decembar 2017. godine;
2. Zadužuje se Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice da Deveti izvještaj Bosne i Hercegovine o primjeni Evropske socijalne povelje /revidirane/ koje pripadaju četvrtoj tematskoj grupi /djeca, porodice i migranti/, i to za članove 7, 8, 16 i 17, za referentni period januar 2015. – decembar 2017. godine, putem Ministarstva vanjskih poslova BiH, dostavi Generalnom sekretaru Vijeća Evrope u Strasbourgu i Udruženjima poslodavaca i sindikata u Bosni i Hercegovini, shodno članovima 21. i 23. Evropske socijalne povelje, po usvajanju istog na sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.